

การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี
ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์

ปริญญานิพนธ์
ของ
จารุณี เนตรบุตร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษา วิชาเอกศิลปศึกษา
มีนาคม 2543
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี
ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์

บทคัดย่อ
ของ
จารุณี เนตรบุตร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษา วิชาเอกศิลปศึกษา
มีนาคม 2543

จารุณี เนตรบุตร. (2543). การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี ระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์. ปรินซ์ตันพรินซ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พงษ์สิทธิ์ สุขเศรษฐศิริ, อาจารย์สุภาพร ธนะชานันท์.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี ระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน โดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) ซึ่งมีรายละเอียด 4 เรื่องคือ การวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ

สำหรับเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ คำสั่งวาดภาพระบายสี และแบบวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 9 – 12 ปี ซึ่งมีคำอธิบายรายละเอียดพัฒนาการดังกล่าวตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ โดยผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างสามกลุ่มคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร และเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่อาศัยอยู่ในบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพง และสนามหลวง จำนวนกลุ่มละ 30 คน ซึ่งทำการวิเคราะห์ภาพวาดโดยกรรมการจำนวน 5 ท่าน และทำการเปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มโดยใช้สถิติทดสอบคือ Analysis of Variance (One – Way)

ผลการวิจัยพบว่าเด็กที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน มีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีพัฒนาการดังกล่าวอยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X} = 4.00$) เด็กเร่ร่อนมีพัฒนาการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.72$) และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอกมีพัฒนาการอยู่ในระดับต่ำสุด ($\bar{X} = 2.25$)

A COMPARATIVE STUDY OF PAINTINGS OF CHILDREN AGE 9 – 12
FROM DIFFERENT ENVIRONMENT BASED
ON VIKTOR LOWENFELD'S
THEORY

AN ABSTRACT
BY
CHARUNEE NETRABUTR

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Art Education
at Srinakharinwirot University
March 2000

Charunee Netrabutr. (2000). *A Comparative Study of Children Age 9 - 12*

From Different Environment Based On Viktor Lownfeld's Theory.

Master Thesis. M.Ed. (Art Education). Bangkok : Graduate School,

Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assist. Prof. Prit Supasetsiri,

Mrs. Supaporn Tanachanan.

The purpose of this research was to study children age 9 - 12's paintings, based on Lowenfelf's theory. Sample were 90 students which were divided into three groups from different areas : the first group from Kasetsart University Demonstration School students, the second group from Watbangprakok School students. Both groups were Prathomsuksa 6 students while the last group were street children age 9 – 12 years old in Hualampong railway station and Sanamluang Field area. The criteria for this study was divided into four areas : figure painting, colour use, space and composition. The results shows that children from these three groups had different abilities in painting at the significance of .05 level, in which student from Kasetart University Demonstration School reached the peak marks ($\bar{X} = 4.00$), street children rank was at the second level ($\bar{X} = 3.27$), and students from Watbangprakok School was at the weakest level ($\bar{X} = 2.25$).

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี
ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์

ของ

นางสาวจารุณี เนตรบุตร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกศิลปศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

วันที่...10...เดือน...มกราคม...พ.ศ. 2543

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ)

..... กรรมการ
(อาจารย์สุภาพร ธนะชานันท์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย)

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับเงินสนับสนุนจาก “ทุนศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี”

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย บุคคลสำคัญที่กรุณาให้คำแนะนำ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง ตลอดมาคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ และอาจารย์สุภาพร ฐะชานันท์ ประธาน และกรรมการผู้ควบคุมปริญญานิพนธ์ ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอบพระคุณคณะผู้เชี่ยวชาญที่กรุณาตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือในการวิจัย และคณะกรรมการในการวิเคราะห์ภาพวาดของกลุ่มตัวอย่าง เป็นผลให้การทำวิจัยครั้งนี้มีความ สมบูรณ์และบรรลุตามวัตถุประสงค์

ขอบพระคุณอาจารย์สุรชาติ ทินานนท์, อาจารย์นวลลออ ทินานนท์, อาจารย์นงลักษณ์ มณีรัตน์, อาจารย์สมร พึ่งฉิ่ง, อาจารย์พิมล เมฆสวัสดิ์ และบรรณารักษ์ประจำสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่มีส่วนสนับสนุน เอื้อเฟื้อ เอกสารต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการทำ วิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

จารุณี เนตรบุตร

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ภูมิหลัง.....	1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
	ข้อตกลงเบื้องต้น.....	5
	ความสำคัญของการวิจัย	6
	ขอบเขตของการวิจัย	6
	การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	6
	ตัวแปรที่ศึกษา	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ	7
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	8
	สมมุติฐานของการวิจัย	8
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
	ศิลปศึกษาและการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก	9
	พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี	13
	วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในสังคมที่ส่งผลต่อการวาดภาพของเด็ก	25
	เด็กเร่ร่อนและวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม	28
	ภูมิหลังทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการวาดภาพของเด็ก	33
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	38
3	วิธีดำเนินการวิจัย	46
	การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	46
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	46
	การเก็บรวบรวมข้อมูล	48
	การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล	48
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	49

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	61
สังเขปความมุ่งหมาย และวิธีดำเนินการวิจัย	61
อภิปรายผล	63
ข้อเสนอแนะ	68
บรรณานุกรม	70
ภาคผนวก	75
ประวัติย่อผู้วิจัย	107

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	คำสถิติพื้นฐานพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีเป็นรายข้อ	49
2	คำสถิติพื้นฐานพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีเป็นรายเรื่อง	51
3	เปรียบเทียบคะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็ก อายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันจำแนกตามกลุ่มอาชีพของผู้ปกครอง ...	52
4	เปรียบเทียบคะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีในเรื่อง การวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ จำแนก ตามกลุ่มอาชีพของผู้ปกครองเป็นรายคู่	53
5	เปรียบเทียบคะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดระบายสีระหว่างเด็ก อายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันเป็นรายเรื่อง	56
6	เปรียบเทียบคะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีในเรื่อง การวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ ระหว่าง เด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน	58

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ภาพวาดของเด็กเร่ร่อนอายุ 9 – 12 ปี แสดงการใช้เส้นที่นอกเหนือไปจากเส้นตรงในการวาดรูปคน รวมไปถึงแสดงความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้าที่สวมใส่	98
2 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แสดงการไม่นำเส้นฐาน (Base Line) มาใช้ในการวาดภาพ	99
3 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนวัดบางปะกอกแสดงการไม่นำเส้นฐาน (Base Line) มาใช้ในการวาดภาพ	100
4 ภาพวาดของเด็กเร่ร่อนอายุ 9 – 12 ปี แสดงการไม่นำเส้นฐาน (Base Line) มาใช้ในการวาดภาพ	101
5 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แสดงการจัดวางตำแหน่งของวัตถุต่าง ๆ ในภาพได้สอดคล้องและมีความสัมพันธ์ตามคุณสมบัติของวัตถุนั้น ๆ เป็นผลให้ภาพสื่อความหมายได้ชัดเจน	102
6 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แสดงการถ่ายทอดสภาพความเป็นจริงด้วยการแสดงรายละเอียดจากสิ่งที่ใช้	103
7 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แสดงรายละเอียดของการวาดรูปพระอาทิตย์ ก่อนเมฆ กลุ่มควัน ต้นไม้ และคนที่สื่อความหมายได้อย่างชัดเจนจากสภาพความเป็นจริงของการจราจรในเมืองหลวงปัจจุบันที่คนบนท้องถนนต้องประสบกับภาวะดังกล่าว	104
8 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนวัดบางปะกอกมีการแสดงส่วนประกอบต่าง ๆ ภายในภาพที่สื่อถึงบรรยากาศบนท้องถนนโดยทั่วไป	105
9 ภาพวาดของเด็กเร่ร่อนอายุ 9 – 12 ปี มีการแสดงบรรยากาศบนท้องถนนด้วยสีเส้นต่าง ๆ โดยเฉพาะส่วนด้านบนสุดของภาพที่มีการระบายสีแดงส้มเป็นการสื่อถึงบรรยากาศในช่วงกลางวันที่มีสภาพการจราจรคับคั่ง	106

บทที่ 1

บทนำ *

ภูมิหลัง

การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน เพื่อตามให้ทันกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ได้ส่งผลให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมทางตะวันตก เข้ามาสู่วิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าประโยชน์จากการตามกระแสดังกล่าวจะทำให้คนไทยสามารถเรียนรู้และรับข่าวสารต่าง ๆ ทั่วโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นหลาย ๆ ด้านกำลังเป็นปัญหาต่อวิถีชีวิตคนไทยทั้งในระบบครอบครัว และขยายไปสู่การดำเนินนโยบายของประเทศชาติไปในที่สุด ดังเช่นวิกฤตอันเด่นชัดที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันจากการล่มสลายของระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ

ปัญหาดังกล่าวนี้ทำให้คนไทยต้องกลับมาพิจารณาถึงสาเหตุต่าง ๆ และพบว่าระบบการศึกษาจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถผ่อนคลายนวิกฤตดังกล่าวได้ ด้วยเหตุว่าการศึกษาสามารถพัฒนาคนในประเทศให้มีคุณภาพ ดังนั้นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2542 จึงตั้งจุดประสงค์หลักโดยมุ่งเน้นการพัฒนาเยาวชนด้วยหลักเกณฑ์ว่า เด็กคือศูนย์กลางของการเรียนรู้

ปรัชญาการศึกษาใหม่ดังกล่าวนี้ให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาเด็กตามศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ และแนวทางการอบรมสั่งสอนเพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ต่อวิถีทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทั่วไปที่ล้อมกรอบด้วยบรรทัดฐานจากสังคมมีข้อควรพิจารณาประการหนึ่งคือ สภาพการณ์ในแต่ละช่วงเวลาของชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เด็กจึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการควบคุมตัวเองได้ ดังนั้นหน้าที่หลักของระบบการศึกษาควรเป็นการจัดสภาพการณ์เพื่อสนับสนุนให้เด็กรู้จักคิด ด้วยเหตุว่ากระบวนการทางการรู้คิดนี้จะส่งผลให้เด็กตระหนักต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และสามารถพัฒนาต่อไปถึงวิธีการแก้ปัญหา ผลท้ายสุดคือเด็กจะมีวุฒิภาวะต่อการเรียนรู้เพื่อควบคุมสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เกิดภายในตนเองรวมถึงสิ่งแวดล้อมรอบข้าง

✧ สมรรถภาพทางการรู้คิดของเด็กจากการแสดงออก โดยระบบการรู้คิดนี้ให้ความสำคัญว่าการมองเห็นของเด็กไม่แตกต่างไปจากผู้ใหญ่ แต่ปฏิกิริยาในการนำเสนอของเด็กจะปรากฏเพียงเฉพาะภาพรวมในลักษณะที่สำคัญ จนกระทั่งเด็กได้เรียนรู้และผ่านวุฒิภาวะเพิ่มขึ้นจึงสามารถแสดงออกด้วยวิธีการที่มีรายละเอียดซับซ้อนยิ่งขึ้น (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2535 : 117) และเมื่อพิจารณาในแต่ละส่วนของวิธีการทำให้พบบางสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์โดยมีความหมายอันลุ่มลึก (มานพ ถนอมศรี. 2538 : 69) กระบวนการดังกล่าวนี้คือแนวทางนำไปสู่ความเข้าใจโลกของเด็กที่เต็มไปด้วยพลวัตจินตนาการแห่งการสร้างสรรค์อันเต็มเปี่ยม ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้วุฒิภาวะทางการรู้คิดของเด็กดำเนินไปอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงเวลาของชีวิต *

การแสดงออกของเด็กจากปรากฏการณ์ดังกล่าวพบได้จากการสื่อสารทั้งที่เป็นการเล่นรวมไปถึงภาษาภาพที่เด็กถ่ายทอดออกมาจากพฤติกรรมตามธรรมชาติด้วยวิธีการขีดเขียน โดยจะพบว่าบ้านหรือสถานที่ที่มีเด็กอาศัยอยู่ มักมีรอยขีดเขียนปรากฏตามบริเวณพื้นหรือฝาผนังห้องเสมอ ดังนั้นการแสดงออกของเด็กโดยผ่านวิธีการสื่อสารจากศิลปะ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการทำความเข้าใจเพื่อส่งเสริมการจัดมวลประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย ให้บรรลุถึงเป้าหมายของการศึกษาที่ตั้งไว้

กราฟิก ๑๓ ความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ

✖ ความสำคัญของศิลปะเด็กมีนักการศึกษาให้ความสนใจมาเป็นเวลานาน หนึ่งในจำนวนนั้นคือโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) นักการศึกษาในสาขาวิชาศิลปศึกษา ได้ทำการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพของเด็กในวัยต่าง ๆ ภายใต้ความเชื่อว่า เด็กคือศูนย์กลางของการเรียนรู้ ทฤษฎีดังกล่าวนี้ได้ขยายมุมมองของศิลปะเด็กในด้านที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางความคิดและอารมณ์ของเด็กในวัยต่าง ๆ โดยถือว่ากระบวนการของศิลปศึกษามีการเน้นเจตคติที่สำคัญคือ เป็นหนทางที่เด็กสามารถแสดงลักษณะเฉพาะตัวออกมาและยังเป็นการศึกษาที่ช่วยให้เด็กรู้จักปรับตัวได้ เป็นผลให้แนวทางของศิลปศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะเด็กเกิดการยอมรับว่าวิถีทางที่เหมาะสมในการสอนควรมาจากผลแห่งการกระทำที่เกิดขึ้นจากเด็กเพียงฝ่ายเดียว โดยมีครูเป็นเพียงผู้คอยให้คำแนะนำอยู่เบื้องหลัง ส่วนการประเมินผลต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่เป็นไปตามวุฒิภาวะของเด็ก มิใช่ประเมินเฉพาะเพียงผลงานที่สำคัญออกมาเท่านั้น จึงเท่ากับว่าศิลปะเด็กเป็นการสื่อถึงความหมายแห่งการเรียนรู้ของตัวเด็กเอง จากการถ่ายทอดที่แสดงออกมาจนกลายเป็นความคิดรวบยอดซึ่งแทนความหมายด้วยสัญลักษณ์ โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติจากสิ่งแวดล้อม และนำมาจัดระเบียบในการวางตำแหน่งให้กลายเป็นโครงร่างของภาพต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้น (Lowenfeld. 1987 : 7 – 9) ✖

นอกจากนี้แล้วกระบวนการทางศิลปะเด็กมักถูกมองว่า การวาดภาพจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมเป็นก้าวแรกในการสื่อความคิดเห็นของงานต่อผู้อื่น ดังนั้นศิลปะเด็กจึงคือวิธีการสร้างสรรค์ความคิด และถือว่าเป็นการแสดงออกทางสังคมที่ขยายตัวตนของผู้วาดออกมาสู่โลกแห่งความเป็นจริง ในรูปแบบของเรื่องราวต่าง ๆ และความรู้สึกตระหนักทางสังคมซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความเข้าใจที่เด็กมีต่อโลกอันกว้างใหญ่ การศึกษาภาพวาดเด็กในทฤษฎีเด็กคือศูนย์กลางของการเรียนรู้ที่โลเวนเฟลด์ถือเป็นสาระสำคัญของเกณฑ์ในการศึกษานี้ ได้รับความนิยมนำแพร่หลายเป็นอย่างมากในช่วงศตวรรษที่ 20 ปรากฏการศึกษาดังกล่าวเน้นในเรื่องการแสดงออกเฉพาะตัวของเด็ก ซึ่งโลเวนเฟลด์ได้สรุปถึงความแตกต่างจากพัฒนาการในแต่ละขั้นของการแสดงออกทางอารมณ์และความคิด โดยใช้ศิลปะเป็นสื่อในการถ่ายทอด (Lowenfeld. 1970 : 23) จากข้อสรุปของระดับวุฒิภาวะเช่นนี้จึงเกิดเป็นขอบเขตต่อการกระตุ้นให้เด็กแสดงออกทางศิลปะ โดยไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องความงามทางศิลปะ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2540 : 64)

เกณฑ์การประเมินผลพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพของโลเวนเฟลด์ ยังคงได้รับความนิยมในการนำมาศึกษา วิเคราะห์ภาพวาดเด็กวัยต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาพวาดของเด็กในประเทศไทย ส่วนใหญ่ได้มีการนำเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้พิจารณาประเมินผลโดยตลอด อย่างไรก็ตามต้นกำเนิดของเกณฑ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งแน่นอนที่สุดว่าความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทย ย่อมส่งผลต่อการนำเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ในการประเมินผลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยจะพบว่าวัฒนธรรมของชาวอเมริกันมีการแสดงให้เห็นถึงแก่นความเชื่อที่มีร่วมกันจากกลุ่มชนหลายเชื้อชาติ และความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอิทธิพลมากกว่าความแตกต่างทางด้านภูมิภาค จริยธรรม รวมไปถึงศรัทธาจากความหลากหลายทางศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเพียงส่วนประกอบของวัฒนธรรมร่วมอันเป็นสากล (Mcfee. 1970 : 28) ด้วยพื้นฐานของการจัดระเบียบทางความคิดดังกล่าว ทำให้แนวทางการสอนศิลปะมีแนวโน้มไปสู่ลักษณะการสอน ในรูปแบบของการสื่อสารด้วยสัญลักษณ์ง่าย ๆ ส่งผลให้สหรัฐอเมริกากลายเป็นแหล่งรวมภาพสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและประเพณีนิยมไปในที่สุด (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2541 : 44 – 46)

นอกจากนี้แล้วจากการศึกษาเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์ เมื่อพิจารณาถึงหัวข้อที่เป็นคำสั่งในการวาดภาพของเด็ก พบว่า คำสั่งต่าง ๆ ยังคงผูกพันอยู่ในบริบทของเด็กที่อยู่ในสังคมอเมริกัน เช่น สภาพของสิ่งต่าง ๆ หลังจากเกิดพายุ, การเก็บพืนทำแคมป์ไฟ, ช่วยกันเก็บลูกเบอร์รี่สำหรับทำไอศกรีมในวันเทศกาล และการสำรวจพื้นผิวของดาววีนัส เป็นต้น (Lowenfeld. 1987 : 335)

ปัจจุบันระยะเวลาที่โลกกำลังก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ได้ใกล้เข้ามาทุกขณะ อย่างไรก็ตามเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์ซึ่งถือกำเนิดในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ยังคงถูกยอมรับว่าเป็นแม่แบบต่อการทำความเข้าใจพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ถึงกระนั้นในช่วงระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมาหนังสือ Creative and Mental Growth ที่กล่าวถึงสาระสำคัญของศิลปะเด็ก รวมไปถึงเกณฑ์พัฒนาการดังกล่าวได้ถูกพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง โดยแต่ละครั้งที่ทำการจัดพิมพ์ได้มีการปรับปรุงเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางสังคมในช่วงระยะเวลานั้น หลัง ค.ศ. 1961 เมื่อโลเวนเฟลด์ถึงแก่กรรมลง หนังสือดังกล่าวยังคงถูกพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้งโดยเน้นเจตนารมณ์เดิมคือ มีการกล่าวถึงสาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม (Beittel. 1982 : 20) ดังนั้นการนำเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์ภาพวาดของเด็กควรมีการพิจารณาข้อจำกัดนี้ด้วย นอกจากนี้แล้วภาพรวมของศิลปะเด็กที่โลเวนเฟลด์ได้ทำการศึกษายังให้ความสำคัญว่า เด็กทั่วโลกส่วนใหญ่ในวัยต่ำกว่า 9 ปี จะมีลักษณะการแสดงออกทางศิลปะที่คล้ายคลึงกัน จนเมื่อเด็กอายุ 9 ปีขึ้นไป อิทธิพลจากสิ่งต่าง ๆ รอบข้างจะส่งผลให้การแสดงออกทางศิลปะมีความแตกต่างกัน (Lowenfeld. 1987 : 7 – 11) นอกจากนี้แล้วจากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษในช่วงกึ่งหลังศตวรรษที่ 20 พบว่าหลังจากเด็กอายุ 8 ปีขึ้นไป การรับรู้ของเด็กจะถูกสิ่งแวดล้อมเข้ามามี

อิทธิพลในการปรับเปลี่ยน อีกทั้งพัฒนาการทางระบบสมองของเด็กจะมีพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามวัย (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. 2533 : 45 – 46) นั่นจึงหมายความว่าพัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์สำหรับเด็กช่วงอายุต่ำกว่า 9 ปี ถือว่าเด็กทั่วโลกในวัยดังกล่าวมีลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุผลจากธรรมชาติของการเจริญวัย ดังนั้นข้อจำกัดในเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมจึงไม่ส่งผลต่อกลุ่มเด็กที่มีช่วงอายุดังกล่าว อย่างไรก็ตามปัจจัยของสภาพสังคมในแต่ละท้องถิ่นยังคงเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงต่อการศึกษาพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นนี้จึงเป็นสิ่งที่ควรทบทวนอย่างยิ่งต่อการนำเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์มาใช้เป็นแนวทางต่อการศึกษาภาพวาดของเด็กทั่วโลก ซึ่งควรคำนึงถึงอิทธิพลดังกล่าวว่าจะส่งผลเช่นไรต่อการศึกษภาพวาดของเด็กในแต่ละพื้นที่ด้วยเช่นกัน โดยผู้วิจัยตระหนักว่าวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ และการดูแลอบรมเด็ก ย่อมเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องของการแสดงออกทางศิลปะจากการวาดภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กเร่ร่อนซึ่งเป็นประชากรส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นเด็กที่ไม่อยู่ในระบบการศึกษาและต้องดิ้นรนดำเนินชีวิตให้อยู่รอดผ่านพ้นในแต่ละวัน ขาดสุขอนามัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำให้เด็กกลุ่มนี้เป็นเด็กที่มีประสบการณ์ในชีวิตที่หลากหลาย และเป็นเด็กที่มีวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากเด็กทั่วไป

ดังนั้นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากระบบการเรียนการสอนและการประเมินผลตามแนวทางตะวันตกจึงมิใช่กฎเกณฑ์หรือสูตรสำเร็จทั้งหมดที่จะนำมาปฏิบัติในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยตระหนักว่าพัฒนาการทางศิลปะตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์นี้ เป็นเพียงแนวทางส่วนหนึ่งต่อการค้นหาศักยภาพแห่งการรับรู้ของเด็กที่แสดงออกมาด้วยรูปแบบการวาดภาพพระบายสี ในบริบทของเด็กในประเทศไทย ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงทั้งในด้านเกณฑ์การศึกษาและสังคม ภายใต้กรอบความคิดว่าวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยนจะมีผลกระทบเช่นไรต่อเกณฑ์ดังกล่าว โดยการศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพพระบายสีระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของเด็กที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมในระดับที่สูงกว่าปกติ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนวัดบางปรกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของเด็กที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมในระดับปกติ และเด็กเร่ร่อนที่มีอายุระหว่าง 9 – 12 ปี อาศัยอยู่ในบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงและสนามหลวง ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของเด็กที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมในระดับที่ต่ำกว่าปกติ

การกำหนดช่วงอายุของเด็กทั้งสามกลุ่มนี้ได้พิจารณาประกอบจากหลักการทางพัฒนาการเด็ก โดยช่วงอายุระหว่าง 9 – 12 ปี คือวัยที่เปิดกว้างต่อการรับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางสังคมมากที่สุด (วิณี ชิตเชิดวงศ์. 2537 : 113) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กวัยนี้จะมีแรงกระตุ้นต่อการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อให้ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนดี (พรณี ชูชัย เจนจิต. 2538 : 247) นอกจากนี้แล้วพัฒนาการทางศิลปะของเด็กวัยดังกล่าวตามทฤษฎีที่โลเวนเฟลด์ได้ระบุไว้ว่า

เป็นวัยที่อิทธิพลทางวัฒนธรรมมีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะ (Lowenfeld. 1987 : 306) และยังเป็นวัยที่อยู่ในขั้นเริ่มต้นวาดภาพเหมือนจริง อันเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างวัยเด็กที่กำลังก้าวไปสู่โลกแห่งความเป็นผู้ใหญ่ซึ่งนับว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพที่ดำรงมาให้เกิดขึ้น อีกทั้งในวัยนี้เด็กมีการควบคุมรูปแบบในการแสดงออกทางศิลปะเพิ่มขึ้น มีการจัดภาพ รูปทรงให้สมบูรณ์ และมีการเพิ่มเติมรายละเอียดที่แม่นยำมากขึ้น

จากข้อความรู้ต่าง ๆ ดังกล่าวเบื้องต้นจึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาว่า อิทธิพลทางวัฒนธรรมสภาพแวดล้อม ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ และการดูแลอบรมเด็กในวัยตั้งแต่ 9 ปีขึ้นไป มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะด้านการวาดภาพ ดังนั้นการพัฒนาเด็กในวัยดังกล่าวโดยใช้กระบวนการทางศิลปศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือต่อการเตรียมเด็กให้ก้าวไปสู่การดำเนินชีวิตต่อไปภายหน้า ด้วยความพร้อมถึงศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จึงควรมีการพิจารณาประเด็นดังกล่าวร่วมด้วย นอกจากนี้แล้วผลจากการศึกษาภาพวาดเด็กในครั้งนี้ ยังเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้แก่เด็กในประเทศไทยทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน อันจะส่งผลต่อการสนองตอบนโยบายการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในปัจจุบันนี้ซึ่งระบุไว้อย่างชัดเจนว่า การพัฒนาบุคลากรในชาติด้วยระบบการศึกษาตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับความเป็นจริง คือ เป้าหมายสำคัญและเป็นภารกิจหลักต่อการปฏิรูปประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคตสืบไป

*ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน โดยใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) ในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ

ข้อตกลงเบื้องต้น

กรรมการผู้ตรวจภาพวาดระบายสีเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการตรวจให้คะแนนได้อย่างถูกต้องตามหลักทฤษฎี โดยมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ทางสาขาวิชาศิลปศึกษา และมีประสบการณ์สอนศิลปะให้แก่เด็กอายุ 9 – 12 ปี ไม่ต่ำกว่า 5 ปี

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการวิเคราะห์และประเมินผลพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กช่วงอายุระหว่าง 9 – 12 ปี
2. ผลจากการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการจัดการเรียนการสอนศิลปะแก่เด็กทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน โดยให้มีความเหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็กในวัยดังกล่าว
3. ผลจากการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนศิลปะให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน และตามพระราชบัญญัติการศึกษา ปี พ.ศ. 2542 ที่มีการเน้นเรื่องเด็กคือศูนย์กลางของการเรียนรู้

* ขอบเขตของการวิจัย

* ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 63 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 58 คน และเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่อาศัยอยู่ในบริเวณ สถานีรถไฟหัวลำโพงและสนามหลวง จำนวน 42 คน

* กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 30 คน จากประชากร จำนวน 63 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน จากประชากร จำนวน 58 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) และเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 9 – 12 ปี อาศัยอยู่ในบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงและสนามหลวง จำนวน 30 คน จากประชากร จำนวน 42 คน เด็กในกลุ่มดังกล่าวเป็นเด็กไม่มีที่อยู่แน่นอน ดังนั้นจึงใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ แบ่งเป็นดังนี้
 - 1.1 ภูมิหลังทางการศึกษา
 - 1.2 ภูมิหลังทางสังคม
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เด็ก หมายถึง เด็กอายุ 9 – 12 ปี
2. ภูมิหลัง หมายถึง ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาและผู้ปกครองของเด็ก แบ่งออกเป็น

2 ด้าน คือ

2.1 ภูมิหลังทางการศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่เด็กได้รับการเรียนการสอน ได้แก่ โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร และมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก

2.2 ภูมิหลังทางสังคม หมายถึง อาชีพของผู้ปกครองเด็ก

3. พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) หมายถึง ลักษณะในการแสดงออกทางศิลปะของเด็กจากการวาดภาพระบายสีตามคำสั่งที่กำหนดในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ

4. เส้นฐาน หมายถึง เส้นตรงหรือเส้นโค้ง ซึ่งอยู่ในตำแหน่งส่วนล่างของภาพ โดยมีการจัด วางวัตถุต่าง ๆ ในลักษณะสองมิติให้ตั้งเรียงฉากอยู่บนเส้นดังกล่าว

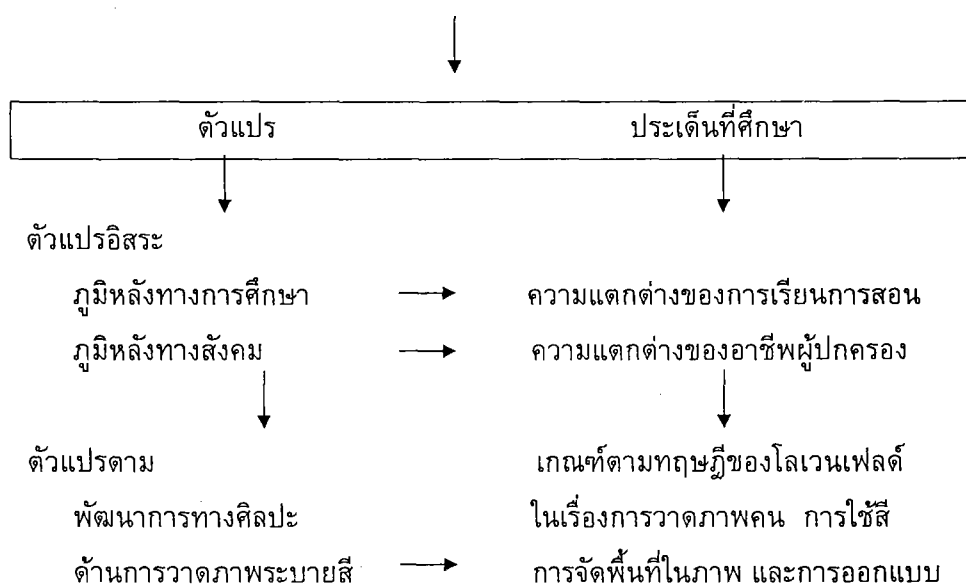
5. ภาพวาดระบายสี หมายถึง ภาพที่เด็กวาดขึ้นจากประสบการณ์ตามคำสั่งที่กำหนด โดยการใช้สีไม้ระบายลงบนกระดาษขนาดความกว้าง 28 เซนติเมตร ความยาว 38 เซนติเมตร และความหนา 100 ปอนด์ โดยใช้เวลาวาดภาพละ 50 นาที

6. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และนักเรียนที่กำลังศึกษาชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 ซึ่งมีอายุระหว่าง 9 – 12 ปี

7. เด็กเรื้อรัง หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ซึ่งมีที่อยู่ไม่แน่นอน อาศัยอยู่ในบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงและสนามหลวง โดยขาดโอกาสในการได้รับการศึกษา รวมไปถึงปัจจัยที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่จำเป็นและเหมาะสมตามวัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

สมมุติฐานในการวิจัย

เด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน มีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีแตกต่างกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ศิลปศึกษาและการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก
2. พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี
3. วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในสังคมที่ส่งผลต่อการวาดภาพของเด็ก
4. เด็กเรื้อรังและวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม
5. ภูมิหลังทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการวาดภาพของเด็ก
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางศิลปะและพัฒนากาทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี

ศิลปศึกษาและการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก

ทฤษฎะต่อศิลปะในปัจจุบันมีมุมมองที่แตกต่างไปจากวันเวลาในอดีตอยู่มาก นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงยอมรับว่าศิลปะมีใช้งานช่างเพียงประการเดียว หากยังต้องมีเรื่องของกระบวนการทางความคิดเข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย แนวทางดังกล่าวได้ส่งอิทธิพลไปสู่ระบบการเรียนการสอนพร้อม ๆ กับการเปิดใจยอมรับว่ากิจกรรมทางศิลปะคือวิธีการหนึ่งที่จะพัฒนาศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ในทำนองเดียวกันการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์เพื่อเป็นแนวทางต่อวิธีพัฒนาศักยภาพให้เกิดขึ้นได้นี้จะพบว่า พฤติกรรมการใช้สติปัญญาและความคิดของมนุษย์ได้ถูกพัฒนาควบคู่พร้อม ๆ กับการเจริญเติบโตทางชาติพันธุ์ด้วยระยะเวลาที่ยาวนาน ดังนั้นสารัตถะของโลกจึงมิใช่เพียงประกอบด้วยความคิด จิตใจ และร่างกายมนุษย์เท่านั้น หากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงวันเวลายังคงเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเป็นไปดังกล่าวด้วยเช่นกัน

เหตุดังกล่าวเบื้องต้นนี้แท้จริงแล้วจะพบว่า ข้อมูลแห่งโลกประสบการณ์มนุษย์มีการถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของความรู้สึกสัมผัส (Sensous Form) ซึ่งเป็นการแสดงออกอย่างแจ่มชัดด้วยตัวเองว่าเขาเป็นเช่นไรและโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการแสดงออกดังกล่าวนี้มีการเปิดเผยออกมาในรูปแบบของงานศิลปะ จึงเท่ากับว่าเป็นการเปิดเผยสภาพของการรู้คิดที่เป็นจริง (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2535 : 21) ดังนั้นการถ่ายทอดในรูปแบบของการแสดงออกทางศิลปะ จึงคือส่วนสำคัญต่อการสื่อสารความรู้สึกที่เป็นนามธรรมให้เกิดเป็นกระบวนการของรูปแบบการปฏิบัติที่ชัดเจนต่อความเข้าใจยิ่งขึ้น และสิ่งเหล่านี้คือปรัชญาสำคัญของศิลปศึกษา

การเรียนการสอนศิลปศึกษากำเนิดและพัฒนาตนเองมาเป็นระยะเวลายาวนาน ภายใต้กรอบความคิดเกี่ยวกับผลรวมของข้อมูลที่เป็นจริงและความคิดเห็นทางศิลปะ (Fact+Opinion=Belief) นำมาประสานเข้าด้วยกันเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีสอน การจัดกิจกรรม และการประเมินผล เพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยมีกระบวนการแสดงออกเป็นฐานรองรับ (อารี สุทธิพันธุ์. 2533 : 109) นอกจากนี้แล้วโดยธรรมชาติของเนื้อหาวิชาศิลปศึกษายังส่งเสริมให้มีการแสดงออกอย่างมีอิสระเสรีตามความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล ดังนั้นค่านิยมเก่า ๆ ที่ให้ความสำคัญมุ่งตัดสินเฉพาะเพียงผลงาน โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ จึงมิใช่หลักเกณฑ์ทางศิลปศึกษา

กระนั้นก็ตามขณะที่โลกกำลังเปลี่ยนไป สังคมจึงเกิดการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย ดังนั้นมนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปในวันข้างหน้า จึงจำเป็นต้องมีความความเฉียบแหลมในทุก ๆ ด้านความชำนาญหรือความสามารถในการสร้างงานให้เหมือนแบบจึงมิใช่สิ่งสำคัญต่อไป สมอง และประสิทธิภาพทางความคิดควรเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ในปัจจุบันหันมาให้ความสนใจมากกว่า การศึกษาศิลปะทั่วโลกจึงเปลี่ยนทฤษฎีใหม่ด้วยการให้ความสำคัญกับกระบวนการทางความคิด เพื่อที่จะพิจารณาว่าในผลงานศิลปะชิ้นหนึ่งมีความคิดเช่นไร มีความแปลกใหม่หรือไม่ ส่วนทักษะและ ความสวยงามเป็นเพียงสื่อในการชักนำเท่านั้น โดยจะพบว่าปรากฏการณ์ของศิลปะสมัยใหม่ที่ผนวกแนวทางด้านศิลปศึกษา ได้ทวีความความเด่นชัดทั้งในแง่ของความคิดอันหลากหลายรวม ไปถึงกระบวนการปฏิบัติงาน และวิธีการประเมินผล จนเกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนต่อการตรวจสอบและยังสามารถนำไปประยุกต์ร่วมกับศาสตร์ในแขนงต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี การแสดงออกทางศิลปะจึงนับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของปรัชญาทางศิลปศึกษา ส่วนผลงานถือว่าเป็นเพียงเครื่องมือ ที่จะมองผ่านไปยังพฤติกรรมดังกล่าว

✕ ศิลปะเด็กก็เช่นเดียวกัน ผลงานของเด็กถูกจัดให้เป็นพาหนะที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์ คุณค่าในเชิงบวก ทั้งนี้จะต้องมีความเข้าใจภาวะการรับรู้ การแสดงออก จิตวิทยา สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยแวดล้อมต่อตัวเด็ก ดังนั้นปรัชญาสำหรับศิลปะเด็กจึงต้องกำหนดเป็นปฏิบัติการเชิงพฤติกรรม เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2540 : 75) ซึ่งหมายความว่า การแสดงออกของเด็กเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการนำไปสู่ความเข้าใจวิธีการพัฒนาศักยภาพในทางสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นแก่เด็กได้นั่นเอง อย่างไรก็ตามการสร้างสรรคของเด็กเกิดขึ้นที่สมองและถ่ายทอดออกมาเป็นพฤติกรรมต่างชนิด ไม่จำเป็นต้องเจาะจงว่าเป็นศิลปะเพียงรูปแบบเดียว แม้ในคำพูดหรือการเล่นก็สามารถบอกสิ่งที่เด็กคิดอยู่ในสมองได้เช่นกัน แต่ในศิลปะจะสื่อได้อย่างชัดเจนที่สุด (มานพ ถนอมศรี. 2538 : 64) โดยจะพบว่าพัฒนาการของเด็กเกี่ยวกับการใช้สัญลักษณ์ นอกจากการเล่นสมมุติ (Symbolic Play) การมีจินตภาพ (Mental Image) การมีภาษา (Language) เรื่องของการวาดภาพ (Drawing) ก็เป็นกิจกรรมที่อยู่ในพัฒนาการดังกล่าวนี้อีกด้วย (เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์. 2536 : 17) นอกจากนี้

กิจกรรมทางศิลปะยังสามารถฝึกเด็กในการสร้างภาพรวมโดยใช้เส้น สี สันต่าง ๆ จากวัสดุนานาชนิด จนกลายเป็นผลงานอันเปรียบเสมือนประโยคแรกที่เด็กแต่งหรือเรียบเรียงขึ้นด้วยรูปทรงต่าง ๆ (พีระพงษ์ กุลพิศาล. 2538 : 5 – 6) ซึ่งคุณสมบัติเช่นนี้สามารถเร่งหรือกระตุ้นความรู้สึกต่อการตอบสนองทางอารมณ์ออกมาในรูปแบบของการแสดงออกทางศิลปะ (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์. 2536 : 9) ดังนั้นการแสดงออกทางศิลปะของเด็กจึงมิใช่เพียงวุฒิภาวะทางความงาม (Artistic Maturity) เท่านั้น แต่ยังแสดงถึงวุฒิภาวะทางการรู้คิด (Cognitive Maturity) (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2540 : 76)

ในทำนองเดียวกันการปลูกฝังกระบวนการทางการรู้คิดจะมุ่งในการสร้างสิ่งที่ตั้งมาให้เกิดขึ้นในจิตใจเด็กเสียก่อน เพราะการปลูกฝังให้เด็กรู้จักรักและซาบซึ้งในความงามเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ เบิกบานใจ ความรู้สึกอันเป็นนามธรรมดังกล่าวนี้คือมูลฐานของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะด้วยเช่นกัน (Read. 1931 : 18) อีกทั้งการแสดงออกทางศิลปะนับได้ว่ามีส่วนต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กแต่ละคน ด้วยเหตุว่าเด็กจะมีโอกาสผ่อนคลายอารมณ์ ดึงเครียด เช่น ความกลัว ความโกรธ ฯลฯ ดังนั้นความเพลิดเพลินจากกิจกรรมทางศิลปะนี้ ทำให้เด็กกล้าแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายในจิตใจออกมา จึงเท่ากับว่าเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดแก่ตัวเด็กได้อีกทางหนึ่ง (Boyston. 1954 : 30 – 32) นอกจากนี้การแสดงออกทางศิลปะยังเป็นการแสดงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีการรับรู้ การคิด จินตนาการ ตามแต่ละจุดมุ่งหมายที่ แตกต่างกันไป จึงมีผลทำให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน (De Francesco. 1958 : 135) แนวทางดังกล่าวนี้จะส่งผลไปสู่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์แก่เด็กได้เช่นกัน กล่าวได้ว่าศิลปะเป็นกระบวนการที่สามารถนำมาสานต่อความเข้าใจพฤติกรรม และพัฒนาศักยภาพให้เกิดแก่เด็กได้โดยอาศัยลักษณะธรรมชาติของเนื้อหาวิชาที่เปิดกว้าง ให้เด็กมีการแสดงออกอย่างเสรี ไม่มีเรื่องของความถูกผิดมาเป็นกฎเกณฑ์ต่อการทำงาน ทั้งประกอบด้วยลักษณะเนื้อหาวิชาที่มีความยืดหยุ่นสูงมีกิจกรรมหลายรูปแบบ และไม่มีคำตอบจำกัดตายตัวดังเช่นวิชาอื่น ๆ ศิลปะจึงสามารถตอบสนองการแสดงออกของเด็กทุกเพศทุกวัยได้เป็นอย่างดี

จากแนวคิดต่าง ๆ ดังกล่าวเบื้องต้นนี้จะพบว่า ศิลปศึกษามุ่งให้ความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการตามวัยของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ โดยไม่มีการเน้นถึงทักษะและผลสำเร็จของงาน เปรียบได้ว่ากิจกรรมศิลปะในลักษณะเช่นนี้คือสื่อหรือเครื่องมือให้เด็กได้ฝึกฝน พัฒนาตามขั้นตอนในแต่ละช่วงอายุ (พีระพงษ์ กุลพิศาล. 2538 : 25) การยอมรับความคิดของเด็กเช่นนี้ถือได้ว่า เด็กคือศูนย์กลางในการแสดงออก โดยมีครูเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำในการจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กในทุก ระดับความสามารถ โดยคำนึงถึงความสนใจและวิธีการแสดงออกของเด็กเป็นสำคัญและอยู่ภายใต้ระเบียบวินัยกฎเกณฑ์ที่ตกลงร่วมกัน ดังนั้นวิธีการวัดผลจึงไม่นิยมนำผลงานศิลปะของเด็กทุกคน มาวางเปรียบเทียบกัน หากแต่พยายามวัดโดยพิจารณาว่าเด็กมีความก้าวหน้าทางการเรียนมากน้อย

เพียงไร ด้วยวิธีดังกล่าวจึงถือได้ว่าเด็กทุกคนย่อมมีความสามารถแสดงออกทางศิลปะได้ ส่วนจะแสดงออกมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับเหตุผลจากการรับรู้ประสบการณ์ ตามระดับความสามารถของแต่ละคน กล่าวได้ว่ากระบวนการยึดเด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ นอกเหนือจากการจัดเตรียมบทเรียนโดยเริ่มต้นจากความพร้อมของเด็กแล้ว ยังต้องคำนึงถึงธรรมชาติที่อยู่ภายในตัวเด็กด้วยเช่นกัน (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 44)

ในทำนองเดียวกันจะพบว่าการแสดงออกทางศิลปะของเด็กในแต่ละช่วงวัยจะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ความเป็นไปดังกล่าวนี้จะดำเนินไปอย่างช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับความสนใจของตัวเด็กเอง รวมไปถึงสภาพแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดู (Lowenfeld. 1987 : 22) อย่างไรก็ตามมีการเปรียบเทียบการแสดงออกทางศิลปะของเด็กในวัย 3 – 5 ปี ว่ามีลักษณะเดียวกับการขีดเขียนของคนโบราณในยุคที่ยังไม่กำหนดศตวรรษ วิธีการเช่นนี้คือการเขียนแบบแมนดาลา (Mandala) ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปวงกลมและมีเครื่องหมายกากบาทปรากฏอยู่ (ประภัสร นิยมธรรม. 2523 : 27) ประเด็นการเปรียบเทียบดังกล่าวนี้จะสื่อความหมายถึงวิธีการขีดเขียนของเด็กและคนโบราณว่าเป็นภาษาภาพที่มีความเป็นสากล สามารถทำความเข้าใจในการสื่อสารได้ แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าการแสดงออกทางศิลปะของเด็กจากวิธีการขีดเขียนดังกล่าว เป็นผลมาจากการเจริญวัยตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นพัฒนาการของเด็กปกติโดยทั่วไป ส่วนการขีดเขียนของคนโบราณนั้นคือร่องรอยของอารยธรรมที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของภาษาภาพที่กล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ รวมไปถึงพิธีกรรมที่ประกอบขึ้นก่อนการออกไปล่าสัตว์โดยหวังผลแห่งชัยชนะ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการเขียนภาพแบบแมนดาลาของเด็กและคนโบราณมีจุดประสงค์ต่างกัน การแสดงออกทางศิลปะจึงแตกต่างกันไปตามจุดประสงค์ด้วยเช่นกัน แม้ว่าภาพที่ปรากฏออกมาจะมีลักษณะส่วนประกอบที่คล้ายคลึงกันก็ตาม ดังนั้นคุณค่าจากการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก แท้จริงแล้วมิใช่เพียงการทำความเข้าใจศึกษา วิเคราะห์ ถึงวิธีการที่เด็กสื่อสารโดยผ่านผลงานศิลปะเพียงประการเดียว หากยังต้องทำความเข้าใจเกี่ยวโยงไปถึงพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา การอบรมเลี้ยงดู และสภาพแวดล้อมอันหลากหลายที่เป็นปัจจัยเกี่ยวข้องต่อการเจริญเติบโตของเด็กในแต่ละช่วงวัยอีกด้วย ลำดับขั้นแห่งการสื่อสารที่ปรากฏออกมาในรูปแบบการแสดงออกทางศิลปะของเด็กโดยทั่วไป ส่วนใหญ่จะปรากฏออกมาในรูปแบบของการขีดเขียน วาดภาพ และระบายสี ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้น่าสนใจของนักวิชาการในหลายสาขาวิชา จนทำให้เกิดการศึกษา วิเคราะห์ ลักษณะดังกล่าวเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การทำความเข้าใจพัฒนาการของเด็กด้วยมุมมองที่เป็นประเด็นอันหลากหลายทางวิชาการ

ปัจจุบันทิศทางการศึกษาศิลปะของเด็กได้ถูกทำความเข้าใจและยอมรับว่า การแสดงออกในรูปแบบของการวาดภาพระบายสีเปรียบเสมือนการสื่อสารที่เป็นตัวแทนความรู้สึกนึกคิดของเด็ก โดยมีความเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม กระนั้นก็ตามการแสดงออกดังกล่าวนี้นับว่าเด็กสื่อสาร

ออกมาในรูปแบบเฉพาะตามแบบแผนการคิดและการเรียนรู้ (บงกชพันธุ์ ทองงาม. 2539 : 30) ดังนั้นการแสดงออกทางศิลปะจากการวาดภาพของเด็กจึงควรมีการสนับสนุน ส่งเสริม จากธรรมชาติของการเจริญวัยให้สอดคล้องกับการรับรู้ตามสภาพแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลโดยตรงไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมดังกล่าวด้วยเช่นกัน

วิถีทางเช่นนี้จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงเครื่องมือเพื่อเป็นสิ่งชี้แนะว่า ทิศทางแห่งการพัฒนาที่เหมาะสมควรมีการศึกษาเกณฑ์ของพัฒนาการวาดภาพระบายสี ซึ่งจะเป็ข้อมูลสนับสนุนต่อการขยายฐานทางการศึกษาศิลปะของเด็กให้ชัดเจนยิ่งขึ้นต่อไป

พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี

ความรู้ด้านพัฒนาการเด็กที่เกี่ยวข้องกับศิลปะได้มีการศึกษามาเป็นเวลายาวนาน จากนักการศึกษาทางศิลปศึกษา วิทยาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และจิตวิทยา เป็นต้น บุคคลที่มีส่วนต่อการผลักดันแนวคิดดังกล่าวได้แก่ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) เขาทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย เกี่ยวกับภาพวาดระบายสีของเด็กทั่วโลก ภายใต้กรอบความคิดว่า เด็กคือศูนย์กลางของการเรียนรู้ และทำการสรุปเป็นเกณฑ์ของพัฒนาการตามช่วงอายุ กระนั้นก็ตาม แนวทางการศึกษาระบบพิพัฒนาการมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อเกณฑ์ดังกล่าว ควรมีการพิจารณาปรัชญาของระบบพิพัฒนาการ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นพื้นฐานเบื้องหลังที่ให้อิทธิพลต่อการศึกษาคพัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์

ปรัชญาการศึกษาาระบบพิพัฒนาการหรือเรียกตามขอบข่ายของปรัชญาบริสุทธิ์ว่า ปรัชญาปฏิบัตินิยมเป็นปรัชญาการศึกษาของของสหรัฐอเมริกาที่ถือกำเนิดขึ้นเมื่อประมาณต้นศตวรรษที่ 20 กระบวนการของการศึกษาดังกล่าวนี้ถูกพัฒนาแพร่หลายจากนักการศึกษาที่สำคัญหลายท่าน เช่น พาร์คเกอร์ (Colonel Francis W. Parker) และดูย (John Dewey) เป็นต้น นักการศึกษาของระบบดังกล่าวมีความเชื่อว่า การคิดจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อประสบกับปัญหาที่เป็นจริงเท่านั้น ผลจากอิทธิพลดังกล่าวนี้ทำให้ปรัชญาทางการศึกษาเปลี่ยนแปลงไป โดยจากเดิมที่มุ่งจัดการศึกษาแบบใช้อำนาจภายนอก ปรับเปลี่ยนเป็นการศึกษาจะต้องคำนึงแรงกระตุ้นภายในตามธรรมชาติของเด็กเป็นหลัก ดังนั้นวิธีการจัดการศึกษาจึงต้องจัดให้สอดคล้องกับลักษณะของธรรมชาติที่ไม่อยู่นิ่งและชอบเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา หลักการเช่นนี้เมื่อนำไปประสานกับทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน (Charles Darwin) ผนวกกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมอเมริกันในขณะนั้น จึงก่อให้เกิดการพัฒนาต่อไปในลักษณะของการศึกษาแบบการคัดเลือกตามธรรมชาติ (Natural Selectionism) โดยเชื่อว่าธรรมชาติเป็นตัวกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์ และการที่มนุษย์จะมีชีวิตมีการกระทำที่ชาญฉลาดได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์ดำรงตนให้สอดคล้องกับธรรมชาติ อย่างไรก็ตามธรรมชาติในทรรศนะของนักศึกษาระบบนี้ถือว่า ธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่

ธรรมชาติจะมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังนั้นการศึกษาจึงควรปรับให้ผู้เรียนเข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้ (เพ็ญสิริ จีระเดชากุล. ม.ป.ป. : 6 – 13)

อย่างไรก็ตามการศึกษาแบบการคัดเลือกตามธรรมชาติเกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับปรัชญาการศึกษาพัฒนาการ จึงมักมีผู้เข้าใจระบบพัฒนาการนี้มุ่งเน้นสำหรับการศึกษาที่สามารถช่วยให้ชีวิตมนุษย์ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งแท้จริงแล้วสัมฤทธิ์ผลของการศึกษาพัฒนาการมีได้มุ่งเพียงเพื่อปรับบุคคลให้เข้ากับสภาพทางธรรมชาติประการเดียว หากยังต้องลงมือกระทำตามเหตุผลของหลักการทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย โดยจะพบว่าความเคลื่อนไหวของการศึกษาระบบพัฒนาการนั้น มีรากฐานมาจากความเคลื่อนไหวเพื่อปฏิรูปคุณภาพชีวิตมนุษย์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของระบบอุตสาหกรรมใหม่ เหตุดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นภาพรวมของการศึกษาพัฒนาการ โดยนักการศึกษามีความเห็นพ้องกันว่าความเปลี่ยนแปลงและโอกาสเป็นความจริงที่ประจักษ์แก่มนุษย์ ซึ่งมนุษย์จะใช้องค์ประกอบทั้งสองสิ่งนี้เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าต่อไป

ด้วยพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการดังกล่าวเบื้องต้น จึงเป็นการยอมรับโดยคุณู่วาหลักเกณฑ์การยึดเด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ภายใต้กรอบแห่งวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญต่อแนวทางการศึกษาพัฒนาการในช่วงวัยต่าง ๆ ของเด็ก โดยโลเวนเฟลด์นักการศึกษาทางด้านศิลปศึกษาที่อยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวมีความเชื่อว่า นอกจากเรื่ององค์ความรู้ที่จะสามารถพัฒนาเด็กได้แล้ว การเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ ของเด็กซึ่งรวมไปถึงการรับรู้ทางจิตใจ และการอยู่ร่วมกันในสังคม สิ่งเหล่านี้ควรจะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ ในเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้แล้วแนวคิดหลักอีกประการหนึ่งของโลเวนเฟลด์ที่ให้ความสำคัญในเรื่องของการให้ความหมายที่ชัดเจนระหว่างศิลปกรรมและศิลปศึกษา โดยการเปรียบเทียบความหมายทางศิลปกรรม ((Fine Arts) ว่ามุ่งเน้นผลงานที่มีความสุนทรีย์ (Aesthetic Product) ส่วนศิลปศึกษาเน้นที่ผลของกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคล โดยมาจากการรับรู้ด้วยประสบการณ์ทางสุนทรีย์ศาสตร์ (Aesthetic Experience) ซึ่งควรบูรณาการประสบการณ์ 4 ประเภท เข้าไว้ด้วยกันคือ

1. ประสบการณ์ด้านอารมณ์ (Emotional Experience)
2. ประสบการณ์ด้านสติปัญญา (Intellectual Experience)
3. ประสบการณ์ด้านการรับรู้ (Perceptual Experience)
4. ประสบการณ์ด้านสุนทรีย์ศาสตร์ (Aesthetic Experience)

การประสานประสบการณ์ข้างต้นนี้เป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาพัฒนาการของเด็กในแต่ละคน โดยมีการคำนึงถึงในทุก ๆ ด้าน (The Whole Child) นอกจากนี้แล้วโลเวนเฟลด์ยังให้ความสำคัญกับพัฒนาการทางร่างกาย (Physical Growth) พัฒนาการทางสังคม (Social Growth) และพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creative Growth) จากการวางพื้นฐานดังกล่าวจึงเกิดเป็น

แนวทางในการพิจารณาเทคนิคเรื่องราว และสื่อการเรียนรู้ศิลปะ เพื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางอารมณ์และสมองของเด็ก (Lowenfeld. 1987 : 15, 37, 56 – 59)

พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี เป็นทฤษฎีที่โลเวนเฟลด์ให้ความสำคัญในเรื่องของการแสดงออกตามความคิดและความรู้สึกของเด็ก โดยพัฒนาตามวัยและวุฒิภาวะ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. **ขั้นขีดเขียน (The Scribbling Stage) อายุระหว่าง 2 – 4 ปี**

พัฒนาการของเด็กในช่วงนี้ยังไม่สามารถควบคุมกล้ามเนื้อมือได้ ดังนั้นการเคลื่อนไหวที่แสดงออก เช่น การขีดเขียน ป้าย หรือละเลงสิ่งต่าง ๆ จึงเป็นพฤติกรรมพื้นฐานที่จะพัฒนาการเคลื่อนไหวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีระดับการพัฒนาดังนี้

1.1 **ขีดเขียนอย่างไม่มีระเบียบ (Disordered Scribbling)**

ลักษณะเฉพาะ

ผลจากการที่เด็กในช่วงวัยนี้ไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อมือได้ การแสดงออกทางศิลปะที่ปรากฏ จึงเป็นเพียงลักษณะของเส้นที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของแขน โดยมีลักษณะยุ่งเหยิง ไม่เป็นระเบียบ

การใช้สี

ยังไม่มี การเริ่มต้นใด ๆ นอกเหนือไปจากความเพลิดเพลินที่แสดงออก

พฤติกรรมที่แสดงออก

การเคลื่อนไหวในช่วงวัยนี้จะทำให้เด็กได้รับความเพลิดเพลินจากพฤติกรรม

การขีดเขียน

วัสดุที่เหมาะสม

ดินสอสีดำที่มีขนาดใหญ่พอสมควร

สีโปสเตอร์

กระดาษผิวเรียบ

ดินน้ำมันสำหรับการปั้น

1.2 **ขีดเขียนอย่างมีการควบคุม (Controlled Scribbling)**

ลักษณะเฉพาะ

ในช่วงนี้เด็กเริ่มจะบังคับการเคลื่อนไหวของแขนได้ ประสาทกับมือเริ่มมีความสัมพันธ์กัน การแสดงออกจากเส้นที่เคยยุ่งเหยิง ไม่เป็นระเบียบ เริ่มพัฒนามาเป็นเส้นที่เกิดจากความสามารถในการควบคุมการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อและประสาท โดยปรากฏเป็นเส้นโค้ง มีลักษณะวนไปวนมา ทั้งแนวตั้งและแนวนอน หรือในบางครั้งจะปรากฏลักษณะการเริ่มต้นขีดเขียนให้เป็นวงกลมได้

การจัดพื้นที่ในภาพ

ยังไม่ปรากฏ เพียงแต่แสดงลักษณะการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ

การใช้สี

ยังไม่มีความหมายใด ๆ นอกจากลักษณะของความเพิดเพลินที่แสดงออก

พฤติกรรมที่แสดงออก

ยังคงเป็นลักษณะของความเพิดเพลินที่ได้ขีดเขียน

วัสดุที่เหมาะสม

ดินสอสีดำที่มีขนาดใหญ่พอสมควร

สีโปสเตอร์

กระดาษผิวเรียบ

ดินน้ำมันสำหรับการปั้น

1.3 ให้ชื่อรอยขีดเขียน (Naming of Scribbling)

ลักษณะเฉพาะ

ในช่วงนี้ขณะที่เด็กเคลื่อนไหวเริ่มมีการสื่อความหมายจากการคิดไปด้วย เช่น การส่งเสียงพูดคุยคล้ายกับการเล่าเรื่องไปในขณะที่ขีดเขียน หรือมีการตั้งชื่อภาพ กล่าวได้ว่าในช่วงขั้นตอนนี้เด็กเริ่มเกิดการสะสมพลังทางความคิดที่จะกลายเป็นจินตนาการไปในที่สุด ผลจากการเจริญเติบโตดังกล่าวนี้นี้ ทำให้เด็กสามารถนำสิ่งที่มองเห็นโดยผ่านกระบวนการทางความคิดและนำมาสร้างเป็นภาพขึ้นมา

การวาดภาพคน

มีเพียงความคิดโดยแสดงจากการขีดเขียนและตั้งชื่อ

การจัดพื้นที่ในภาพ

ปรากฏความนึกคิดที่ยังบริสุทธิ์อยู่

พฤติกรรมที่แสดงออก

เด็กเริ่มมีแนวทางของการใช้ความคิดโดยเล่าเรื่องอย่างต่อเนื่อง

วัสดุที่เหมาะสม

ดินสอสี

สีโปสเตอร์

ดินน้ำมัน

ปากกาปลายแหลม

2. ขั้นก่อนการวาดภาพเป็นเรื่องราว (Preschematic Stage) อายุระหว่าง 4 – 7 ปี

ในวัยนี้ลักษณะการเคลื่อนไหวของเด็กเพิ่มความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมยิ่งขึ้น
กว่าเดิม รอยขีดเขียนที่ปรากฏจึงทำให้เข้าใจความหมายดังกล่าวชัดเจนยิ่งขึ้น

ลักษณะเฉพาะ

พบว่าการวาดภาพมีความเกี่ยวพันระหว่างความคิดและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นรูปแบบ
ของสัญลักษณ์ที่ปรากฏในภาพจะเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากเด็กเริ่มมีการค้นหขอบเขตที่จำกัด
ทางความคิด อันจะนำไปสู่ลักษณะของการเกิดกระบวนการทางความคิดรวบยอดในขั้นต่อไป

การวาดภาพคน

มีการนำสัญลักษณ์จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวด้วยการแทนรูปแบบง่าย ๆ เช่น วาดส่วนศีรษะ
เป็นวงกลม ใช้เส้นตรงแทนแขนและขา ส่วนรายละเอียดของลำตัวและใบหน้ายังไม่ปรากฏชัดเจน

การจัดพื้นที่ในภาพ

ในวัยนี้เด็กจะยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลางของวัตถุต่าง ๆ การจัดวางภาพยังไม่มี
ความสัมพันธ์ต่อเนื่อง

การใช้สี

เด็กจะใช้สีที่สะดุดตา ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง จึงเท่ากับว่าเป็นการใช้สีตาม
อารมณ์ความรู้สึก อย่างไรก็ตามอาจมีลักษณะการใช้สีที่ตรงกับความเป็นจริงปรากฏขึ้นได้ หากเด็ก
มีความประทับใจในสิ่งนั้น ๆ

การออกแบบ

ยังไม่ปรากฏลักษณะที่เด่นชัด

พฤติกรรมที่แสดงออก

ภาพที่ปรากฏตามพฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะเริ่มมีความหมายที่ชัดเจน
สมบูรณ์กว่าเดิม การนำสัญลักษณ์มาใช้กับภาพที่วาดจะมีความเปลี่ยนแปลงเกือบตลอดเวลา
เนื่องจากอยู่ในขั้นแสวงหาภาพที่ตนเองพอใจ และมักจะวาดภาพในสิ่งที่ตนเองสนใจ

วัสดุที่เหมาะสม

ดินสอสี

ดินน้ำมัน

สีฝุ่น

แปรงหรือพู่กันขนาดใหญ่

กระดาษที่มีขนาดใหญ่

3. ขั้นวาดภาพได้เป็นเรื่องราวอย่างสังเขป (The Schematic Stage) อายุระหว่าง 7 – 9 ปี

ในวัยนี้เด็กเริ่มค้นพบว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเด็กจึงเริ่มพัฒนาต่อการนำตนไปสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมด้วย

ลักษณะเฉพาะ

การที่เด็กสามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นประสบการณ์ที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาในการสร้างความเกี่ยวพันกับสิ่งต่าง ๆ ให้ปรากฏออกมาในรูปแบบการแสดงออกทางศิลปะ โดยใช้เส้นฐาน (Base Line) จัดวางไว้ที่ส่วนล่างของภาพ เส้นดังกล่าวนี้มีลักษณะทั้งที่เป็นเส้นตรง เส้นโค้ง และมีการจัดวางวัตถุต่าง ๆ ตั้งเรียงฉากอยู่บนเส้นฐานนี้ในลักษณะสองมิติ อีกทั้งยังปรากฏภาพที่สามารถมองเห็นทะลุเห็นภายในได้ เป็นลักษณะที่มีความโปร่งใส คล้ายภาพเอ็กซเรย์ (X – Ray picture) ลักษณะที่ปรากฏเช่นนี้แสดงว่า เด็กต้องการถ่ายทอดสิ่งที่ตนเองเห็นตามประสบการณ์จึงแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่ตนคิดว่าควรจะมีอยู่ในภาพออกมาให้หมด โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลและความถูกต้องใด ๆ นอกจากนี้เด็กยังมักวาดภาพในลักษณะพับกลาง (Folding Over) ที่มีลักษณะคล้ายการพับกระดาษเป็นสองตอนและใช้เส้นรอยพับเป็นเส้นกั้นกลางรูปที่วาดจะปรากฏตั้งฉากกับเส้นฐานโดยด้านบนมีลักษณะหัวตั้ง ส่วนรูปที่ปรากฏบนเส้นฐานด้านล่างจะมีลักษณะกลับหัว

การวาดภาพคน

มีการใช้สัญลักษณ์แทนส่วนต่าง ๆ ด้วยเส้นตรง รูปสี่เหลี่ยม และรูปสามเหลี่ยม เป็นต้น ซึ่งถ้านำมาแยกเป็นส่วน ๆ แล้วจะไม่สื่อให้พบความหมายใด ๆ อย่างไรก็ตามส่วนต่าง ๆ ที่วาดจะมีขนาดใหญ่กว่าความเป็นจริง และอาจมีการเน้นในส่วนที่เด็กเห็นว่าสำคัญ

การจัดพื้นที่ในภาพ

เด็กยังคงวาดสิ่งต่าง ๆ ลงบนเส้นฐานในลักษณะตั้งฉาก ในบางกรณีมีการใช้ขอบกระดาษแทนเส้นฐาน ลักษณะส่วนใหญ่ที่ปรากฏบนภาพของเด็กวัยนี้คือมักจะกำหนดขอบกระดาษด้านบนเป็นส่วนแสดงท้องฟ้าและดวงอาทิตย์ โดยแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าจะต้องอยู่สูงกว่าวัตถุอื่น ๆ ภายในภาพ อย่างไรก็ตามเด็กยังไม่สามารถจัดวางระยะของวัตถุให้สัมพันธ์กันได้

การใช้สี

เนื่องจากเด็กมีความเข้าใจความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของวัตถุแต่ละประเภท จึงเริ่มมีการใช้สีได้ตรงกับลักษณะของวัตถุนั้น ๆ (Objective Color) และจะใช้สีตามเข้าใจเช่นนี้ตลอดไม่ว่าจะอยู่ในสภาพการณ์เช่นไร เช่น ท้องฟ้าจะต้องเป็นสีฟ้าหรือสีน้ำเงินเสมอ ไม่ว่าฝนจะตกหรือแดดจะออก เป็นต้น

การออกแบบ

ยังไม่ปรากฏลักษณะที่ชัดเจน นอกจากเริ่มแสดงจังหวะซ้ำ ๆ ในการจัดวางวัตถุ
ในภาพ

พฤติกรรมที่แสดงออก

ภาพที่ปรากฏตามพฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะจะเป็นไปตามการรับรู้มากกว่า
ความเป็นจริงตามธรรมชาติ

วัสดุที่เหมาะสม

ดินสอสี

สีชอล์ค

สีฝุ่น

สีโปสเตอร์

ดินน้ำมัน

กระดาษขนาดใหญ่

4. ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริง (The Gang Age) อายุระหว่าง 9 – 12 ปี

เด็กวัยนี้เริ่มต้องการอยู่ในสังคมอย่างอิสระ มีความต้องการความเป็นส่วนตัวมากขึ้น
และมักชอบอยู่เป็นกลุ่มกับเพื่อน ๆ โดยจะมีความรู้สึกแบ่งแยกเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง เด็กผู้หญิงเริ่ม
สนใจการแต่งกายและชิ้นชอบงานรื่นเริงต่าง ๆ ส่วนเด็กผู้ชายมักชอบการชุมนุมรวมกลุ่ม
สร้างกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเดินทางไกล การตั้งค่ายพักแรม เป็นต้น

ลักษณะเฉพาะ

กล่าวได้ว่าเด็กวัยนี้มีลักษณะของการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม (Gang Age) อย่างเด่นชัด
มีความต้องการแสดงออกตามความนึกคิดของตน และเริ่มมีการคิดฝันจินตนาการเพิ่มขึ้น จึงเป็นที่
มาของสาเหตุการเริ่มเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบของสัญลักษณ์ที่เคยใช้แต่เดิม มาเป็นการพยายาม
เลียนแบบวัตถุ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กับธรรมชาติ

การวาดภาพคน

มีความถูกต้องชัดเจนเพิ่มขึ้น และเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า
เครื่องประดับ แม้ว่าเด็กในวัยนี้จะมีความละเอียดในเรื่องดังกล่าวอย่างชัดเจนขึ้น แต่ปรากฏว่าเด็ก
สามารถถ่ายทอดภาพเฉพาะลักษณะเค้าโครงได้เท่านั้น ส่วนลักษณะของอากัปกริยา การเคลื่อนไหว
ต่าง ๆ ยังไม่ชัดเจน การวาดภาพคนจึงยังคงมีความแข็งกระด้างเกินความเป็นจริง

การจัดพื้นที่ในภาพ

ความสำคัญของเส้นฐานจะเปลี่ยนแปลงกลายเป็นการแสดงสิ่งต่าง ๆ บนพื้นราบ (Plane) แทนแต่ยังไม่สามารถถ่ายทอดได้เหมือนจริง ดังนั้นวัตถุต่าง ๆ ที่ปรากฏบนฐานจึงมีลักษณะแบนราบ อย่างไรก็ตามตำแหน่งของท้องฟ้าและดวงอาทิตย์ที่เคยอยู่ด้านบนสุดของกระดาษเริ่มเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในระดับเดียวกับวัตถุต่าง ๆ และมีการซ้อนทับเกิดขึ้น เช่น ต้นไม้จะเหลื่อมบังท้องฟ้าบางส่วน นอกจากนี้ขนาดของวัตถุเริ่มมีการจัดวางให้สัมพันธ์เหมาะสมตามพื้นที่ว่างที่กำหนด

การใช้สี

ในวัยนี้สีเป็นสิ่ง ที่สำคัญต่อการแสดงออกทางศิลปะเป็นอย่างมาก เนื่องจากเด็กเริ่มพัฒนาการใช้สีตามสภาพความเป็นจริงของวัตถุ มาเป็นลักษณะของการใช้สีตามความนึกคิดของตน

การออกแบบ

เริ่มปรากฏลักษณะการตกแต่งในภาพเพิ่มขึ้น เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ตามความแตกต่างของเพศ หรือรายละเอียดของประตู่ หน้าต่าง นับได้ว่าช่วงนี้หากเด็กมีประสบการณ์จากการสังเกตรูปแบบต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อม จะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางการออกแบบที่ดียิ่งขึ้น

พฤติกรรมที่แสดงออก

จากลักษณะเฉพาะที่ให้ความสำคัญเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศ การแสดงออกทางศิลปะจึงเริ่มสอดคล้องกับธรรมชาติยิ่งขึ้น นอกจากนี้ลักษณะการวางภาพโดยให้วัตถุมีการเหลื่อมซ้อนทับกัน จึงเป็นการเริ่มต้นจัดความสัมพันธ์ให้เป็นกลุ่มของวัตถุที่ปรากฏบนภาพวาดตามลักษณะของความเป็นจริงและตามหน้าที่ของวัตถุนั้น ๆ

วัสดุที่เหมาะสม

สีโปสเตอร์

สีฝุ่น

สีชอล์ค

ดินสอสี

ดินน้ำมัน

ไม้

5. ขั้นวาดภาพเลียนแบบธรรมชาติ (The Pseudo – Naturalistic Stage) อายุระหว่าง 12 – 14 ปี

เป็นระยะที่เด็กมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและความคิด ลักษณะการมองภาพรวมจะเริ่มเหมือนจริงมากขึ้น นอกจากนี้แล้วยังเป็นช่วงที่เด็กมีความคิดรวบยอดแบ่งเป็นสองลักษณะคือ

5.1 พวกที่มีความคิดรวบยอดตามสิ่งเร้าของจักขุประสาท (Visually Minded)

ลักษณะนี้เด็กจะวาดภาพได้ใกล้เคียงความเป็นจริง มีการแสดงแสงและเงารวมทั้งลักษณะของภาพสามมิติ การวาดภาพคนจะแสดงลักษณะข้อต่อส่วนต่าง ๆ ของอวัยวะ เสื้อผ้าแสดงรอยยับย่นตามการเคลื่อนไหวของร่างกาย ลักษณะที่สำคัญของเด็กวัยนี้คือ การวางภาพตามความรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ดู

5.2 พวกที่ให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ จากประสบการณ์ตัวเอง (Non – Visually Minded)

ลักษณะนี้เด็กจะวาดภาพที่แสดงถึงอารมณ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม เป็นการวาดตามความรู้สึกภาพจึงออกมาในลักษณะเกินความเป็นจริง การออกแบบตกแต่งส่วนประกอบต่าง ๆ ภายในภาพมักมุ่งในด้านของการแสดงออกทางอารมณ์มากกว่าจะแสดงถึงประโยชน์และหน้าที่ของวัตถุนั้น ๆ เด็กกลุ่มนี้จึงค่อนข้างไม่สนใจกับกระบวนการออกแบบอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามพวกเขากลับมีความเข้าใจในเรื่องการจัดวางระยะระหว่างวัตถุได้เป็นอย่างดี จึงสามารถจัดความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในภาพได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมส่วนลักษณะที่สำคัญของเด็กกลุ่มนี้คือ วาดภาพตามความรู้สึกของการให้ความสำคัญกับสิ่งนั้น

อย่างไรก็ตามความแตกต่างของลักษณะการวาดภาพของเด็กสองกลุ่มนี้ในส่วนที่มีความคล้ายคลึงกันสามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ดังนี้

การวาดภาพคน

จะมีความถูกต้องและใช้เส้นตามความเป็นจริงของรูปร่างได้ดีกว่าเดิม ลักษณะการเคลื่อนไหวของร่างกายในอากัปภิกิริยาต่าง ๆ ลดความแข็งกระด้างลง และเพิ่มรายละเอียดรอยยับย่นของเสื้อผ้าตามลักษณะการเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตามส่วนของเสื้อผ้าและเครื่องประดับมีการลดรายละเอียดลง โดยการวาดเพื่อแสดงถึงความแตกต่างระหว่างเพศเท่านั้น

การจัดพื้นที่ในภาพ

เส้นฐาน (Base Line) จะหายไป และมีส่วนของเส้นระดับมาแทนที่ สัดส่วนของวัตถุต่าง ๆ มีการให้ขนาดลดหลั่นตามระยะของภาพสามมิติ และมีการจัดวางลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

การใช้สี

ลักษณะที่สำคัญแบ่งเป็นสองลักษณะคือ ใช้สีสัมพันธ์ตามการสังเกตซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ต่าง ๆ และใช้สีตามอารมณ์โดยไม่คำนึงถึงสิ่งใด ๆ อย่างไรก็ตามยังมีความพยายามในการปรับการใช้สีให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ

การออกแบบ

มีการตกแต่งตามหน้าที่ ประโยชน์ใช้สอยของวัตถุนั้น ๆ

วัสดุที่เหมาะสม

สีน้ำ

สีโปสเตอร์

ผ้า

ไม้

ดินน้ำมัน

6. ขั้นการตัดสินใจ (Adolescent Art) อายุระหว่าง 14 – 17 ปี

พัฒนาการด้านต่าง ๆ เริ่มมีความสมบูรณ์จึงทำให้มีการควบคุมการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ทางศิลปะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลักษณะของความสนใจในการทำงานจะยาวนานขึ้น และเป็นไปอย่างมีจุดหมาย ดังนั้นการแสดงรายละเอียดต่าง ๆ จึงค่อนข้างสมบูรณ์กว่าวัยอื่น ๆ ซึ่งจำแนกได้สามลักษณะคือ

6.1 ถ่ายทอดตามการมองเห็น (Visual Type)

เด็กจะมีการถ่ายทอดตามจักษุประสาทในลักษณะที่เป็นจริงตามธรรมชาติ คล้ายคลึงกับการบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายรูป โดยมีการวาดเส้นรอบนอกก่อน จากนั้นจึงใส่รายละเอียดต่าง ๆ ลงไป อีกทั้งยังมีการสร้างความกลมกลืน มีการให้แสงเงา และสัดส่วนที่มาจากความเป็นจริงลงไปในภาพด้วย

6.2 ถ่ายทอดโดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Haptic Type)

โดยการถ่ายทอดตามอารมณ์ ความรู้สึก และประสบการณ์ที่มีอยู่ ซึ่งมีลักษณะของการแสดงออกอย่างชัดเจน

6.3 ถ่ายทอดแบบผสม (Visual Type And Haptic Type)

เป็นลักษณะการนำรูปแบบจากธรรมชาติที่เป็นจริงมาประสานกับความต้องการในการแสดงออกที่มาจากความรู้สึกภายใน และการถ่ายทอดออกมาเป็นภาพซึ่งมีส่วนประกอบบางส่วนที่ไม่เหมือนจริงตามแบบ

แม้ว่าพัฒนาการของเด็กจะมีความแตกต่างกันถึงสามลักษณะดังกล่าว แต่โดยรวมแล้วสามารถสรุปเป็นลักษณะเด่นที่คล้ายคลึงกันคือ

การวาดภาพคน

ในวัยนี้นิยมการวาดภาพที่มีการแสดงถึงอากัปกริยา การเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันไปทำให้ภาพคนที่วาดออกมาดูมีชีวิตชีวามากขึ้น

การใช้สี

มักใช้สีตามความเป็นจริงจากธรรมชาติ มีการคำนึงถึงสีที่เกิดขึ้นจริงในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น น้ำหนักความแตกต่างของวัตถุที่อยู่ในระยะใกล้และไกลโดยการใช้สีต่างกัน

การจัดพื้นที่ในภาพ

มีลักษณะการวางภาพที่ซับซ้อนจากมุมมองต่าง ๆ โดยนิยมนวดภาพสิ่งต่าง ๆ ให้วางทับกันลักษณะนี้ทำให้ภาพมีความน่าสนใจมากขึ้น และยังนิยมตกแต่งภาพให้มีความกลมกลืนอีกด้วย

การออกแบบ

เด็กวัยนี้อยู่ในช่วงแห่งการตัดสินใจว่าความจริงต่าง ๆ ควรเป็นเช่นไร จึงมักจะวาดภาพที่แสดงถึงการดำเนินชีวิตตามความเป็นจริงในสังคม นอกจากนี้แล้วบางครั้งยังมีลักษณะที่แสดงถึงการเยาะเย้ยถากถาง และประชดสังคมถ่ายทอดลงไปในภาพ

วัสดุที่เหมาะสม

ดินสอดำ

สีน้ำมัน

สีฝุ่น

สีน้ำ

พลาสติก

ไม้

(Lowenfeld. 1957 : 385 – 387 ; 1970 : 371 – 374 ; 1982 : 436 – 439 ; 1987 : 474 – 479)

เกณฑ์ในการแสดงออกของพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีนี้ มีเหตุผลเป็นไปได้จากความจริงที่ว่า การเปลี่ยนแปลงวุฒิภาวะของเด็กมีการเจริญเติบโตพัฒนาตามลำดับขั้นในแต่ละช่วงอายุ โดยที่โลเวนเฟลด์ให้ความสำคัญถึงปฏิบัติการตอบสนองต่อการเจริญวัยของเด็กว่ามาจากสติปัญญา อารมณ์ การรับรู้ สังคม วัฒนธรรม สุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์ ซึ่งสรุปแล้วเกณฑ์ดังกล่าวมีความสัมพันธ์ในเรื่องระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

นอกจากนี้แล้วเขายังตระหนักถึงปัจจัยสำคัญอีกประการคือ อิทธิพลทางวัฒนธรรม ซึ่งจะพบว่าในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมาในยุคนั้น ๆ คือสิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าสังคมทั้งระบบในขณะนั้นมีสภาพเช่นไร ตัวอย่างเช่น รูปแบบของโบสถ์ในสมัยโกธิค (Gothic) ที่มีลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมอันสง่างามจนกลายเป็นเอกลักษณ์เด่นชัด บอกให้ทราบถึงความเป็นไปของสภาพสังคมในเวลานั้นว่าเป็นยุคแห่งความเฟื่องฟูทางศาสนา อย่างไรก็ตามการแปลความหมายของนักโบราณคดีมักให้ความสำคัญต่อหลักฐานต่าง ๆ ที่ค้นพบว่า สิ่งเหล่านี้คือวัตถุทางศิลปกรรมชิ้นหนึ่ง โดยละเอียดต่อการทำความเข้าใจว่า โบราณวัตถุสถานที่หลงเหลือปรากฏอยู่นี้คือคำบอกเล่าของชีวิตผู้คนในยุคนั้นที่ผ่านมา (Lowenfeld. 1970 : 321 – 324) ดังนั้นเมื่อพิจารณาในประเด็นดังกล่าวนี้จะพบว่า งานศิลปกรรมตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์จึงมีหลักการด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และจิตวิทยาเข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย

ศิลปะเด็กก็เช่นเดียวกัน แม้จะมีการยอมรับว่าภาษาภาพที่เด็กถ่ายทอดออกมาในรูปแบบการวาดภาพจะมาจากห้วงลึกแห่งความประทับใจ โดยผ่านกระบวนการรับรู้ที่เด็กได้พัฒนาไปตามการเจริญวัยอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามชนบทรรมนิยม ประเพณี ในแต่ละเชื้อชาติเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ทางศิลปะที่ส่งอิทธิพลต่อการสร้างความคิดรวบยอดของเด็ก ดังนั้นความคิด ความรู้สึก และการรับรู้ของเด็กที่หล่อหลอมจากสภาพแวดล้อมอันหลากหลาย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงต่อกระบวนการการศึกษาเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพพระบายสีของเด็กด้วยเช่นกัน

ในทำนองเดียวกันความพยายามที่จะทำความเข้าใจต่อศักยภาพที่เด็กแสดงออกมาในรูปแบบการวาดภาพพระบายสี จำเป็นต้องให้มีความชัดเจนต่ออิทธิพลต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง สิ่งเหล่านี้ล้วนคือปัจจัยเบื้องหลังที่มีส่วนต่อการแสดงออกดังกล่าว ซึ่งหมายความว่าการศึกษาพัฒนาการทางศิลปะจากการวาดภาพของเด็ก มิใช่เพียงการพยากรณ์ตามผลสรุปทางวิชาการในศาสตร์นั้น ๆ เพียงบริบทเดียว ความงอกงามทางการศึกษาอันเป็นผลมาจากการนำข้อความรู้ต่าง ๆ มาเป็นแนวทางต่อการค้นคว้า วิเคราะห์ ด้วยมุมมองจากศาสตร์ในแขนงต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่ควรนำมาพิจารณาพร้อมด้วยซึ่งจะพบว่าการศึกษาวิเคราะห์ภาพวาดของเด็กเพื่อศึกษาถึงผลการชี้ระดับความสามารถทางสมองของเด็กโดยที่กู๊ดอินาฟ (Florence Goodenough) ได้ทำการศึกษาภาพของเด็กด้วยการวางระบบคะแนนของการเขียนภาพมนุษย์ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญทางสมองในระดับต่าง ๆ กัน ทำให้พบว่าเด็กจะวาดภาพโดยใช้สติปัญญามากกว่าการมอง จนกระทั่ง ค.ศ. 1963 แฮร์ริส (Dale B. Harris) ได้นำมาปรับปรุงใหม่ด้วยวิธีการคาดคะเนความเจริญทางสมองจากการวาดภาพ ผลการศึกษาพบว่าภาพที่เด็กวาดแสดงถึงบางสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสภาพอารมณ์และสัมพันธภาพทางสังคมของเด็ก หลังจากนั้นใน ค.ศ. 1968 คอปปีทส์ (Elizabeth Munsterberg Kopbitz) ได้เริ่มศึกษาด้วยวิธีการรวมเอาพัฒนาการทางสมองกับหลักการวิเคราะห์บุคลิกภาพของคนเป็นสิ่งที่วินิจฉัยความหมายจากรูปที่เด็กวาด ผลการศึกษาพบว่าภาพวาดของเด็กแสดงถึงปฏิกิริยาที่เด็กมีต่อแรงกดดันต่าง ๆ ในชีวิต จนเมื่อวันเวลาเปลี่ยนแปลงไปภาพวาดของเด็กสะท้อนให้เห็นถึงคามเปลี่ยนแปลงจากทัศนคติที่มีอยู่ ดังนั้นภาพวาดเพียงภาพเดียว จึงมิได้แสดงถึงแก่นแท้ของบุคลิกภาพอย่างแท้จริง หากจะต้องพิจารณาต่อไปในช่วงเวลาต่าง ๆ กันด้วย (โทมัส. แบลโดย ดวงเดือน ศาสตรภัทร. 2535 : 436 – 438)

นอกจากนี้แล้วยังมีการศึกษาเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพพระบายสีจากนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน โดยใช้วิธีการรวบรวมศึกษาภาพวาดจากเด็กในหลายประเทศ และพบว่าภาพวาดของเด็กได้แสดงให้เห็นลักษณะความแตกต่างทางเชื้อชาติ (Anastasi. 1958 : 40) โดยมาจากการรับรู้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน (Horovitz and others. 1976 : 64) ดังนั้นพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพพระบายสี นอกจากจะชี้ให้เห็นถึงลำดับขั้นแห่งการเจริญวัยแล้วยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกให้ทราบว่าเด็กสามารถสร้างสรรค์ โดยการสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการถ่ายทอด

สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของเด็กแต่ละพื้นที่กันด้วย ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลต่อเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี

วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในสังคมที่ส่งผลต่อการวาดภาพของเด็ก

ผลจากการศึกษาเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีที่กล่าวมาในเบื้องต้น ชี้ให้เห็นว่าอิทธิพลสำคัญที่ส่งผลต่อการวาดภาพของเด็กในแต่ละเชื้อชาติ มาจากการหล่อหลอม อบรม เลี้ยงดู ตามสภาพแวดล้อมทางกายภาพและวัฒนธรรม โดยจะพบว่าสายธารแห่งวิถีชีวิตที่อบร่ำด้วยระยะเวลาอันยาวนานหลายร้อยพันปี บ่งบอกให้ทราบถึงความเป็นอารยชนของมนุษย์ทุกหมู่เหล่า ที่ล้วนแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต

ในทำนองเดียวกันอารยธรรมของชาวตะวันตกมีรากฐานมาจากการมุ่งพัฒนาที่เป็นเส้นตรง ในขณะที่รากฐานอารยธรรมของชาวตะวันออกถือว่าเป็นวัฏฏะหรือเป็นวงกลม (ส.ศิวลักษณ์. 2538 : 34 – 35) ซึ่งหมายความว่าความเจริญของชาวตะวันตกพัฒนาโดยวิธีการสร้างสรรค์ความคิดออกมาในรูปแบบของวัตถุที่สนองตอบเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต โดยเริ่มต้นจากความไม่มีและค่อย ๆ เพิ่มพูน เติบโตขึ้นมาในที่สุด จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 20 เราจะพบว่าวิทยาการสมัยใหม่ในรูปแบบต่าง ๆ คือคำตอบที่ชัดเจนต่อวิถีชีวิตของชาวตะวันตกได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันการเริ่มต้นของชาวตะวันออกเริ่มจากความว่างเปล่า ไม่มีตัวตน และได้พัฒนาเรื่อยมาในลักษณะของวงกลมที่จะกลับไปบรรจบกันตรงจุดเริ่มต้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนพบได้จากคำสอนทางศาสนา วิถีชีวิต ไปจนถึงรูปแบบที่ปรากฏทางวัตถุ ซึ่งล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงความสงบ ว่างเปล่าที่แทรกอยู่ในปรากฏการณ์ดังกล่าว

นอกจากนี้แล้วอิทธิพลของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในช่วงต่อระหว่างศตวรรษที่ 19 – 20 มีความเชื่อว่าการพัฒนาศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ควรเริ่มต้นจากการพัฒนาปัจเจกบุคคล วิธีการเช่นนี้จึงจะสามารถหลุดพ้นจากสภาพธรรมชาติไปสู่ความมีสติวิไลซ์และเป็นอารยะ (อเนก เหล่าธรรมทัศน์. 2542 : 72) พัฒนาการดังกล่าวส่งผลให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างชาวตะวันตกและชาวตะวันออกได้เป็นอย่างดีด้วยเหตุว่าสติวิไลซ์และความมีอารยะของชาวตะวันออกหมายถึงการกลับไปสู่ตัวตนที่แท้จริงโดยปราศจากสิ่งยึดเหนี่ยวใด ๆ

อย่างไรก็ตามระบบในสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่เกิดจากธรรมชาติตามสัญชาตญาณเพียงประการเดียว หากแต่มนุษย์ได้มีการทำความตกลงร่วมกันว่าพฤติกรรมใดบ้างที่ควรปฏิบัติ ข้อตกลงเหล่านี้เป็นการกำหนดความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคม เพื่อว่าสมาชิกของสังคมจะได้มีความเข้าใจตรงกันและยึดถือเป็นระบบต่อการปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความผาสุกจากการดำเนินชีวิตร่วมกันในท่ามกลางหมู่ชนอันมากมาย

วิธีการเช่นนี้คล้ายกับเป็นการสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ถือได้ว่ากฎระเบียบดังกล่าวคือวัฒนธรรมซึ่งมีสองลักษณะใหญ่ ๆ คือ วัฒนธรรมที่เป็นสัญลักษณ์จับต้องไม่ได้ เช่น การพูด ความเชื่อ ประเพณี ฯลฯ และวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ เช่น โบราณวัตถุ สถาน อาการพักอาศัย ฯลฯ (อมรา พงศาพิชญ์. 2540 : 25) อย่างไรก็ตามลักษณะของวัฒนธรรมทั้งสองรูปแบบนี้ต้องดำเนินไปด้วยกัน โดยเห็นได้จากวิวัฒนาการแห่งชาติพันธุ์มนุษย์ในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ (ปริตตา เฉลิเมฝ้า กอนันตกุล. 2541 : 5) การข้ามพ้นผ่านช่วงเวลาอันยาวนานนี้มนุษย์ได้ต่อสู้เพื่อเอาชนะธรรมชาติ เอาชนะคนด้วยกัน และเอาชนะตัวเอง เพื่อผลแห่งการดำรงเผ่าพันธุ์ไว้ได้ตราบถึงทุกวันนี้ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2537 : 11)

ถึงกระนั้นก็ตามโดยทั่วไปแล้ว มนุษย์เกิดมาในสภาพวัฒนธรรมเช่นไรก็มักยึดติดในสภาพที่ปรากฏแก่ตนในเวลานั้น (พระธรรมปิฎก. 2538 : 23) เช่นเดียวกับวิถีชีวิตคนไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา หากมีการสืบทอดกลับไปในสมัยที่สยามสุวรรณภูมิกำเนิดขึ้น คงเป็นการปฏิเสธไม่ได้ว่าวิถีชีวิตคนไทยสมัยก่อนอยู่ในอ้อมแขนของธรรมชาติบริสุทธิ์ยิ่ง นับตั้งแต่ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ใกล้เคียงเส้นศูนย์สูตร ดินแดนอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยจึงมีฐานะพิเศษต่อการเอื้อให้สิ่งมีชีวิตงอกงามจนผ่านพ้นช่วงเวลาคุ้งน้ำแข็งมาได้ และการละลายของน้ำแข็งปริมาณมหาศาลนี้ทำให้ระดับน้ำทะเลทั่วโลกสูงขึ้น แต่ด้วยลักษณะพิเศษทางภูมิศาสตร์ที่เกิดจากการเคลื่อนตัวของแผ่นเพลตอินเดีย (Indian Plate) ได้เข้ามาเกยงัดกับแผ่นดินใหญ่เอเชีย จนเกิดเป็นเทือกเขาหิมาลัยซึ่งมีสาขางบางส่วนปรากฏกลายเป็นเทือกเขาในภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้ของไทย ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวนี้จึงทำให้แผ่นดินอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นดินแดนที่มีทั้งภูเขา สายน้ำ ที่ราบลุ่ม ที่ราบสูง ตลอดจนชายฝั่งทะเลเว้าเว้นทั้งซีกตะวันตกและตะวันออกเป็นระยะทางยาวไกล ทั้งหมดนี้เมื่ออยู่ภายใต้อุณหภูมิที่เหมาะสม มีทั้งแสงแดด พืชพันธุ์ และปริมาณน้ำฝนมากพอที่จะทำให้ป่าหลายแห่งในประเทศไทยมีต้นไม้ขึ้นถึงสามชั้น จนกลายเป็นดินแดนอันมีทุกอย่างที่เอื้อต่อการเกิดอารยธรรมแห่งสังคมเกษตรกรรมขึ้น (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. 2540 : 21 – 23) ดังนั้นชีวิตที่อิงแอบอยู่กับธรรมชาติของคนไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา จึงไม่เพียงแต่เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของระบบการเมือง การปกครองเท่านั้น หากยังมีผลต่อความรู้สึกนึกคิด รวมไปถึงศิลปวัฒนธรรมที่ก่อรูปสั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน

สภาพแวดล้อมทางกายภาพของสังคมเกษตรกรรมดังกล่าว ทำให้คนไทยเกิดศรัทธาต่อธรรมชาติอันเป็นแหล่งผลิตผลทางการเกษตรว่าเปรียบเสมือนผู้มีพระคุณ และมีความศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถดลบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นแก่แผ่นดิน จึงเป็นเหตุให้เกิดประเพณี ในรูปแบบเคารพบูชาตัวแทนที่กำหนดให้เป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติ เช่น ประเพณีในราชสำนัก ได้แก่ พระราชพิธีพืชมงคล พุทธศักราช ๒๕๖๒ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ส่วนประเพณีตามท้องถิ่น ได้แก่ การไหว้พระแม่โพสพ การแห่หางแมวขอฝน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนคือวัฒนธรรมที่บอกกล่าวว่าคนไทยมีลักษณะนิสัยที่ยอมรับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยปราศจากอคติและมีความกตัญญู

ต่อผู้มีพระคุณ ลักษณะนิสัยดังกล่าวถูกอบรม ปูปลูกฝังให้กับชนรุ่นหลังสืบมา จนกลายเป็นรูปแบบความคิดที่ถูกยอมรับว่าเป็นสิ่งถูกต้อง ด้วยแนวคิดดังกล่าวส่งผลให้การเรียนการสอนศิลปะในประเทศไทยนับแต่อดีตมาจึงมีศรัทธาต่อครูผู้สอนเป็นหลัก โดยเน้นกระบวนการสืบทอดเป็นเกณฑ์สำคัญ รูปแบบของการเรียนศิลปะจึงมุ่งไปสู่ทักษะในการปฏิบัติ ตามลักษณะของช่างฝีมือที่ได้รับการถ่ายทอดจากครู อย่างไรก็ตามทักษะการใช้มืออย่างคล่องแคล่วโดยปราศจากการจดจำรายละเอียดต่าง ๆ จะไม่ช่วยให้การศึกษาสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนั้นนอกเหนือไปจากทักษะการปฏิบัติแล้วผู้เรียนยังต้องมีความจดจำแบบอย่างแม่นยำด้วยเช่นกัน

นอกจากรูปแบบการเรียนการสอนศิลปะแล้ว ยังมีประเด็นของการพิจารณาลักษณะศิลปกรรมทางศาสนาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตคนไทยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะพบว่า รูปปั้นพระพุทธรูปทุกองค์ ช่างจะต้องปั้นไม่ให้เหมือนคนจริง แต่แทนด้วยสัญลักษณ์อันเป็นรูปทรงเฉพาะ (Static Posture) เช่น พระพุทธรูปในอริยาบทลีลา พระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นต้น ซึ่งตรงกันข้ามกับลักษณะรูปปั้นทางศาสนาของศิลปกรรมตะวันตกที่มีลักษณะเป็นรูปปั้นคนเหมือนจริง และสามารถเปลี่ยนอริยาบทต่าง ๆ ได้ (Dynamic Posture) เช่น รูปปั้นของพระเยซู พระแม่มารี และเทพเจ้าในเทวนิยายต่าง ๆ เป็นต้น (อาร์ สุธิพันธุ์, 2535 : 19) ลักษณะดังกล่าวนี้จึงกลายเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงข้อแตกต่างระหว่างศิลปกรรมตะวันตกและศิลปกรรมของไทยได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันทิศทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในประเทศไทย ได้รับการยอมรับว่ามีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพแห่งการเรียนรู้ของเด็ก กิจกรรมทางศิลปะจึงถูกนำมาเป็นเครื่องมือต่อการขยายฐานความคิดของเด็กให้เกิดเป็นรูปธรรมที่เด่นชัด โดยพบได้จากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะนอกหลักสูตรรวมไปถึงการจัดประกวดภาพระบายสีที่เด็กวาดขึ้นตามวาระสำคัญต่าง ๆ ภาพของเด็กจากกิจกรรมดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมยุคใหม่

อย่างไรก็ตามแม้ว่าโลกในปัจจุบันจะถูกเชื่อมโยงด้วยระบบข่าวสารสมัยใหม่ก็ตาม ทว่าวัฒนธรรมในแต่ละเชื้อชาติ ยังคงส่งอิทธิพลต่อการวาดภาพของเด็ก ตัวอย่างที่พบชัดเจนได้แก่เด็กญี่ปุ่นอายุระหว่าง 9 – 12 ปี มีลักษณะการวาดภาพคนคล้ายการ์ตูนจากหนังสือ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ในญี่ปุ่น (พรพิมล ศิริวัฒน์, 2538 : 102) นอกจากนี้แล้วภาพวาดของเด็กยังแสดงให้เห็นถึงอาชีพสำคัญของแต่ละชาติ รวมไปถึงการสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางศาสนาที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาตินั้น ๆ (Anastasi, 1958 : 11)

ปัจจุบันระยะเวลาที่โลกกำลังย่างก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ได้ใกล้เข้ามาทุกขณะ กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวลดความสำคัญในเรื่องของเวลาและสถานที่ รวมไปถึงพรมแดนทางวัฒนธรรมของแต่ละเชื้อชาติ ความก้าวหน้าทางเครือข่ายข้อมูลในอนาคตจะสามารถเชื่อมโยงประชาชนชาติต่าง ๆ เคลื่อนเข้ามาใกล้กันมากขึ้น ดังนั้นศตวรรษที่ 21 นี้จึงเป็นศตวรรษของการเคลื่อนย้ายขนานใหญ่ของประชากรโลก (ธีรยุทธ บุญมี, 2538 : 73 – 74)

สำหรับปรากฏการณ์ทางศิลปะ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อตัวแฝงอยู่ในผลงานต่าง ๆ มาเป็นระยะเวลายาวนาน ในช่วงศตวรรษที่ 20 ศิลปะลัทธินามธรรม (Abstract Art) เริ่มส่อเค้าให้เห็นถึงการแสดงออกทางศิลปะที่มาจากความรู้สึกภายใน จุดสำคัญจึงมิได้อยู่กับการจำลองสรรพสิ่งดังที่เคยกระทำมา (กัจจกร สุนพงษ์ศรี. 2523 : 216 – 217) แรงปะทุจากศิลปะนามธรรมได้ขยายแนวคิดไปสู่งานศิลปะของโลกในวัฒนธรรมใหม่ จากแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนในรูปแบบของการนำเสนอด้วยเทคโนโลยีที่เคลื่อนตัวเข้าสู่การนำภาพลงตาเข้ามาสื่อสารมากขึ้น (ธีรยุทธ บุญมี. 2538 : 76)

อิทธิพลจากกระแสความคิดดังกล่าวปรากฏอยู่ในการแสดงออกทางศิลปะทั้งจากผู้ใหญ่และเด็ก สำหรับผู้ใหญ่แล้วทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ ตามแนวคิดดังกล่าวยังมีปัจจัยอื่น ๆ มาเกี่ยวข้อง ซึ่งไม่ตรงกับประเด็นของการศึกษาคั้งนี้ แต่สำหรับเด็กอิทธิพลดังกล่าวเป็นสิ่งที่ควรได้รับการพิจารณาว่าจะส่งผลต่อลักษณะของการแสดงออกทางศิลปะด้วยเช่นกัน

สำหรับประเด็นในการศึกษาคั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการวาดภาพของเด็กตามเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์สรุปไว้ ภายใต้กรอบความคิดว่าเด็กคือศูนย์กลางของการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามข้อความรู้ต่าง ๆ ที่กล่าวมาในเบื้องต้น ทำให้พบประเด็นที่ควรพิจารณาร่วมด้วยว่า เด็กทั่วโลก ภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม จะมีลักษณะการวาดภาพที่เป็นเอกลักษณ์ต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปจากเด็กทั่ว ๆ ไป จนทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะในการดำรงชีพของกลุ่มเด็กดังกล่าว ควรมีการนำมาศึกษาร่วมด้วย ดังนั้นประชากรส่วนหนึ่งของการศึกษาคั้งนี้จึงเจาะจงเลือกเด็กเร่ร่อน ซึ่งเป็นเด็กที่อยู่นอกระบบการศึกษา และเป็นกลุ่มเด็กที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่ชัดเจนเป็นเอกลักษณ์เด่นที่สุดของกลุ่มเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา (นิตยา กัทลีระพันธ์. 2535 : 31)

เด็กเร่ร่อนและวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม

ภาวะการเสียสมดุลของธรรมชาติในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นผลให้ปริมาณการย้ายถิ่นฐานของคนในชนบทเข้าสู่เมืองหลวงมากขึ้นตามลำดับ ทั้ง ๆ ที่ขาดความพร้อมในหลายด้าน ทำให้เกิดเป็นปัญหาของสังคมที่มีสภาพเร่ร่อนมานาน วิฤติดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบไปสู่เด็กผู้ซึ่งมีความอ่อนด้อยทั้งทางสรีระและความคิด

สภาพการณ์เช่นนี้คือมูลเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กต้องอพยพติดตามครอบครัวเข้าสู่เมืองหลวง อย่างไรก็ตามวิฤติดังกล่าวมิใช่ปัจจัยหลักของสาเหตุการที่ทำให้เด็กต้องออกมาเร่ร่อน แต่ยังมีลักษณะปัญหาต่าง ๆ ที่มีความซับซ้อนซึ่งเกี่ยวข้องกับสถาบันพื้นฐานของสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนที่อ่อนแอ ล่มสลายลง (สมพงษ์ จิตระดับ. 2540 : 4) จากการสำรวจของมูลนิธิเด็กในช่วงเวลาที่ผ่านมาพบว่า จำนวนเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษานับวันจะเพิ่มมากขึ้น และเริ่มมีกระจายไปในทุกภาคของประเทศ (สมพงษ์ จิตระดับ และธีพันธ์ ศุภระกานจนะ. 2537 : 6)

แม้ว่าจากสถิติที่กระทรวงศึกษาธิการระบุไว้ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาว่าสามารถให้เด็กเข้าเรียนได้มากถึงร้อยละ 99.42 แต่ปรากฏว่ามีเด็กเพียงร้อยละ 64 เท่านั้นที่สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนอีกร้อยละ 36 ต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน ด้วยเหตุผลนานาประการ เด็กในกลุ่มดังกล่าวนี้เป็นเด็กที่เติบโตอยู่บนพื้นแผ่นดินไทย โดยถูกให้คำจำกัดความว่า เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา (วัลลภ ดังคณานุรักษ์. 2531 : 19) ซึ่งมีการระบุลักษณะสำคัญของกลุ่มเด็กดังกล่าวโดยแบ่งตามสถานการณ์ที่เด็กประสบดังนี้

1. เด็กที่อยู่ในพื้นที่ที่ทำให้ด้อยโอกาส ได้แก่ เด็กในชุมชนแออัด เด็กในแหล่งก่อสร้าง เด็กในชนบทห่างไกล เด็กในเขตชายแดน และเด็กตามเกาะแก่งห่างไกล
2. เด็กที่อยู่ในสถานการณ์นำห่วงใย ได้แก่ เด็กในสถานค้าประเวณี เด็กในโรงงาน เด็กข้างถนนที่ขายพวงมาลัย ขายหนังสือพิมพ์ เร่ร่อน เด็กพิการในลักษณะต่าง ๆ และเด็กถูกทารุณข่มขืนในครอบครัว
3. เด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์และสถานพินิจทั้งภาครัฐบาลและเอกชน (สมพงษ์ จิตระดับ และธีรพันธ์ สุกระกาญจนะ. 2537 : 13 – 27)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าได้มีการจำแนกเด็กกลุ่มนี้ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังกล่าว แต่จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลทั้งจากเอกสารและการลงภาคสนามทำให้พบว่า เด็กเร่ร่อนคือกลุ่มเด็กที่มีความชัดเจนทั้งในเรื่องของการด้อยโอกาสทางการศึกษาและการขาดโอกาสที่จะได้รับบริการอันจำเป็นต่อพัฒนาการชีวิต โดยแบ่งกลุ่มตามพื้นที่ที่เด็กอาศัยอยู่ได้ดังนี้

1. บริเวณห้างสรรพสินค้า จังหวัดสมุทรปราการ
2. บริเวณท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่
3. บริเวณบาร์เบียร์พญากลาง พญาใต้ จังหวัดชลบุรี
4. บริเวณตลาด ศูนย์การค้า จังหวัดอุดรธานี
5. บริเวณพัฒนาพงศ์ ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน ถนนสุขวงศ์
6. บริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพง
7. บริเวณสะพานอรุณอมรินทร์ ห้างพาด้า สนามหลวง
8. บริเวณสะพานพุทธยอดฟ้า

(สมพงษ์ จิตระดับ. 2540 : 10 – 13)

เด็กเร่ร่อนที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่ดังกล่าว มีลักษณะการดำรงชีพตามสภาพของพื้นที่ ทำให้มีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตหลากหลาย สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้เด็กเร่ร่อนถูกให้คำจำกัดความที่แตกต่างกันไป โดยสรุปได้ดังนี้

เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับครอบครัวและเร่ร่อนตามถนนหรือสาธารณสถาน โดยมีอาชีพไม่แน่นอนหรือไม่ได้ประกอบอาชีพใด

เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน เร่ร่อนอยู่ในที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น ตลาด สะพาน ป้ายรถประจำทาง ฯลฯ มีการดำรงชีพให้อยู่รอดไปวัน ๆ โดยการรับจ้าง เช่น ล้างจาน เก็บเศษเหล็ก ขอด่าน ลักขโมย ฯลฯ

เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กที่มีลักษณะการเร่ร่อนตามวิถีชีวิตของครอบครัว เช่น เด็กในครอบครัวกรรมกรก่อสร้าง เด็กในครอบครัวคนงานไร่อ้อย ฯลฯ หรือเด็กที่เร่ร่อนโดยพ้นจากระบบครอบครัว ซึ่งได้รับแรงผลักดันอย่างรุนแรง เช่น การถูกทำร้ายทางร่างกายและจิตใจ ถูกบังคับใช้งานอย่างหนัก สภาพดังกล่าวนี้เกิดจากการกระทำของคนในครอบครัว จนทำให้เด็กไม่สามารถทนอยู่ต่อไปได้ จึงหนีออกจากบ้านมาเร่ร่อนไปในทุกแห่งเพื่อความอยู่รอดของตนเอง

(สายสุรี จุติกุล, ธรรมรักษ์ การพิชิต และวัลลภ ตังคณานุรักษ์. 2535 : 2 – 4)

สำหรับการวิจัยเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนครั้งนี้ เป็นเด็กที่อาศัยอยู่บริเวณเฉพาะและมีลักษณะการเร่ร่อนทั้งที่อยู่ในระบบครอบครัวและนอกระบบครอบครัว ดังนั้นความหมายของเด็กเร่ร่อนสำหรับการวิจัยดังกล่าว จึงระบุจำกัดความตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นดังนี้

เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ซึ่งมีที่อยู่ไม่แน่นอน อาศัยอยู่ในบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงและสนามหลวง โดยขาดโอกาสในการได้รับการศึกษา รวมไปถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตที่จำเป็นและเหมาะสมตามวัย

จากลักษณะของเด็กเร่ร่อนในความหมายดังกล่าวนี้ พบว่าการขาดโอกาสในการดำรงชีวิตอย่างไม่มีคุณภาพผนวกกับความบอบช้ำเด็กได้รับจากครอบครัวทำให้เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่มองสังคมในแง่ร้าย โดยรู้สึกว่าคุณคนขาดความเมตตา เห็นแก่ตัว และไม่เข้าใจ ทำให้เด็กเกิดความเห็นใจต่อผู้ที่เร่ร่อนด้วยกัน จนเกิดเป็นความศรัทธาเชื่อมั่นในกลุ่มอย่างแรงกล้า ดังนั้นความพยายามจากองค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ จึงควรตระหนักถึงลักษณะอันเป็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มของเด็กเหล่านี้ โดยการทำความเข้าใจถึงสภาพความเป็นมา เบื้องหลังชีวิตที่เป็นสาเหตุของการออกมาใช้ชีวิตเร่ร่อน และพร้อมที่จะรับฟังเรียนรู้ความคิดของเด็กจากการมองโลกของพวกเขา สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยเอื้อไปสู่การดำเนินงานแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้

ความจำเป็นดังกล่าวทำให้มีการศึกษาวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มของเด็กในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีลักษณะการดำรงชีพแตกต่างกันไป สำหรับการวิจัยครั้งนี้จะจึงเลือกเด็กที่อาศัยอยู่บริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงและสนามหลวง เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 9 – 12 ปี และมีการเร่ร่อนอยู่ในพื้นที่จำกัด ทำให้การศึกษาค้นคว้าสามารถดำเนินการเก็บข้อมูลได้อย่างต่อเนื่อง โดยสรุปถึงลักษณะการดำรงชีพ และวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มของเด็กในพื้นที่ดังกล่าวคือ

เด็กเร่ร่อนบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพง

เด็กกลุ่มนี้ออกมาจากบ้านด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น สภาพครอบครัวแตกแยก ถูกพ่อเลี้ยงหรือแม่เลี้ยงทำร้าย และการเปื้อนชีวิตจำเจที่อยู่กับไร้นาจจึงต้องการเข้ามาเที่ยวในกรุงเทพมหานคร โดยได้รับแรงชักจูงจากทางสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ และสื่อโฆษณาสินค้าเกี่ยวกับการบริการต่าง ๆ ในภาพลักษณ์ของเมืองหลวงที่มีความน่าตื่นตา

พื้นที่บริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงเป็นบริเวณแหล่งที่คนในชนบท รวมทั้งเด็กในกลุ่มดังกล่าวมักใช้เป็นที่พักพิงต่อการอพยพเข้าสู่กรุงเทพมหานคร เด็กเร่ร่อนทั้งที่เข้ามาใหม่รวมถึงเด็กที่เคยอาศัยอยู่ก่อนจะมาพบและรวมตัวกันในบริเวณชานชาลารถไฟ หลังจากนั้นแล้วจะแยกย้ายกันไปหาอาหารและปัจจัยต่าง ๆ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ในแต่ละวัน

สำหรับวิธีการหารายได้ของเด็กมีตั้งแต่การเก็บขวดน้ำพลาสติก กระป๋องอลูมิเนียม น้ำอัดลมขายหรือรับจ้างเป็นแรงงานเด็กด้วยค่าจ้างเพียงเล็กน้อย นอกจากนี้ยังใช้วิธีการเปิดเบาะที่นั่งหาเศษสตางค์ตามโบกี้รถไฟ

สภาพชีวิตเด็กเร่ร่อนภายในสถานีรถไฟหัวลำโพงเป็นสังคมที่มีการแข่งขันกันสูง เด็กสามารถหาอาหารได้อย่างสะดวกทั้งจากอาหารกล่องที่เหลือนบนโบกี้รถไฟ และอาหารเหลือทิ้งภายในบริเวณชานชาลา ส่วนที่หลับนอนมีสภาพค่อนข้างปลอดภัยพอสมควร เนื่องจากบริเวณชานชาลาจะมีขบวนรถไฟเข้ามาจอดพัก โดยเด็กจะอาศัยหลับนอนบนโบกี้รถไฟดังกล่าว

วัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม

1. หาอาหารด้วยวิธีการเดียวกันโดยเก็บบนโบกี้รถไฟ และบางครั้งมีการไปขอข้าวที่วัดดวงแข ซึ่งอยู่ด้านหลังของสถานี
2. อาบน้ำและซักเสื้อผ้าในบริเวณใกล้ชานชาลาที่ 1 โดยทุกคนต้องนั่งเฝ้ารอจนกว่าจะแห้งเนื่องจากถ้าไม่เฝ้าจะถูกขโมยไป และส่วนใหญ่เสื้อผ้ามีกันเพียงคนละชุด ดังนั้นจึงไม่นิยมอาบน้ำทุกวัน
3. สิ่งของเด็กเล็ก เด็กโต ชอบเล่นเวลาว่างคือ เซ็นรถเล่น (รถขนของภายในสถานี) แต่ถ้าเด็กเห็นขวดแก้วอยู่บนรางรถไฟ ก็มักชอบเล่นโดยการเอาหินขว้างให้แตก หรือไม่ก็นำขวดมาขว้างไปที่รางรถไฟ (สังเกตได้จากบนรางรถไฟภายในบริเวณสถานีจะพบเศษแก้วอยู่มากมาย)
4. การทำมาหากินจะร่วมมือกัน หากเป็นกลุ่มของเด็กเล็กหรือกลุ่มของเด็กที่มาอยู่ใหม่ทุกคนจะช่วยกันเก็บขวดพลาสติกขายและมีการแบ่งหน้าที่กันเป็นอย่างดี แต่บางครั้งอาจมีการทะเลาะกันบ้าง เช่น เรื่องการแบ่งเงินไม่เท่ากัน ส่วนเด็กโตมักช่วยกันหาเงินโดยวิธีการจัดแจงขโมยของ เป็นต้น
5. เมื่อมีเหตุการณ์คับขัน เช่น หนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่ จะต่างคนต่างเอาตัวรอด

เด็กเร่ร่อนบริเวณสนามหลวง

บริเวณดังกล่าวมีอาณาเขตกว้างขวาง จึงมีการเร่ร่อนเคลื่อนย้ายไปตามจุดต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ได้แก่ พื้นที่บริเวณปิ่นเกล้า ได้สะพานลอยสี่แยกอรุณอมรินทร์ และพื้นที่บริเวณห้างพาด้า

สาเหตุที่ทำให้เด็กกลุ่มนี้ต้องออกมาเร่ร่อนมีตั้งแต่สภาพแตกแยกของครอบครัว เป็นลูกกรรมกรก่อสร้างที่ไม่มีที่อยู่แน่นอน และเป็นเด็กที่หนีออกมาจากสถานสงเคราะห์

ส่วนวิธีการหารายได้ของเด็ก ส่วนใหญ่มักใช้วิธีการขอทาน และมีบางรายที่ไปรับจ้างทำงานในร้านขายข้าวต้มโตรุ่ง กระนั้นก็ตามเด็กกลุ่มนี้มีเอกลักษณ์ในเรื่องการเอาตัวรอดได้ดีมาก โดยพบว่าวิธีการหลักในการหารายได้จากการขอทานของเด็กจะใช้วิธีแบ่งสายไปตามสถานที่ต่าง ๆ โดยไม่อยู่รวมตัวกัน ด้วยเหตุว่าจะสะดวกต่อการหลบหนีจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่ทางราชการ

สำหรับสถานที่ที่เด็กใช้เป็นที่พักนอนมีทั้งที่อยู่ในบริเวณบ้านร้างหลังป้อมน้ำมันแอสโซ่ ตรงข้ามห้างเมอริคิงส์ และบริเวณใต้สะพานลอยสี่แยกอรุณอมรินทร์ โดยบริเวณดังกล่าวมีสภาพเป็นที่อับชื้น มีมด ยุง และแมลงต่าง ๆ จนทำให้เด็กส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องสุขภาพ เช่น ไข้หวัด ไอ เจ็บคอ ผื่นคัน เป็นต้น

วัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม

1. มีการสูบบุหรี่
2. ใช้ภาษาพูดเป็นคำหยาบ
3. มีอาชีพขอทานเป็นส่วนใหญ่
4. มีการจัดการที่ดีเพื่อให้รอดพ้นจากการจับกุม (สมพงษ์ จิตระดับ. 2540 : 63 – 103)

จากสภาพชีวิตของเด็กในกลุ่มดังกล่าวเบื้องต้นจะพบว่า เด็กมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตที่หลากหลาย เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ที่ได้รับแรงปะทะจากคนหลายกลุ่มในสังคม กระนั้นก็ตามความบอบช้ำทางร่างกาย และจิตใจที่เด็กได้รับก่อนออกมาใช้ชีวิตเร่ร่อน ทำให้เด็กดิ้นรนในการมีชีวิตให้อยู่รอดต่อไป ด้วยทักษะจากประสบการณ์ชีวิต จากแรงกดดันในครอบครัว จากสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการชักจูง และจากความต้องการอิสระที่เกิดขึ้นในตัวเด็กเอง เหตุดังกล่าวนี้คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มเด็กเร่ร่อนในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แม้ปัจจุบันจะมีองค์กรทั้งภาครัฐบาลและเอกชนเข้ามามีส่วนสนับสนุน ช่วยเหลือ ให้สภาพชีวิตเด็กเร่ร่อนเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ภารกิจของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรช่วยเหลือเด็กในกลุ่มดังกล่าวพยายามทุกวิถีทางเพื่อนำเด็กกลับไปสู่ครอบครัวเดิม รวมไปถึงการนำเข้าสู่อุปการะใหม่ โดยใช้นโยบายประสานร่วมกันในหลายหน่วยงาน

มูลนิธิสร้างสรรค์เด็กคือหน่วยงานหนึ่งที่ดำเนินการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา โดยการประสานความเข้าใจระหว่างเด็กและสังคม ด้วยวิธีการให้ครูข้างถนนซึ่งเป็นบุคคลสำคัญต่อการแนะนำ ช่วยเหลือ เปลี่ยนแปลงสภาพของเด็กให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ไม่ว่าในรูปแบบของการให้การศึกษา รับฟังความคิด โดยกระบวนการดังกล่าวจะคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่มเด็กในแต่ละพื้นที่

ในแต่ละวันที่ครูลงพื้นที่เพื่อพบเจอเด็ก ครูจะนำอาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค มาให้แก่เด็ก ๆ พร้อมกับมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเล่นเกมสื่ เล่านิทาน มีหนังสือการ์ตูนให้เด็กอ่าน รวมไปถึงกิจกรรมทางศิลปะที่จะสร้างความเพลิดเพลิน เพื่อครูจะได้สอดแทรกคุณธรรมให้แก่เด็กในทางอ้อม

กิจกรรมทางศิลปะที่กลุ่มเด็กเร่ร่อนนิยมส่วนใหญ่ได้แก่ การวาดภาพพระบายสี เด็กจะถ่ายทอดความรู้สึกจากประสบการณ์ จากจินตนาการ และจากความต้องการภายในจิตใจ จนทำให้ภาพบางภาพสื่อให้เห็นถึงความคิดที่ปิดบังซ่อนเร้น เปรียบได้ว่าการวาดภาพเป็นวิธีการหนึ่งในการพยายามสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยตัวเด็กเอง

ดังนั้นศักยภาพทางการวาดภาพของเด็กเร่ร่อน แม้จะเป็นเด็กที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา ไม่มีการเรียนรู้ ฝึกฝน แต่เด็กสามารถถ่ายทอดภาพวาดออกมาจากความคิด ความรู้สึก ด้วยทักษะแห่งประสบการณ์ชีวิต ซึ่งไม่เป็นข้อจำกัดต่อความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะให้แตกต่างไปจากเด็กโดยทั่วไป

อย่างไรก็ตามประชากรในการวิจัยครั้งนี้ มีสภาพภูมิหลังที่แตกต่างกัน การศึกษา อบรม ที่เด็กแต่ละกลุ่มได้รับ จึงเป็นส่วนหนึ่งต่อการสร้างอิทธิพลไปสู่การแสดงออกทางศิลปะด้านการวาดภาพพระบายสีของเด็กในแต่ละกลุ่มด้วยเช่นกัน

ภูมิหลังทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการวาดภาพของเด็ก

การจัดการศึกษาให้แก่เด็กโดยทั่วไปแล้วมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญได้แก่ ครู นักเรียน หลักสูตร และสถานที่สำหรับจัดการเรียนการสอน องค์ประกอบทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยที่สามารถสร้างกลไกของการเรียนการสอนให้ดำเนินลุล่วงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะของการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติทั่วไป และการศึกษาในระบบที่จัดขึ้นเพื่อเอื้อต่อการให้ความรู้แก่เด็กที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในโรงเรียนปกติ

จากแนวทางของการปฏิบัติงานจะพบว่า ในแต่ละโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษานั้น ๆ ย่อมมีเกณฑ์ในการคัดเลือกเด็กที่จะเข้ามาศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องต่อนโยบายการปฏิบัติของหน่วยงานซึ่งมีปรัชญาและจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันไป

การจัดการศึกษาของโรงเรียนสาธิตในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อรองรับการปฏิบัติงานของครูและนิสิต นักศึกษา ในคณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ดังนั้นแนวทางของการเรียนการสอนจึงแตกต่างไปจากโรงเรียนโดยทั่วไป ค ความแตกต่างดังกล่าวนี้ต้องสอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน

ส่วนการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับเด็กทั่วไปในระดับประถมศึกษา นอกจากนี้แล้วในปัจจุบันยังมีการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสเพิ่มขึ้นในบางโรงเรียน อย่างไรก็ตามภารกิจหลักของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร มีจุดประสงค์หลักเพื่อรับเด็กทั่วไปเข้าศึกษาในระดับประถมศึกษาเมื่ออายุถึงเกณฑ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษากำหนดไว้ โดยดำเนินการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นเกณฑ์สำคัญ

สำหรับการจัดการศึกษาในหน่วยงานที่อยู่นอกเหนือความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่เป็นการจัดการศึกษาขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กที่ไม่สามารถเข้าศึกษาในโรงเรียนปกติได้รับการศึกษาเช่นเด็กทั่วไป ทว่ามีจุดประสงค์เป็นกรณีเฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และตัวบุคคลที่เข้ารับการการศึกษา

จากที่กล่าวมาในเบื้องต้นนี้จะพบว่า แนวทางการจัดการเรียนสำหรับเด็กมีลักษณะแตกต่างไปตามระดับของความต้องการในการจัดการศึกษา เมื่อพิจารณาถึงความเป็นจริงดังกล่าว บิดา มารดา หรือผู้ปกครองจะเป็นผู้เลือกโอกาสให้เด็กได้รับการศึกษาในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยมีจุดประสงค์หลักคือต้องการให้เด็กเติบโตเป็นคนที่มีคุณภาพของสังคม และความต้องการดังกล่าวนี้เองคือผลในทางอ้อมต่อการแบ่งระดับของการศึกษาที่จัดให้แก่เด็ก ซึ่งมีแนวทางที่แตกต่างกันดังนี้

การจัดการศึกษาในโรงเรียนสาธิตสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กในโรงเรียนสาธิตโดยทั่วไปแล้ว กำเนิดขึ้นจากแนวคิดของการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้เรียน โดยเน้นกระบวนการเรียนการสอนที่เด็กเป็นศูนย์กลาง มีครูเป็นผู้จัดโอกาสทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สาร และอุปกรณ์ เพื่อสนับสนุนให้เด็กพัฒนาอย่างอิสระ

ดังนั้นโรงเรียนสาธิตจึงกำเนิดขึ้นเพื่อจุดประสงค์ในการสาธิตแนวคิดของการศึกษาแผนใหม่ ด้วยการจัดการศึกษาในรูปแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการสร้างโอกาสให้เด็กได้แสดงออกและมีพัฒนาการตามความสามารถของตนเอง นอกจากนี้แล้วโรงเรียนสาธิตยังเป็นแหล่งวิชาการของคณะครุศาสตร์หรือคณะศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัย ดังนั้นโรงเรียนสาธิตจึงพัฒนาขึ้นพร้อม ๆ กับความก้าวหน้าทางการศึกษาในวิชาชีพครู (ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2531 :13 – 15)

เมื่อโรงเรียนสาธิตพัฒนาจากสภาพการณ์ดังกล่าว จุดมุ่งหมายของโรงเรียนจึงพิจารณาได้จากสาระสำคัญดังนี้

1. เป็นสถานที่ฝึกหัดการปฏิบัติงานครู
2. เป็นสถานที่สาธิตการจัดการศึกษาแนวใหม่
3. เป็นสถานที่วิจัย ค้นคว้าวิชาชีพครูชั้นสูง
4. เป็นสถานที่ให้การศึกษาบุตร กุลธิดาของชาติ

หากพิจารณาจากสารดังกล่าวพบว่า โรงเรียนสาธิตมีลักษณะเฉพาะบางประการที่แตกต่างกันไปจากโรงเรียนโดยทั่วไปคือ

ครู นอกจากเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สอนให้แก่นักเรียนในโรงเรียนแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ฝึกสอนให้แก่นิสิต นักศึกษาของสถาบัน ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ดังนั้นครูในโรงเรียนสาธิต จะต้องสำนึกในความรับผิดชอบของตนที่มีต่อนักเรียนและงานฝึกหัดครูเป็นสำคัญ โดยจะต้องเป็นผู้ตื่นตัวในการค้นคว้าหาความรู้ทำการทดลอง วิจัย เกี่ยวกับการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลา

ผู้ปกครอง ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความพร้อมทางด้านการศึกษาและเศรษฐกิจ จากพื้นฐาน ดังกล่าวนี ผู้ปกครองจึงมีความพร้อมในการให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน และการสนับสนุน ด้านการเงิน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยเอื้ออำนวยให้การเรียนการสอนในโรงเรียนสาธิตมีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น

นักเรียน วิธีการคัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาในโรงเรียนทั่วไปจะใช้เกณฑ์อายุของพระราช บัญญัติประถมศึกษาเป็นตัวกำหนด แต่สำหรับโรงเรียนสาธิตสามารถกำหนดอายุการเข้าศึกษาของ นักเรียนได้เอง เช่น คัดเลือกโดยดูความพร้อมทางพัฒนาการของเด็ก ดูความพร้อมทางวิชาการ และใช้อำชีพของผู้ปกครองเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก เป็นต้น วิธีการดังกล่าวนี้ทำให้โรงเรียนสาธิต สามารถกำหนดแนวการสอน การทดลอง การวิจัย และกำหนดโครงการต่าง ๆ ในการค้นคว้าเกี่ยว กับการสอนได้มีประสิทธิภาพกว่าโรงเรียนทั่วไป

หลักสูตร สำหรับโรงเรียนสาธิตในแต่ละแห่งจะมีปรัชญาของโรงเรียนเอง โดยคำนึงถึง พื้นฐานทางจิตวิทยา การศึกษา และพัฒนาการ ดังนั้น การศึกษาจึงดำเนินไปในลักษณะของการ ปลุกฝังให้นักเรียนเป็นผู้ดำรงชีวิตที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สิ่งนี้จะเป็นผลให้ นักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล การแก้ปัญหานั้นจะต้องเป็นไปเพื่อความสงบสุขของตน และส่วนรวม อันหมายถึงคุณธรรม ค่านิยม ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมประชาธิปไตยยอมรับ นั่นคือ นักเรียนต้องได้รับการศึกษาเพื่อสร้างสมให้มีคุณลักษณะของการเป็นผู้มีความสามารถ แก้ปัญหาได้ และเป็นผู้มีระเบียบวินัย นอกจากนี้แล้วเสรีภาพทางวิชาการที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน สาธิต ทำให้โรงเรียนมีโอกาสนำหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการมาจัดระเบียบ เรียงลำดับ รวมเข้า

ด้วยกัน และเพิ่มเติมบางส่วนที่เหมาะสมจัดเป็นหลักสูตรเฉพาะของโรงเรียนสาธิตในแต่ละแห่ง (วรรณถ วัชรธร และคณะ. 25431 : 40 – 44)

การจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร

โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานครมีความแตกต่างกันในเรื่องขนาดของโรงเรียนและสถานที่ตั้ง โรงเรียนบางแห่งตั้งอยู่ในชุมชนขนาดใหญ่ มีการสนับสนุนจากชุมชน ทำให้คุณภาพของโรงเรียนแตกต่างกันไปตามสภาพการณ์ดังกล่าว อย่างไรก็ตามผู้บริหารและครูทุกคนต่างมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการจัดคุณภาพทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ประชญาดังกล่าวนี้เป็นผลให้การจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ
 2. ดำเนินการทางวิชาการ ส่งเสริมการเรียนการสอน การศึกษา ค้นคว้า เพื่อพัฒนารูปแบบและมาตรฐานทางวิชาการ
 3. พัฒนาครู บุคลากร และระบบการบริหารให้เอื้อต่อประสิทธิภาพในการบริหารงาน และการจัดการศึกษา
 4. ติดตาม ควบคุม และประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนให้ได้มาตรฐาน
- จากจุดประสงค์ดังกล่าว จึงเกิดเป็นแนวทางในการกำหนดปัจจัยหลักของการเรียนการสอนดังนี้

ครู ต้องได้รับการพัฒนาตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติการสอน จากหน่วยงานต้นสังกัดหรือสถาบันการศึกษา อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้ทันต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีจิตสำนึกในความเป็นครู มีความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอน สื่อ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และการวัดประเมินผลที่เหมาะสม

ผู้ปกครอง สำหรับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนใหญ่ ผู้ปกครองมักมีความพร้อมในการสนับสนุนการศึกษาให้แก่เด็กและโรงเรียน ในขณะที่โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนขนาดเล็ก หรือชุมชนแออัด ความพร้อมจากผู้ปกครองในการสนับสนุนทางการศึกษามีน้อยลงตามฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่นั้น ๆ

นักเรียน เป็นเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยสามารถเข้าเรียนในแต่ละโรงเรียนได้ และสามารถย้ายเข้าออกได้ตามความจำเป็น

หลักสูตร มุ่งพัฒนาให้เด็กเป็นคนที่สมบูรณ์คือ มีคุณธรรม จริยธรรม รักความเป็นไทย เป็นประชาธิปไตย มีทักษะชีวิต รู้วิธีการเรียนรู้ รู้วิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต และรักษาสีสิ่งแวดล้อม โดยมีคุณภาพได้มาตรฐานระดับชาติทุกคน (อุบล เล่นวารี. 2541 : 195 – 210)

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

เด็กเร่ร่อนเป็นเด็กประเภทหนึ่งของกลุ่มเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการพัฒนาคนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 การให้การศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้จึงเป็นภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในประเทศให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ในขณะที่สถานการณ์เด็กเร่ร่อนปัจจุบันนี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จากการปฏิบัติงานภาคสนามของมูลนิธิสร้างสรรค์เด็กพบว่า หากมีการเชื่อมโยงนำเด็กกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาเร็วเท่าไร ทางเลือกและทางรอดของชีวิตเด็กกลุ่มนี้จะเพิ่มสูงขึ้น ในทำนองเดียวกันหากดำเนินการช้าไปเท่าไร ชีวิตเด็กย่อมเสี่ยงและประสบภัยอันตรายยิ่งขึ้นเป็นเงาตามตัว

ดังนั้นกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อเด็กเร่ร่อนจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องตระหนักในความเป็นจริงว่าสถานการณ์ของเด็กกลุ่มนี้นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและภาวะ การจัดการศึกษาให้แก่เด็กจึงต้องเป็นลักษณะปฏิบัติการเชิงพฤติกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และสามารถปรับเปลี่ยนเพื่อเอื้อต่อการเปิดโอกาสให้เด็กได้รับการศึกษามากที่สุด โดยมีจุดประสงค์หลักคือการให้คำแนะนำ ชี้ให้เด็กพบกับทางเลือกในชีวิตใหม่ โดยสอดแทรกความคุ้นเคยของการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิต รวมไปถึงการนำกิจกรรมต่าง ๆ มาสร้างความเพลิดเพลิน เพื่อให้เด็กได้แสดงพฤติกรรมทางลบที่เกื้อหนุนไว้ระบายออกมา โดยครูจะให้ความช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน เพื่อคืนเด็กให้กลับไปอยู่ในสังคมปกติ บุคลากรที่เป็นกลไกสำคัญของการดำเนินการดังกล่าวนี้คือครูข้างถนน ผู้เปรียบเสมือนเป็นแกนกลางต่อการเชื่อมโยงตัวเด็กให้คืนกลับไปยังครอบครัวเดิม หรือครอบครัวใหม่ตามความประสงค์ของตัวเด็ก

การปฏิบัติงานของครูข้างถนนเริ่มจากการลงพื้นที่ที่เด็กรวมกลุ่มกันอยู่ โดยนำอุปกรณ์ซึ่งประกอบไปด้วยเครื่องเขียน สีเทียน สีไม้ ดินน้ำมัน หนังสือนิทาน การ์ตูน เครื่องเล่นกีฬา เครื่องดนตรี เกมสกีที่เป็นโปรแกรมสำเร็จรูป ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสื่อในการดึงดูดความสนใจของเด็ก ๆ ให้เข้ามาหาครูและพร้อมที่จะเริ่มกิจกรรม นอกจากนี้แล้วครูยังได้เตรียมอาหาร ยาพื้นฐาน ขนม เพื่อช่วยให้เด็กพ้นจากสภาพความหิว และอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ

ความใกล้ชิดระหว่างครูและเด็กโดยมีกิจกรรมเป็นสิ่งเชื่อมโยง จะส่งผลให้เด็กเกิดความไวใจและพร้อมที่จะตามครูเข้าสู่บ้านสร้างสรรค์เด็ก อันเป็นหน่วยงานแรกที่เปิดขึ้นเพื่อรับเด็กเร่ร่อนตามพื้นที่ต่าง ๆ ให้กลับไปสู่ครอบครัวดั้งเดิม (วัลลภ ดังคณานุรักษ์. 2540 : 101 – 110)

สภาพภูมิหลังทางการศึกษาดังกล่าวเบื้องต้นนี้มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละลักษณะของเด็กในแต่ละกลุ่ม โดยมีปัจจัยทางเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นเกณฑ์สำคัญในการแบ่งกลุ่มของเด็ก นอกจากนี้แล้วลักษณะของสังคมในโรงเรียน ในครอบครัว และในสภาพแวดล้อมที่เด็กอาศัยอยู่ มีผลต่อการสร้างอิทธิพลทางความคิด สร้างบุคลิกภาพให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก สิ่งเหล่านี้ล้วนคือปัจจัย

เบื้องหลังที่มีผลต่อพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมาทั้งในรูปแบบของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และรูปแบบของการแสดงออกทางศิลปะ

ในทำนองเดียวกันการวาดภาพระบายสีของเด็กยังสามารถบ่งบอกความเป็นอยู่ในสภาพแวดล้อมของเด็กแต่ละคนว่ามีลักษณะเช่นไร (Rudolph. 1973 : 32) โดยเฉพาะการสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดเป็นรูปทรงที่มีความหมายปรากฏขึ้น มาจากการสะสมประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้เรียนรู้มา (พีระพงษ์ กุลพิศาล. 2538 : 12) การวาดภาพของเด็กจึงมีความแตกต่างกันตามการรับรู้ ตามความคิดและตามจินตนาการ ซึ่งส่งผลให้ลักษณะของการวาดภาพเพื่อต้องการสื่อสารกับผู้อื่นมีลักษณะที่แตกต่างกันไปด้วยเช่นกัน (De Francesco. 1958 : 41)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

* อนัสตาซี (Anatasi. 1958 : 40) ทำการศึกษาภาพวาดของเด็กอายุระหว่าง 6 – 12 ปี โดยการเก็บรวบรวมภาพจากเด็ก 31 ประเทศ พบว่าเด็กในแต่ละประเทศมีการวาดภาพที่แตกต่างกัน เช่น การวาดรูปสัตว์จะพบว่าเด็กในออสเตรเลียมักวาดรูปจิงโจ้ เด็กในอัฟริการวาดรูปอูฐ และเด็กในอเมริกาได้วาดรูปสมเสร็จ นอกจากนี้ภาพวาดของเด็กจากจินตนาการยังมีการแสดงให้เห็นถึงอาชีพสำคัญของแต่ละชาติ รวมทั้งเนื้อหาของภาพวาดยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางศาสนาที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาตินั้น ๆ

โฮโรวิทซ์ และคนอื่น ๆ (Horovitz and others. 1976 : 64) ทำการศึกษาภาพวาดของเด็กพบว่า ในการวาดภาพนั้นเด็กได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม โดยพบลักษณะการวาดภาพแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ

1. วาดตามความสนใจ โดยเด็กวาดภาพตามความคิดริเริ่มของตนเอง
2. วาดอย่างอิสระจากหัวข้อที่กำหนดให้ โดยเด็กจะเป็นผู้คิดวิธีการวาดภาพด้วยตนเอง
3. วาดจากแบบจริง โดยเด็กจะวาดภาพจากรูปที่กำหนดให้เป็นตัวอย่าง
4. วาดตามแบบที่กำหนด โดยเด็กจะวาดภาพลอกเลียนให้เหมือนต้นแบบทุกประการ

เบอร์ตัน (Burton. 1981 : 2561 – B) ทำการศึกษาเรื่องการใช้เส้น การจัดพื้นที่ และความหมายในการวาดภาพคนของเด็กอายุระหว่าง 8 – 15 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้เส้นลักษณะแรกในการวาดภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือนักเรียนในช่วงอายุดังกล่าวที่อาศัยอยู่ในบอสตัน โดยให้เด็กวาดภาพคนจากความทรงจำและวาดจากการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยจะสัมภาษณ์เด็กเกี่ยวกับการใช้เส้นและความหมายของเส้นผลการศึกษาพบว่า การวาดภาพทั้งสองลักษณะนี้สามารถแสดงลักษณะสามมิติได้เหมือนกัน ส่วนแนวคิดในการใช้เส้น การใช้พื้นที่ว่าง และสัดส่วนแสดงให้เห็นความต่างในการวาดภาพของเด็กแต่ละคน

ทรอจเลอร์ (Trogler. 1981 : 1951 – A) ทำการศึกษาเรื่องการวาดภาพที่อยู่บนเชิงเขาของเด็กมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการความเข้าใจเกี่ยวกับระยะในการวาดภาพของเด็กจากการใช้เส้นระนาบ เส้นแนวตั้ง และความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงของบ้านกับเนินเขา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ นักเรียนเกรด 1, เกรด 2, เกรด 3 และเกรด 5 ในสหรัฐอเมริกา โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกจัดให้มีส่วนร่วมในโปรแกรมเกี่ยวกับโครงสร้างของสถาปัตยกรรม ส่วนกลุ่มหลังได้รับการสอนโดยเน้นการใช้สื่อและเทคนิคทั่วไปทางศิลปะ ผลการศึกษาพบว่า ภาพวาดของเด็กกลุ่มแรกแสดงรายละเอียดรอบ ๆ บริเวณเนินเขาและรายละเอียดของสิ่งก่อสร้างได้ดีกว่ากลุ่มหลัง

ตั้งเจริญ (Tungcharoen. 1987 : A) ทำการศึกษาข้ามวัฒนธรรมเรื่องความเกี่ยวพันของการรับรู้และความสามารถในการวาดภาพระหว่างเด็กอเมริกันและเด็กในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการรับรู้และการวาดภาพของเด็ก กลุ่มตัวอย่างคือเด็กอเมริกันที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับปานกลางกับเด็กไทยที่ศึกษาอยู่ในระดับเกรด 1, เกรด 3 และเกรด 5 จำนวน 135 คน ซึ่งทำการวัดความรู้ความเข้าใจ ความคิดรวบยอด ความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน และความละเอียดละออ โดยสังเกตจากการวาดภาพคนและวิเคราะห์ด้วยแบบทดสอบของกู๊ดอิโนฟ แฮร์ริส (Goodenough Harris) ผลการศึกษาพบว่า

1. เด็กไทยมีความรู้ความเข้าใจ การวิเคราะห์ และการรับรู้มากกว่าเด็กอเมริกันในทุกด้าน
2. เด็กเพศชายมีความสามารถมากกว่าเด็กเพศหญิงในด้านความรู้ความเข้าใจความสามารถในการแสดงเนื้อหาและการรับรู้
3. เด็กเพศชายและเด็กเพศหญิงในสหรัฐอเมริกามีการรับรู้ทางตาเท่าเทียมกัน ส่วนในเรื่องการรับรู้และความเข้าใจเด็กเพศหญิงจะมีมากกว่าเพศหญิง
4. เด็กเพศชายมีการวิเคราะห์ การรับรู้มากกว่าเด็กเพศหญิง

ฮาร์ด (Heard. 1988 : 222 – 231) ทำการศึกษาเรื่องลักษณะในการวาดภาพของเด็กมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างลักษณะเฉพาะตัวในการวาดภาพของเด็ก กลุ่มตัวอย่างคือเด็กอายุระหว่าง 6 – 8 ปี จากโรงเรียนแมนฮัตตัน จำนวน 102 คน โดยให้เด็กวาดภาพจากเรื่องที่นักเรียนและครูแต่งขึ้น จากนั้นจึงนำภาพที่เด็กวาดมาเปรียบเทียบตามเกณฑ์ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) และคัดเลือกภาพเป้าหมายจำนวน 15 คู่ มาเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่าง โดยใช้ค่าสถิติ Anova ผลการศึกษาพบว่า

1. เด็กวาดภาพช้างโดยไม่คำนึงถึงเรื่องราวในภาพ ซึ่งไม่แตกต่างกับการวาดภาพหญิงชรา และภาพแมว อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ $F(2, 10) = .71, p < .49$

2. เด็กวาดภาพในเรื่องราวเดียวกัน แต่พบว่าไม่มีความคล้ายคลึงกันเช่นเดียวกับภาพที่วาดจากเรื่องราวที่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ $F(9, 18) = 1.49, p < .22$

เบลลีเลอร์ และมาร์รา (Bleirler and Marra. 1993 : 30 – 46) ทำการศึกษาผลงานศิลปะของเด็กญี่ปุ่น และอเมริกัน กลุ่มตัวอย่างคือเด็กญี่ปุ่นและอเมริกันอายุ 6, 8 และ 10 ปี ทำการทดลองโดยให้เด็กวาดภาพในเรื่องราวของแม่และพ่อกำลังจูบกันอยู่ในสวน โดยมีลูกอยู่ด้านหน้าและมีต้นไม้สองต้นอยู่ด้านหลัง ผลการศึกษาพบว่า คะแนนการจัดองค์ประกอบของเด็กทั้งสองกลุ่มเท่ากัน แต่มีความแตกต่างบางประการที่พบได้ชัดเจนคือ เด็กญี่ปุ่นอายุ 6 ปี จะวาดภาพในส่วนด้านหลังให้มีวัตถุหลาย ๆ สิ่งนอกเหนือไปจากสิ่งที่กำหนดไว้ตามเรื่องราวที่ให้มา ส่วนเด็กอเมริกันจะวาดภาพที่มีวัตถุซ้ำ ๆ กันและเน้นเรื่องราวละเอียดของวัตถุนั้น ๆ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนในระดับอายุ 8 ปี พบว่าเด็กญี่ปุ่นมักวาดวัตถุเป็นลักษณะสามมิติอยู่ในระดับสูงกว่าเด็กอเมริกัน สำหรับระดับอายุ 10 ปี พบว่าเด็กญี่ปุ่นมีการวาดสัดส่วนร่างกายของคนได้ชัดเจนกว่าเด็กอเมริกัน

จูติรัตน์ อัดตะนังค์ (2530 : 90 – 94) ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดระยอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนกลุ่มดังกล่าว ในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สี และงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) และนำภาพที่ได้กวดมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ไค – สแควร์ และ t – test ผลการศึกษาพบว่า

1. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสี ในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นที่ 4 คือขั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (The Dawning Realism)
3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้สี 4 ประเภทแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้มากที่สุดคือ ดินสอสี สีที่นักเรียนเลือกใช้น้อยที่สุดคือ สีเทียน
4. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้สีทั้ง 12 สี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ นักเรียนชายเลือกใช้สีเหลืองมากที่สุด ส่วนนักเรียนหญิงเลือกใช้สีแดงมากที่สุด

5. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนทำคะแนนได้สูงคือ งานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ ส่วนงานสร้างสรรค์ที่นักเรียนทำคะแนนได้น้อยที่สุดคือ งานสร้างสรรค์โดยการเพิ่มและตัดทอนภาพ

นัยนา คุณานุรักษ์ (2530 : 88 – 98) ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในโรงเรียนสาธิต สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนกลุ่มดังกล่าวในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สี และงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) และนำภาพที่ได้กวาดมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ไค – สแควร์ และ t – test ผลการศึกษาพบว่า

1. การแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนเกี่ยวกับลักษณะภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ อยู่ในพัฒนาการขั้นที่ 3 คือ ขั้นการเขียนภาพได้คล้ายของจริง (Schematic Stage) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้
2. การเปรียบเทียบการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีเกี่ยวกับลักษณะภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ โดยจำแนกตามเพศ นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้ประเภทของสีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนชายเลือกใช้มากที่สุดคือ สีเมจิก สีประเภทที่นักเรียนหญิงใช้มากที่สุดคือ ดินสอสี
4. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้สีในการระบายภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้มากที่สุดคือ สีแดง สีที่เลือกใช้ได้น้อยที่สุดคือ สีเทา
5. การแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์ โดยจำแนกตามเพศ ปรากฏว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำคะแนนได้สูงที่สุดคือ งานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ ส่วนงานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำคะแนนได้น้อยที่สุดคือ งานสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเพิ่มและตัดทอนภาพ

ปราณี ศรีโชค (2530 : 95 – 97) ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนในกลุ่มดังกล่าว เกี่ยวกับลักษณะการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทสี การเลือกใช้สี และ งานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) และนำภาพที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ $t - test$ ผลการศึกษาพบว่า

1. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพคน ภาพสัตว์ และ ภาพอิสระอยู่ในพัฒนาการขั้นที่ 5 คือ ขั้นการเขียนภาพโดยใช้เหตุผล (The Stage of Reasoning)
2. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเขียนภาพแสดงเนื้อหาและเรื่องราวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ
4. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้ประเภทของสีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนใช้มากที่สุดคือ ดินสอสี สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้น้อยที่สุดคือ สีน้ำ
5. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้สีทั้ง 12 สี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้มากที่สุดคือ สีเหลือง ส่วนสีที่นักเรียนและนักเรียนหญิงเลือกใช้น้อยที่สุดคือ สีเทา
6. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำคะแนนได้สูงสุดคือ งานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ ส่วนงานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำคะแนนได้น้อยที่สุดคือ งานสร้างสรรค์โดยการสลัปดาห์ภาพ

จิรศักดิ์ ส่งแสงขจร (2531 : 60 – 62) ทำการศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติในชั้นสาธิตการศึกษาพิเศษอนุบาลละอออุทิศ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์สวนดุสิต มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติที่มีระดับอายุเดียวกันและเพศเดียวกัน ตามหลักการพัฒนาทางศิลปะเด็กของ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ นักเรียนอนุบาลอายุ 4 – 6 ปี ซึ่งเป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระหว่าง 55 – 110 เดซิเบล และเด็ก ที่มีสภาพทางการฟังปกติที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอนุบาลศึกษาของสาธิตการศึกษาพิเศษ โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์สวนดุสิต ประจำปีการศึกษา 2530 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ

แบบทดสอบวาดภาพ กูดอินาฟ แฮร์ริส (Goodenough Harris Drawing Test) โดยนำภาพที่เด็กวาดมาวิเคราะห์ด้วยผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา และทำการหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t - test และ F - test ผลการศึกษาพบว่า

1. คะแนนภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติที่มีระดับอายุเดียวกันไม่แตกต่างกัน
2. คะแนนภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติเพศเดียวกันไม่แตกต่างกัน
3. ผลการวิเคราะห์ภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติตามหลักการพัฒนาการทางศิลปะเด็กของโลเวนเฟลด์โดยทั่วไปไม่แตกต่างกัน แต่มีเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินบางคนแสดงลักษณะพิเศษในการวาดภาพคน ที่บ่งบอกถึงการขาดความมั่นใจในตัวเอง และความมั่นคงทางอารมณ์ของเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินบางคนแสดงรายละเอียดในการวาดภาพคนมากกว่าเด็กปกติ เช่น มีการวาดเข็มกลัดติดเสื้อ เข็มขัด และเชือกผูกรองเท้าเป็นส่วนประกอบของภาพวาด

สมสมร ภูประกร (2531 : 59 – 60) ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กในด้านการวาดภาพคน การใช้ช่องไฟ การใช้สี และการออกแบบ โดยศึกษาจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) และนำภาพที่นักเรียนวาดมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละผลการศึกษาพบว่า

1. นักเรียนแต่ละกลุ่มส่วนใหญ่มีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้
2. นักเรียนกลุ่มอายุ 12 – 14 ปี ส่วนใหญ่มีพัฒนาการทางการวาดภาพไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุคือพัฒนาการในขั้นที่ 5 (The Stage of Reasoning) แต่นักเรียนกลุ่มดังกล่าวกลับมีพัฒนาการอยู่ในขั้นที่ 4 (The Dawning Realism)
3. ลักษณะการวาดภาพคน การใช้ช่องไฟ การใช้สี และการออกแบบของนักเรียนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับเกณฑ์ปานกลาง
4. นักเรียนบางส่วนที่มีพัฒนาการทางการวาดภาพอยู่ในขั้นที่ 2 (Pre – schematic Stages) ขั้นที่ 3 (Schematic Stage) และขั้นที่ 4 (The Dawning Realism) มีพัฒนาการทางการวาดภาพในบางลักษณะที่ข้ามขั้นไปอยู่ในระดับที่สูงกว่าปกติ

อุทัยวรรณ บัวผัน (2531 : 47 – 49) ทำการศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบความสามารถทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย, แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน โดยจำแนกตามเพศ กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จากโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 168 คน โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) และนำภาพที่นักเรียนวาดมาวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยและทดสอบความแตกต่างด้วยวิธีของตูกี (เอ) ผลการศึกษาพบว่า

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถทางศิลปะที่สูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ ปรากฏว่านักเรียนหญิงกลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถทางศิลปะแตกต่างจากกลุ่มนักเรียนชายทุกกลุ่มของการอบรมเลี้ยงดูอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05
4. นักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถทางศิลปะสูงกว่ากลุ่มนักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 05

สุกัลลักษณ์ ชนเกษพิศาล (2534 : 87 – 91) ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าอายุ 7 – 9 ปี ในสถานสงเคราะห์ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กในกลุ่มดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ด จำนวน 30 คน และในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี จำนวน 33 คน โดยผู้วิจัยทำการสร้างเครื่องมือจากเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) และนำภาพที่เด็กวาดมาวิเคราะห์โดยผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะศึกษา จำนวน 5 ท่าน ผลการศึกษาพบว่า

เด็กในกลุ่มดังกล่าวมีพัฒนาการทางการวาดภาพเป็นไปตามเกณฑ์โลเฟลด์ระบุไว้คือ อยู่ในขั้นการวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) ยกเว้นด้านการใช้สีเท่านั้นที่พบว่า เด็กกำพร้าส่วนมากไม่สามารถแสดงออกได้ตรงตามเกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งสรุปลักษณะของการวาดภาพที่เด็กแสดงออกในแต่ละด้านคือ

1. ด้านการวาดภาพคน มีการวาดภาพเฉพาะด้านหน้าตรง และวาดเสื้อผ้าโดยใช้รูปทรงเรขาคณิตแทน

2. ด้านการจัดพื้นที่ แสดงการวาดภาพเป็นแบบสองมิติ และมีการวาดภาพแบบมองเห็นภายใน (X – ray)
3. ด้านการใช้สี แสดงการใช้สีได้ใกล้เคียงกับสีของวัตถุตามที่ตามองเห็น และมีการใช้สีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ
4. ด้านการออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด มีการใช้สัญลักษณ์ซ้ำ ๆ และแสดงจังหวะในการออกแบบ

พรพิมล ศิริวัฒน์ (2538 : 75 – 83) ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กญี่ปุ่นอายุ 9 – 12 ปี ตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กในกลุ่มดังกล่าว ตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ ในด้านการวาดภาพคน การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบ กลุ่มตัวอย่างคือ เด็กญี่ปุ่น อายุ 9 – 12 ปี จากโรงเรียนสมาคมไทย – ญี่ปุ่นในประเทศไทย จำนวน 20 คน และเด็กญี่ปุ่นจากมูลนิธิคามิอิจิ ประเทศญี่ปุ่น จำนวน 32 คน โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือแบบวิเคราะห์ภาพระบายสีตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะของเด็กของโลเวนเฟลด์ ผลการศึกษาพบว่า

1. ด้านการวาดภาพคน มีการเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า ทรงผม และเครื่องประดับ นอกจากนี้ขนาดของใบหน้าจะมีขนาดใหญ่ ชัดเจน และคล้ายภาพคนจากการ์ตูนจากหนังสือ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์
2. ด้านการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง แสดงขนาดของสิ่งต่าง ๆ ได้เหมาะสม มีการจัดความสมดุลย์ และมีการใช้เส้นฐานปรากฏให้เห็นในบางส่วน
3. ด้านการใช้สี ใช้สีตามประสบการณ์และความเป็นจริงตามธรรมชาติ
4. ด้านการออกแบบ มีการออกแบบเสื้อผ้า เครื่องประดับ และออกแบบเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงประสบการณ์จากเหตุการณ์ที่ประทับใจ นอกจากนี้ยังมีการแสดงถึงสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและชีวิตที่เรียบง่าย

ผลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีดังกล่าวเบื้องต้น มีแนวโน้มว่าการภาพวาดของเด็กมีความแตกต่างกันจากสาเหตุของอิทธิพล สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และการอบรมเลี้ยงดู ส่วนระดับอายุนั้นเป็นเพียงเกณฑ์ในการจัดลำดับขั้นทางพัฒนาการ ซึ่งจะเป็นแนวทางต่อการวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างกลุ่มเด็กที่มีความแตกต่างดังกล่าวตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ในลำดับต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 63 คน, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 58 คน และเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่อาศัยอยู่ในบริเวณ สถานีรถไฟหัวลำโพง และสนามหลวง จำนวน 42 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย, โรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) จำนวนโรงเรียนละ 30 คน และเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่อาศัยอยู่ในบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพง และสนามหลวง จำนวน 30 คน เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้เป็นเด็กเร่ร่อนมีที่อยู่อาศัยไม่แน่นอนจึงจำเป็นต้องใช้การเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือตามทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพพระบายสือของ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) มีทั้งหมด 2 รายการ ดังนี้

1. คำสั่งวาดภาพพระบายสือ หัวข้อการจราจรในเมืองหลวง และหัวข้อเมื่อฉันเป็นคุณครู ใช้เวลาวาดภาพหัวข้อละ 50 นาที
2. แบบวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพพระบายสือของเด็กอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ซึ่งมีคำอธิบายรายละเอียดพัฒนาการดังกล่าว โดยใช้ทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ ในเรื่อง การวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือชิ้นที่ 1

1. ศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทั่วไปของเด็กและทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของโลเวนเฟลด์

2. ปรีกษาขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทางสาขาวิชาศิลปศึกษา จำนวน 5 ท่าน ดังรายนามต่อไปนี้

2.1 รองศาสตราจารย์วรณรัตน์ ตั้งเจริญ อาจารย์ประจำภาควิชาออกแบบทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2.2 รองศาสตราจารย์ลลิตพรรณ ทองงาม อาจารย์ประจำโรงเรียนสาธิตประสานมิตร (ฝ่ายประถม)

2.3 อาจารย์นวลลออ ทินานนท์ หัวหน้าภาควิชาทัศนศิลป์ศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2.4 อาจารย์สุชาติ กุยรัตน์ อาจารย์ประจำโรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร

2.5 อาจารย์ละไม โพธิ์ศรี ครูช่างถนน มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก

วิธีการหาคุณภาพเครื่องมือชิ้นที่ 1

1. นำคำสั่งดังกล่าวไปตรวจสอบกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ที่มีรายนามในเบื้องต้น โดยใช้เกณฑ์การยอมรับจาก 3 ใน 5 ท่าน และนำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 10 คน, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดรวก (สายราษฎร์สงเคราะห์) สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 10 คน และเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่อาศัยอยู่ในบ้านสร้างสรรค์เด็ก มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก จำนวน 10 คน กลุ่มทดลองดังกล่าวนี้มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัย

2. ตรวจสอบระยะเวลาการวาดภาพของกลุ่มทดลองทั้งหมดเพื่อหาเกณฑ์เวลาที่เหมาะสม

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือชิ้นที่ 2

1. ศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทั่วไปของเด็ก และทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของโลเวนเฟลด์

2. ปรีกษาขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ

3. สร้างแบบวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ซึ่งมีคำอธิบายรายละเอียดพัฒนาการดังกล่าว โดยใช้ทฤษฎีของโลเวนเฟลด์

วิธีการหาคุณภาพเครื่องมือขึ้นที่ 2

1. นำแบบวิเคราะห์ดังกล่าวไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ใช้เกณฑ์การยอมรับจากจำนวน 3 ใน 5 ท่าน
2. นำแบบวิเคราะห์ไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลองดังกล่าว จากการตรวจของกรรมการที่มีคุณสมบัติดังที่ระบุไว้ในข้อตกลงเบื้องต้น
3. นำผลการตรวจภาพวาดของกลุ่มทดลองจากกรรมการ 5 ท่าน หาสัดส่วนคะแนนของกรรมการผู้ตรวจภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ใช้เวลาเข้าไปเป็นครูช่วยสอนและทำความเข้าใจกับประชากรที่ทำการศึกษาก่อนที่จะดำเนินการทดสอบ
2. ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่ผ่านการทดลองแล้ว นำมาทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างตามวันเวลาที่กำหนด โดยอธิบายให้เด็กรับทราบและเข้าใจถึงวิธีการทำตามคำสั่งที่กำหนด

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านวาดภาพระบายสี และทำการวิเคราะห์โดยกรรมการ จำนวน 5 ท่าน
2. สรุปผลการวิเคราะห์โดยเกณฑ์เฉลี่ยจากคะแนนของกรรมการ จำนวน 5 ท่าน
3. สรุปคะแนนที่ได้จากค่าเฉลี่ยที่กรรมการตัดสินใจแต่ละด้าน
4. เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอก และเด็กเร่ร่อน อายุ 9 – 12 ปี ที่อาศัยอยู่ในบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงและสนามหลวง โดยใช้สถิติทดสอบคือ Analysis of Variance (One Way)
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ นำมาเสนอในรูปความเรียงและตารางประกอบความเรียง
6. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528) (บุญเรียง ขจรศิลป์. 2533)

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม ผลปรากฏดังนี้

ตาราง 1 ค่าสถิติพื้นฐานพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีเป็นรายข้อ

พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี	$\bar{X}$	S	แปลผล
1. ขนาดส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมีสัดส่วนใกล้เคียงความเป็นจริง	3.47	0.81	ปานกลาง
2. อวัยวะต่าง ๆ เมื่อแยกส่วนออกจากกันยังสื่อความหมายว่าเป็นส่วนใดของร่างกาย	3.36	0.91	ปานกลาง
3. แสดงลักษณะเค้าโครงและมีการใช้เส้นที่นอกเหนือไปจากเส้นตรง	3.59	0.87	มาก
4. แสดงการเคลื่อนไหวของร่างกายที่แข็งแกร่ง	2.84	0.53	ปานกลาง
5. แสดงความแตกต่างระหว่างเพศจากเครื่องแต่งกาย รวมไปถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่ระบุถึงความแตกต่างทางเพศ	3.56	0.88	มาก
6. ภาพคนมีความสัมพันธ์กับเรื่องราวในภาพ	3.22	1.01	ปานกลาง
7. แสดงความแตกต่างของวัตถุด้วยสีต่าง ๆ	3.44	0.90	ปานกลาง
8. แสดงบรรยากาศของช่วงเวลาด้วยสีใกล้เคียงความเป็นจริง	3.14	1.05	ปานกลาง
9. ระบายสีตามน้ำหนักอ่อนแก่	3.36	1.03	ปานกลาง
10. ใช้สีถ่ายทอดจากอารมณ์ความรู้สึก	3.01	1.15	ปานกลาง
11. วาดสิ่งต่าง ๆ ในภาพให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง	3.34	0.93	ปานกลาง
12. ขนาดและสัดส่วนของสิ่งต่าง ๆ ในภาพเหมาะสมกับขนาดกระดาษ	3.07	1.03	ปานกลาง
13. จัดวางภาพในลักษณะการมองจากที่สูงลงสู่ที่ราบ	3.42	0.96	ปานกลาง
14. ไม่มีการใช้เส้นฐาน (Base Line)	4.01	0.57	มาก
15. แสดงมิติโดยการวาดวัตถุอยู่ซ้อนกันโดยไม่แสดงรายละเอียดส่วนที่บัง	3.38	1.00	ปานกลาง

ตาราง 1 (ต่อ)

พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี	$\bar{X}$	S	แปลผล
16. ระยะของวัตถุในภาพไม่มีความสัมพันธ์กัน	2.94	0.45	ปานกลาง
17. แสดงความแตกต่างของเครื่องแต่งกายและ เครื่องประดับที่เป็นไปตามเพศ	3.49	0.94	ปานกลาง
18. แสดงลักษณะการประดิษฐ์ส่วนต่าง ๆ ในภาพให้ สัมพันธ์กัน	3.22	1.13	ปานกลาง
19. แสดงลักษณะเฉพาะของวัตถุต่าง ๆ	3.41	1.02	ปานกลาง
20. แสดงลักษณะแบบซ้ำ ๆ ในการวาดภาพ	3.23	0.72	ปานกลาง
รวม	3.33	0.81	ปานกลาง

จากตาราง 1 พบว่าคะแนนเฉลี่ยของพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี โดยแสดงลักษณะการวาดเค้าโครงของภาพคนและมีการใช้เส้นที่นอกเหนือไปจากเส้นตรงอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.59$) อีกทั้งยังแสดงความแตกต่างระหว่างเพศจากเครื่องแต่งกายซึ่งอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.56$) เช่นกัน โดยพบได้จากรูปที่ 1 ซึ่งเป็นภาพวาดของเด็กเร่ร่อนอายุ 9 – 12 ปี มีการใช้เส้นต่าง ๆ นอกเหนือไปจากเส้นตรง โดยแสดงลักษณะการยืนและนั่งของคนได้ใกล้เคียงความเป็นจริง นอกจากนี้ยังมีการแสดงความแตกต่างระหว่างเพศด้วยการวาดรายละเอียดของเครื่องแต่งกายที่สวมใส่ เช่น ผู้หญิงต้องสวมกระโปรง รวมไปถึงความแตกต่างของทรงผมเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย เป็นต้น แสดงว่าการวาดภาพของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม มีพัฒนาการก้าวหน้ากว่าเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงทักษะในเรื่องการวาดภาพคนของเด็กในบริบทสังคมไทยว่ามีลักษณะการวาดได้ใกล้เคียงความเป็นจริง

นอกจากนี้แล้วคะแนนเฉลี่ยของพัฒนาการดังกล่าวโดยไม่มีการนำเส้นฐาน (Base Line) มาใช้ในการวาดภาพอยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X} = 4.01$) โดยพบได้จากรูปที่ 2 ซึ่งเป็นภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รูปที่ 3 ซึ่งเป็นภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนบางปะกอก และรูปที่ 4 ซึ่งเป็นภาพวาดของเด็กเร่ร่อนอายุ 9 – 12 ปี มีการจัดวางภาพโดยไม่นำเส้นฐานมาใช้ในการวาดภาพ แสดงว่าการวาดภาพของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม มีพัฒนาการสอดคล้องกับเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้ ด้วยเหตุว่าเด็กในช่วยอายุระหว่าง 9 – 12 ปี มีการเปลี่ยนแปลงจากการวาดวัตถุต่าง ๆ ลงบนเส้นฐาน พัฒนามาเป็นลักษณะของการวาดภาพ โดยแสดงลงบนพื้นราบแทน (Plane) ซึ่งเป็นพัฒนาการทางการรับรู้โดยปกติของเด็กในวัยนี้ เป็นผลให้ภาพวาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มมีลักษณะดังกล่าวคล้ายคลึงกัน

สำหรับคะแนนเฉลี่ยของพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีในข้ออื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลางแสดงว่าการวาดภาพของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม มีพัฒนาการดังกล่าวสอดคล้องกับพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี อยู่ในระดับขั้นที่ 4 คือขั้นเริ่มต้นวาดภาพเหมือนจริง (Dawning Realism) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้

ตาราง 2 ค่าสถิติพื้นฐานพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีเป็นรายเรื่อง

คะแนนของภาพวาดเรื่อง	$\bar{X}$	S	แปลผล
การวาดภาพคน	3.34	0.72	ปานกลาง
การใช้สี	3.24	1.02	ปานกลาง
การจัดพื้นที่ในภาพ	3.36	0.71	ปานกลาง
การออกแบบ	3.34	0.94	ปานกลาง
รวม	3.33	0.81	ปานกลาง

จากตาราง 2 พบว่าคะแนนเฉลี่ยของพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี เรื่องการจัดพื้นที่ในภาพอยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X} = 3.36$) สอดคล้องกับเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้ โดยพบได้จากรูปที่ 5 ซึ่งเป็นภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แสดงตำแหน่งของโต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ ครู และนักเรียน ซึ่งมีการจัดวางให้สัมพันธ์กันตามคุณสมบัติของวัตถุนั้น ๆ เป็นผลให้ภาพดังกล่าวสื่อความหมายได้ชัดเจนว่าเป็นภาพที่แสดงบรรยากาศของห้องเรียน ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มมีลักษณะการวาดภาพในเรื่องดังกล่าวคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เป็นผลมาจากการเจริญวัยโดยปกติของเด็กที่มีอายุระหว่าง 9 – 12 ปี โดยมีการเริ่มต้นใช้ความคิดรวบยอด ด้วยการจัดพื้นที่ในหน้ากระดาษด้วยการวาดสิ่งต่าง ๆ ให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน

สำหรับเรื่องการใช้สีพบว่าคะแนนพัฒนาการอยู่ในระดับต่ำสุด ($\bar{X} = 3.24$) โดยพบได้จากรูปที่ 6 ซึ่งเป็นภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตฯ เช่นกัน มีการใช้สีโดยแสดงรายละเอียดของส่วนต่าง ๆ ภายในภาพ เช่น พื้นถนน รถยนต์ และไฟจราจร ที่ถ่ายทอดมาจากสภาพความเป็นจริง แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม มีลักษณะการใช้สีในการวาดภาพที่มาจากอิทธิพลจากการเรียนการสอนที่ได้รับการถ่ายทอดจากครู โดยพบว่าปัจจัยหนึ่งของการเรียนการสอนศิลปะในประเทศไทย ยังคงมีการเน้นเรื่องรายละเอียดของภาพวาด ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าเด็กส่วนใหญ่ในบริบทสังคมไทย มีลักษณะการวาดภาพที่ได้รับอิทธิพลดังกล่าว โดยลักษณะของการใช้สีเน้นเรื่อง การแสดงรายละเอียดของส่วนประกอบในภาพมากกว่าการตระหนักถึงคุณสมบัติต่าง ๆ ของสีที่นำมาใช้ในการวาดภาพ

ตาราง 3 เปรียบเทียบคะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันจำแนกตามกลุ่มอาชีพของผู้ปกครอง

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
การวาดภาพคน				
ระหว่างกลุ่ม	6	11.21	1.86	4.50**
ภายในกลุ่ม	83	34.39	0.41	
รวม	89	45.61		
การใช้สี				
ระหว่างกลุ่ม	6	22.11	3.86	4.26**
ภายในกลุ่ม	83	71.81	0.86	
รวม	89	93.93		
การจัดพื้นที่ในภาพ				
ระหว่างกลุ่ม	6	22.11	3.86	4.26**
ภายในกลุ่ม	83	71.81	0.86	
รวม	89	93.93		
การออกแบบ				
ระหว่างกลุ่ม	6	19.96	3.32	4.74**
ภายในกลุ่ม	83	58.21	0.70	
รวม	89	78.18		
รวม				
ระหว่างกลุ่ม	6	13.56	2.26	4.23**
ภายในกลุ่ม	83	44.29	0.53	
รวม	89	57.86		

จากตาราง 3 พบว่า คะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ การออกแบบ และรวมทุกเรื่องของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มซึ่งมีผู้ปกครองอาชีพแตกต่างกัน มีคะแนนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยพบได้จากรูปที่ 2 ซึ่งเป็นภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รูปที่ 3 ซึ่งเป็นภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนวัดบางปะกอก และรูปที่ 4 ซึ่งเป็นภาพวาดของเด็กเร่ร่อนอายุ 9 – 12 ปี แสดงให้เห็นถึงการวาดภาพที่มีลักษณะแตกต่างกันในทุกเรื่อง แสดงว่า

เด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน มีลักษณะการวาดภาพที่เป็นผลมาจากอิทธิพลของภูมิหลังทางสังคมจากความแตกต่างของอาชีพผู้ปกครอง จึงสรุปได้ว่าสภาพแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อการพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กในวัยดังกล่าว

ตาราง 4 เปรียบเทียบคะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ จำแนกตามกลุ่มอาชีพของผู้ปกครองเป็นรายคู่

กลุ่มตัวอย่าง	นักธุรกิจ	แพทย์	วิศวกร	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	รับจ้าง	ข้าราชการ	ค้าขาย
$\bar{X}$	1.97	1.98	2.05	2.55	2.63	2.86	2.97

การวาดภาพคน

นักธุรกิจ	1.97						
แพทย์	1.98						
วิศวกร	2.05						
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	2.55						
รับจ้าง	2.63	*					
ข้าราชการ	2.86	*					
ค้าขาย	2.97	*					

กลุ่มตัวอย่าง	นักธุรกิจ	แพทย์	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	วิศวกร	รับจ้าง	ข้าราชการ	ค้าขาย
$\bar{X}$	2.17	2.19	2.25	2.28	2.34	3.26	3.27

การใช้สี

นักธุรกิจ	2.17
แพทย์	2.19
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	2.25
วิศวกร	2.28

ตาราง 4 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง		นักธุรกิจ	แพทย์	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	วิศวกร	รับจ้าง	ข้าราชการ	ค้าขาย
	$\bar{X}$	2.17	2.19	2.25	2.28	2.34	3.26	3.27
รับจ้าง	2.34							
ข้าราชการ	3.26	*				*		
ค้าขาย	3.27	*				*		
กลุ่มตัวอย่าง		แพทย์	วิศวกร	นักธุรกิจ	รับจ้าง	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	ข้าราชการ	ค้าขาย
	$\bar{X}$	1.88	1.97	2.05	2.60	2.60	2.82	2.94
<u>การจัดพื้นที่ในภาพ</u>								
แพทย์	1.88							
วิศวกร	1.97							
นักธุรกิจ	2.05							
รับจ้าง	2.60			*				
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	2.60							
ข้าราชการ	2.82			*				
ค้าขาย	2.94	*		*				

ตาราง 4 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง	นักธุรกิจ	วิศวกร	แพทย์	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	รับจ้าง	ข้าราชการ	ค้าขาย
$\bar{X}$	1.85	1.88	1.91	2.35	2.47	3.01	3.13
<u>การออกแบบ</u>							
นักธุรกิจ	1.85						
วิศวกร	1.88						
แพทย์	1.91						
ไม่ได้	2.35						
ประกอบอาชีพ							
รับจ้าง	2.47						
ข้าราชการ	3.01	*				*	
ค้าขาย	3.13	*				*	
กลุ่มตัวอย่าง	แพทย์	นักธุรกิจ	วิศวกร	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	รับจ้าง	ข้าราชการ	ค้าขาย
$\bar{X}$	1.98	2.01	2.04	2.47	2.53	2.96	3.05
<u>รวม</u>							
แพทย์	1.98						
นักธุรกิจ	2.01						
วิศวกร	2.04						
ไม่ได้	2.47						
ประกอบอาชีพ							
รับจ้าง	2.53						
ข้าราชการ	2.96	*					
ค้าขาย	3.05	*			*		

จากตาราง 4 พบว่าเด็กที่ผู้ปกครองมีอาชีพค้าขายและข้าราชการ มีคะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีอยู่ในระดับสูงสุด ทั้งในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ การออกแบบ และรวมทุกเรื่อง ซึ่งแตกต่างจากเด็กที่ผู้ปกครองมีอาชีพอื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แสดงว่าภูมิหลังทางการศึกษาและสังคมของเด็กอายุ 9 – 12 ปี มีผลต่อพัฒนาการดังกล่าว โดยจะพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม แม้จะเป็นเด็กที่มีช่วงอายุเดียวกันกับที่โลเวนเฟลด์กำหนด แต่เด็กซึ่งมีผู้ปกครองอาชีพค้าขายและข้าราชการ มีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีสูงกว่าเด็กที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพอื่น ๆ จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกันโดยพบได้จากความแตกต่างของอาชีพผู้ปกครองเด็ก เป็นผลให้การวาดภาพของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มปรากฏออกมาในลักษณะที่แตกต่างกัน

แสดงให้เห็นว่าการวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีโดยใช้เกณฑ์ของโลเวนเฟลด์ ซึ่งให้ความสำคัญว่าเด็กคือศูนย์กลางของการเรียนรู้เพียงประการเดียว ยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรมและภูมิหลังทางสังคม ซึ่งควรนำมาพิจารณาประกอบในการวิเคราะห์ภาพวาดของเด็กในแต่ละบริบท ที่มีความแตกต่างดังกล่าวด้วยเช่นกัน

ตาราง 5 เปรียบเทียบคะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันเป็นรายเรื่อง

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
<u>การวาดภาพคน</u>				
ระหว่างกลุ่ม	2	40.45	20.23	302.20**
ภายในกลุ่ม	87	5.82	0.07	
รวม	89	46.28		
<u>การใช้สี</u>				
ระหว่างกลุ่ม	2	84.24	42.12	473.93**
ภายในกลุ่ม	87	7.73	0.09	
รวม	89	9.97		

ตาราง 5 (ต่อ)

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
<u>การจัดพื้นที่ในภาพ</u>				
ระหว่างกลุ่ม	2	40.39	20.19	380.61**
ภายในกลุ่ม	87	4.61	.05	
รวม	89	78.18		
<u>การออกแบบ</u>				
ระหว่างกลุ่ม	2	72.65	36.32	571.29**
ภายในกลุ่ม	87	5.53	.06	
รวม	89	78.18		
<u>รวม</u>				
ระหว่างกลุ่ม	2	53.00	26.50	490.90**
ภายในกลุ่ม	87	4.70	.05	
รวม	89	57.70		

จากตาราง 5 พบว่าคะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ การออกแบบ และรวมทุกเรื่องของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกอย่างชัดเจนว่าเด็กที่มีภูมิหลังแตกต่างกันมีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเด็กในบริบทสังคมใดก็ตาม

ดังนั้นการวิเคราะห์พัฒนาการดังกล่าวของเด็กในแต่ละกลุ่ม ในแต่ละสังคม และในแต่ละประเทศ ควรมีการพิจารณาความแตกต่างในประเด็นนี้ และนำมาเป็นแนวทางต่อการสร้างเกณฑ์การศึกษาภาพวาดของเด็กเพื่อให้มีความสอดคล้อง เหมาะสมกับกลุ่มเด็กในบริบทนั้น ๆ

ตาราง 6 เปรียบเทียบคะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพพระบายสีในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ ระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน

กลุ่มตัวอย่าง	นักเรียนจากโรงเรียน วัดบางปะกอก	เด็กเร่ร่อน	นักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่ง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
$\bar{X}$	2.43	3.57	4.02
<u>การวาดภาพคน</u>			
นักเรียนจาก โรงเรียนวัดปะกอก	2.43		
เด็กเร่ร่อน	3.57	*	
นักเรียนจาก โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	4.02	*	*
กลุ่มตัวอย่าง	นักเรียนจากโรงเรียน วัดบางปะกอก	นักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่ง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	เด็กเร่ร่อน
$\bar{X}$	1.87	3.83	4.01
<u>การใช้สี</u>			
นักเรียนจาก โรงเรียนวัดบางปะกอก	1.87		
นักเรียนจาก โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	3.83	*	
เด็กเร่ร่อน	4.01	*	*
กลุ่มตัวอย่าง	นักเรียนจากโรงเรียน วัดบางปะกอก	เด็กเร่ร่อน	นักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่ง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
$\bar{X}$	2.44	3.61	4.02
<u>การจัดพื้นที่ในภาพ</u>			
นักเรียนจาก โรงเรียนวัดปะกอก	2.44		

ตาราง 6 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง	นักเรียนจากโรงเรียน วัดบางปะกอก	เด็กเร่ร่อน	นักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่ง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
$\bar{X}$	2.44	3.61	4.02
เด็กเร่ร่อน	3.61	*	
นักเรียนจาก	4.02	*	*
โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์			
กลุ่มตัวอย่าง	นักเรียนจากโรงเรียน วัดบางปะกอก	เด็กเร่ร่อน	นักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่ง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
$\bar{X}$	2.08	3.82	4.12
<u>การออกแบบ</u>			
นักเรียนจาก	2.08		
โรงเรียนวัดบางปะกอก			
เด็กเร่ร่อน	3.82	*	
นักเรียนจาก	4.12	*	*
โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์			
กลุ่มตัวอย่าง	นักเรียนจากโรงเรียน วัดบางปะกอก	เด็กเร่ร่อน	นักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่ง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
$\bar{X}$	2.25	3.72	4.00
<u>รวม</u>			
นักเรียนจาก	2.25		
โรงเรียนวัดบางปะกอก			
เด็กเร่ร่อน	3.72	*	
นักเรียนจาก	4.00	*	*
โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์			

จากตาราง 6 พบว่าเด็กนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีคะแนนพัฒนาการทางศิลปะสูงที่สุด รองลงมาคือ เด็กเร่ร่อน และนักเรียนจากโรงเรียนวัดบางปะกอก ได้คะแนนต่ำสุด ในเรื่องการวาดภาพคน การจัดพื้นที่ในภาพ การออกแบบและรวมทุกอย่าง ยกเว้น ในเรื่องการใช้สีเด็กเร่ร่อนได้คะแนนสูงกว่านักเรียนจากโรงเรียนสาธิต และนักเรียนจากโรงเรียนวัดบางปะกอกได้คะแนนเรื่องการใช้สีต่ำที่สุด ซึ่งคะแนนจากกลุ่มเด็กเหล่านี้มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แสดงว่าเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน มีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีแตกต่างกันในทุกเรื่อง โดยพบว่าการวาดภาพคน การจัดพื้นที่ในภาพ การออกแบบ และรวมทุกอย่างของนักเรียนโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีคะแนนอยู่ในระดับสูงสุด โดยพบได้จากรูปที่ 7 มีการแสดงรายละเอียดของการวาดรูปพระอาทิตย์ ก่อนเมฆ กลุ่มควีน คน และต้นไม้ ที่สื่อความหมายได้อย่างชัดเจน จากสภาพความเป็นจริงของการจราจรในเมืองหลวง ปัจจุบันที่ถนนท้องถนนต้องประสบกับภาวะดังกล่าว ในขณะที่นักเรียนโรงเรียนวัดบางปะกอกมีคะแนนดังกล่าวอยู่ในระดับต่ำสุด โดยพบได้จากรูปที่ 8 มีการแสดงส่วนประกอบต่าง ๆ ภายในภาพ ที่สื่อบรรยากาศบนท้องถนนโดยทั่วไปเพียงเท่านั้น ประเด็นดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ควรพิจารณาว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเป็นนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทว่าคะแนนพัฒนาการกลับมีความแตกต่างกัน มูลเหตุดังกล่าวนี้ทำให้เห็นถึงความแตกต่างในมาตรฐานการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งควรมีการปรับปรุงให้อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน

สำหรับพัฒนาการเรื่องการใช้สี พบว่าเด็กเร่ร่อนเป็นกลุ่มที่มีคะแนนดังกล่าวอยู่ในระดับสูงสุด สอดคล้องกับเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้ว่า เด็กในวัยนี้มีลักษณะการใช้สีที่มาจากอารมณ์ความรู้สึกที่ตนเองต้องการถ่ายทอดออกมา ถึงกระนั้นก็ตามกล่าวได้ว่าเด็กเร่ร่อนมีประสบการณ์ในชีวิตอันหลากหลาย รวมไปถึงความเป็นอิสระในการวาดภาพที่ไม่มีข้อจำกัดของการเรียนการสอน จึงเป็นผลให้ลักษณะการใช้สีมีความก้าวหน้ากลุ่มตัวอย่างอีกสองกลุ่ม โดยพบได้จากรูปที่ 9 มีการแสดงบรรยากาศบนท้องถนนด้วยสีเส้นต่าง ๆ โดยเฉพาะส่วนด้านบนสุดของภาพที่มีการระบายสีพื้นด้วยสีแดงส้ม เป็นการสื่อถึงบรรยากาศในช่วงกลางวันที่มีสภาพของการจราจรที่คับคั่ง

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวเบื้องต้นนี้ พบว่าภูมิหลังทางการศึกษาส่งผลให้การวาดภาพของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มมีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการเรียนการสอนที่เด็กได้รับการถ่ายทอดจากครู มีอิทธิพลต่อการวาดภาพของเด็ก เป็นผลให้พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กในช่วงอายุ 9 – 12 ปี มีความแตกต่างกัน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) สรุปได้ดังนี้

ความมุ่งหมายในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้คือ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน โดยใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของโลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) ในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ

วิธีดำเนินการวิจัย

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 30 คน จากประชากรจำนวน 63 คน, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน จากประชากร จำนวน 58 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) และเด็กเร่ร่อนอายุ 9 – 12 ปี อาศัยอยู่ในบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงและสนามหลวง จำนวน 30 คน จากประชากร จำนวน 42 คน เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้เป็นเด็กเร่ร่อนมีที่อยู่อาศัยไม่แน่นอน จึงจำเป็นต้องใช้การสุ่มโดยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือตามแนวทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของโลเวนเฟลด์ มีทั้งหมด 2 รายการ ดังนี้

1. คำสั่งวาดภาพระบายสี หัวข้อการจราจรในเมืองหลวง และหัวข้อเมื่อฉันเป็นคุณครู ใช้เวลาวาดภาพหัวข้อละ 50 นาที
2. แบบวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ ตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ใช้เวลาเข้าไปเป็นครูผู้ช่วยสอนและทำความคุ้นเคยกับประชากรที่ทำการศึกษาก่อนที่จะดำเนินการทดสอบ
2. ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่ผ่านการทดลองแล้ว นำมาทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างตามวันเวลาที่กำหนด โดยอธิบายให้เด็กรับทราบและเข้าใจถึงวิธีการทำตามคำสั่งที่กำหนด

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี และทำการวิเคราะห์โดยกรรมการ 5 ท่าน ที่เป็นผู้มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีทางสาขาวิชาศิลปศึกษา และมีประสบการณ์สอนศิลปศึกษาเด็กในกลุ่มดังกล่าวมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี
2. สรุปผลการวิเคราะห์โดยเกณฑ์เฉลี่ยจากคะแนนของกรรมการ จำนวน 5 ท่าน
3. สรุปคะแนนที่ได้จากค่าเฉลี่ยที่กรรมการตัดสินในแต่ละเรื่อง
4. เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอก และเด็กเร่ร่อนอายุ 9 – 12 ปี ที่อาศัยอยู่ในบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงและสนามหลวง โดยใช้สถิติทดสอบคือ Analysis of Variance (One Way)
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ นำเสนอในรูปความเรียงและตารางประกอบความเรียง
6. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS

สรุปผลการวิจัย

1. พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. คะแนนเฉลี่ยในแต่ละข้อของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า ในข้อที่แสดงการไม่นำเส้นฐาน (Base Line) มาใช้ในการวาดภาพอยู่ในระดับสูงสุด เป็นไปตามเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้ และคะแนนเฉลี่ยในข้อแสดงการเคลื่อนไหวของร่างกายที่แข็งแกร่งอยู่ในระดับต่ำสุด แสดงถึงความก้าวหน้าในการวาดภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้
3. คะแนนเฉลี่ยในแต่ละเรื่องระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่สภาพทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน พบว่า คะแนนเฉลี่ยเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ มีระดับคะแนนปานกลาง และเป็นไปตามเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้ คือขั้นที่ 4 (เริ่มต้นวาดภาพเหมือนจริง)

4. พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพแตกต่างกัน มีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยพบว่า เด็กที่มีผู้ปกครองอาชีพค้าขายและข้าราชการมีพัฒนาการดังกล่าวก้าวหน้ากว่าเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้

5. คะแนนพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีทุกเรื่องระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน มีพัฒนาการดังกล่าวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่านักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีพัฒนาการอยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือเด็กเร่ร่อน และระดับต่ำสุดคือนักเรียนจากโรงเรียนวัดบางปะกอก

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยพบว่าพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. คะแนนเฉลี่ยในแต่ละข้อระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน พบว่า ลักษณะการวาดภาพโดยไม่ปรากฏการนำเส้นฐาน (Base Line) มาใช้ในการวาดภาพอยู่ในระดับสูงสุด แสดงว่าพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีในเรื่องการจัดพื้นที่ภาพสอดคล้องกับเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์ระบุไว้ ด้วยเหตุว่าเด็กในช่วงอายุ 9 – 12 ปี จะมีการเปลี่ยนแปลงจากการวาดวัตถุต่าง ๆ ลงบนเส้นฐาน (Base Line) พัฒนามาเป็นลักษณะของการวาดภาพที่แสดงวัตถุต่าง ๆ ลงบนพื้นราบ (Plane) แทนวิธีการเช่นนี้แสดงถึงลักษณะการมองจากด้านบนลงมาสู่พื้นราบ ซึ่งสามารถพัฒนาต่อไปถึงวิธีการจัดมิติในภาพวาด (Lowenfeld, 1987 : 476)

ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาถึงธรรมชาติการเจริญวัยของเด็กในช่วงอายุดังกล่าว พบว่าระบบการทำงานของร่างกายจะเริ่มพัฒนาอย่างเต็มที่ และในส่วนของ การรับรู้ซึ่งเคยเจริญวัยมาตั้งแต่เด็ก จะมีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพตั้งแต่ในวัยนี้เป็นต้นไป (วิณี ชิตเชิดวงศ์, 2537 : 125)

ดังนั้นความก้าวหน้าทางการรับรู้ของเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน โดยมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของการวาดภาพจากการวาดวัตถุต่าง ๆ ลงบนเส้นฐาน (Base Line) พัฒนามาเป็นการแสดงวัตถุต่าง ๆ ให้อยู่บนพื้นราบ (Plane) แทน จึงถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติแห่งการเจริญวัยโดยปกติของเด็กทั่วไป ซึ่งส่งผลให้การวาดภาพปรากฏออกมาในลักษณะดังกล่าวคล้ายคลึงกัน

2. คะแนนเฉลี่ยในแต่ละช่วงระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน พบว่า การวาดภาพคนโดยแสดงการเคลื่อนไหวร่างกายที่แข็งแกร่งตั้งอยู่ในเกณฑ์ต่ำสุด สอดคล้องกับคะแนนเฉลี่ยจากการนำเสนอต่าง ๆ นอกเหนือไปจากเส้นตรงมาใช้ในการวาดภาพคนซึ่งอยู่ในระดับสูง แสดงว่าการวาดภาพของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม มีความสามารถในการวาดความเคลื่อนไหวของร่างกายที่ใกล้เคียงความเป็นจริง และความสามารถดังกล่าวนี้เป็นสิ่งบ่งชี้ให้ทราบถึงความก้าวหน้าในทักษะการวาดภาพคนของเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่อยู่ในบริบทสังคมไทยว่า มีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีอยู่ในขั้นที่ 5 (วาดภาพเลียนแบบธรรมชาติ) สูงกว่าเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์กำหนดไว้

ดังนั้นเมื่อพิจารณาย้อนกลับไปถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างชาวตะวันตกและชาวตะวันออกจากสภาพทางกายภาพที่แตกต่างกันเป็นผลให้รากฐานการก่อตัวทางวัฒนธรรม ความคิด และการปฏิบัติตนในสังคมมีความแตกต่างกัน สังคมของชาวตะวันตกดำเนินชีวิตไปพร้อม ๆ กับหลักการทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่งให้ความสำคัญในการเป็นปัจเจกบุคคล ปรารถนา ความคิด มีการแบ่งแยกเป็นส่วน ๆ และนำมาบูรณาการประยุกต์ใช้ (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2542 : 72) ในขณะที่สังคมชาวตะวันออกดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางความเป็นไปของธรรมชาติ อันแวดล้อมไปด้วยความคิด ปรารถนาที่โยงใยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (ส.ศิริลักษณ์, 2538 : 34 – 35) ก่อให้เกิดแนวทางในการปฏิบัติในลักษณะขององค์รวม

ความเป็นไปดังกล่าวแผ่ขยายอิทธิพลไปสู่รูปแบบของศิลปกรรมด้วยเช่นกัน โดยศิลปกรรมของชาวตะวันตกส่วนใหญ่มีความเด่นชัดในเรื่องกระบวนการทางความคิด ผลงานที่แสดงออกมาจึงไม่จำเป็นต้องเน้นในเรื่องของรายละเอียดและความเหมือนแบบ อิสระในการสร้างผลงานจึงมีความแตกต่างกับชาวตะวันออก ในขณะที่ชาวตะวันออกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทสังคมไทย ศิลปกรรมก่อตัวมาจากการสนองตอบในการดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ ความละเอียดจากฝีมือช่างที่ได้รับการถ่ายทอดจากครู จึงทำให้รูปแบบของศิลปกรรมเน้นในเรื่องทักษะ แม้ว่าปัจจุบันอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) จะแผ่ขยายเข้ามาสู่สังคมไทยก็ตาม ทว่าลักษณะของการสร้างงานศิลปะตามค่านิยมแบบดั้งเดิมยังคงมีปรากฏอยู่ เช่นเดียวกับการแสดงออกทางศิลปะในการวาดภาพของเด็กไทยยังคงมีการยึดติดกับการแสดงรายละเอียดในการวาดภาพ (สมร พึ่งฉิ่ง, สัมภาษณ์ : 2542) ตัวอย่างที่พบได้อย่างชัดเจนคือ เมื่อเปิดโอกาสให้เด็กเลือกใช้สีประเภทต่าง ๆ ในการวาดภาพ เด็กส่วนใหญ่ในบริบทสังคมไทยมักเลือกใช้สีไม้ เนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่มีคุณสมบัติในการแสดงรายละเอียดได้ชัดเจน (วิฑูรย์ อัดตะนันท์, 2530 : 92)

สาเหตุดังกล่าวนี้จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ทักษะการวาดภาพของเด็กไทยมีความก้าวหน้าในการแสดงรายละเอียดต่าง ๆ อยู่ในระดับสูงกว่าเด็กชาวตะวันตก ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมต่อการกำหนดรูปแบบศิลปกรรมให้มีความแตกต่างกัน รวมไปถึงแนวการสอนที่เด็กได้รับการถ่ายทอดจากครู

3. พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน มีพัฒนาการในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่าแม้กลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มจะเป็นเด็กที่มีช่วงอายุในระดับวัยเดียวกัน แต่มีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีแตกต่างกันซึ่งเป็นสิ่งบ่งบอกให้ทราบว่าภูมิหลังทางการศึกษาอันได้แก่ การเรียนการสอนที่เด็กได้รับจากครูผู้สอนและจากประสบการณ์ในชีวิตมีผลต่อพัฒนาการดังกล่าว

ดังนั้นความแตกต่างของการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาไทย ยังคงต้องมีการพัฒนาให้อยู่ในมาตรฐานที่ใกล้เคียงกัน โดยจะพบว่ากลุ่มเด็กอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่เป็นประชากรในการวิจัยครั้งนี้ เด็กจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และเด็กจากโรงเรียนวัดบางปะกอก เป็นเด็กที่อยู่ในระดับประถมศึกษาตอนปลาย เป้าหมายและภารกิจหลักของปรัชญาทางการศึกษาที่เน้นกระบวนการการศึกษาตลอดชีวิต (อมรวิรัช นาคทรพร. 2539 : 47) จะไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ไปได้หากการจัดการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษายังคงมีความแตกต่างในมาตรฐานของการเรียนการสอน โดยพบว่านักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นกลุ่มเด็กที่มีพัฒนาการอยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือ เด็กเร่ร่อน และท้ายที่สุดคือนักเรียนจากโรงเรียนวัดบางปะกอก ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ควรมีการปรับปรุงทั้งในเรื่องความพร้อมของครูผู้สอน รวมไปถึงปัจจัยทางด้านกายภาพควรมีสภาพที่เอื้อต่อการส่งเสริมพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีให้แก่เด็ก

อีกทั้งปรัชญาทางการศึกษาใหม่ในขณะนี้ที่มีการมุ่งเน้นพัฒนาเด็กด้วยหลักเกณฑ์เด็กคือศูนย์กลางของการเรียนรู้ ควรมีการพิจารณาร่วมด้วยว่าขณะที่เด็กไทยในปัจจุบันยังมีทักษะพื้นฐานโดยการถ่ายทอดจากครู ดังนั้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนยังคงต้องมีอยู่ เนื่องจากมีความจำเป็นต่อการปฏิสัมพันธ์เชิงทักษะวิชาชีพ (พรชูลี อาชาวำรุง. 2540 : 45) ซึ่งครูจะเป็นส่วนสำคัญต่อการปลูกฝังทางความคิดให้เด็กสามารถพัฒนาในการบูรณาการองค์ความรู้สากลจากการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมของต่างประเทศมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทในสังคมไทย

4. พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีสภาพทางการศึกษาและสังคมแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันในเรื่องการวาดภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพ และการออกแบบ โดยพบว่าคะแนนพัฒนาการดังกล่าวของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่มซึ่งมีผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกัน มีพัฒนาการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าภูมิหลังทางสังคมของเด็กทั้งสามกลุ่มจากความแตกต่างของอาชีพผู้ปกครองมีผลต่อพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างจากอาชีพของผู้ปกครองเด็กทั้งสามกลุ่ม พบว่า อาชีพค้าขายซึ่งเป็นอาชีพผู้ปกครองของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีคะแนนพัฒนาการอยู่ในระดับสูงกว่าเด็กที่มีผู้ปกครองอาชีพอื่น ๆ ปรากฏอยู่ในทุกข้อของพัฒนาการ แสดงว่าภูมิหลังทางสังคมของเด็กทั้งสามกลุ่มที่มีสภาพแวดล้อมในครอบครัวที่แตกต่างกัน ย่อมมีผลต่อพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี

นอกจากนี้แล้วยังพบว่าพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีในเรื่องการใช้สี ปรากฏว่า เด็กเร่ร่อนมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ความแตกต่างดังกล่าวนี้แสดงว่าประสบการณ์ในชีวิตอันหลากหลายของเด็กเร่ร่อนที่มีโอกาสได้พบเจอและสัมผัสสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตจริงมากกว่าเด็กอีกสองกลุ่ม รวมไปถึงการมีอิสระในการวาดภาพที่ไม่มีข้อจำกัดของการเรียนการสอน มีผลให้พัฒนาการในเรื่องการใช้สีอยู่ในเกณฑ์สูงสุด

ดังนั้นการใช้สีของเด็กช่วงอายุ 9-12 ปีในแต่ละคน ย่อมมีผลมาจากความรู้สึก ความคิด และอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ซึ่งพบว่าภาพวาดระบายสีของเด็กสามารถบ่งบอกสภาพความเป็นอยู่ของเด็กในแต่ละคน (Rudolph. 1973 : 32) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดเป็นรูปทรงที่มีความหมายปรากฏขึ้น มาจากการสะสมประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้เรียนรู้มา (พีระพงษ์ กุลพิศาล. 2538 : 12) การวาดภาพระบายสีของเด็กจึงมีความแตกต่างกันตามการรับรู้ ตามความคิด และตามจินตนาการ ซึ่งส่งผลให้ลักษณะการวาดภาพเพื่อต้องการสื่อสารกับผู้อื่นมีลักษณะที่แตกต่างกันไปด้วยเช่นกัน (De Francesco. 1958 : 44)

5. พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอก และเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 9 - 12 ปี อาศัยอยู่บริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงและสนามหลวงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าเด็กที่มีภูมิหลังแตกต่างกันมีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีแตกต่างกัน สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ความเด่นชัดของวัฒนธรรมในแต่ละเชื้อชาติ จากการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของเด็ก สะท้อนให้เห็นว่าพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กในแต่ละเชื้อชาติมีความแตกต่างมาจากอิทธิพลในการเลี้ยงดู (Anastasi. 1958 : 64) ด้วยสภาพแวดล้อมที่ต่างกันย่อมส่งผลให้เด็กมีการถ่ายทอดลักษณะของการวาดภาพให้เป็นไปตามปัจจัยดังกล่าว นอกจากนี้แล้วสื่อต่าง ๆ ที่เด็กพบเจอในสังคมที่ต่างกัน ยังเป็นผลให้เด็กเกิดความคล้อยตามทางความคิดที่แตกต่างกันด้วย เช่น เด็กในประเทศญี่ปุ่นมีลักษณะการวาดภาพคนคล้ายกับการดูในหนังสือ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์ โดยมีค่าเฉลี่ยสูงถึง 92.31 (พรพิมล ศิริวัฒน์. 2538 : 72) ความเป็นไปดังกล่าวนี้นำให้ควรทบทวนอย่างยิ่งว่า เกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพ

ระบายนีของโลเวนเฟลด์ ซึ่งเป็นการศึกษาจากเด็กในบริบทสังคมอเมริกัน จะส่งผลเช่นไรต่อการนำมาวิเคราะห์ภาพวาดของเด็กในประเทศไทย ทั้งนี้สภาพความแตกต่างของวัฒนธรรมย่อมมีผลกระทบต่อการศึกษ วิเคราะห์ดังกล่าวด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามมีการพิจารณาว่าศิลปะมีความเป็นสากล ดังนั้นภาพวาดของเด็กไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใด เด็กที่อยู่ในวัยเดียวกัน จะวาดของอย่างเดียวกันในลักษณะแบบเดียวกัน เช่น เด็กจากประเทศเกาหลีกับเด็กในมลรัฐเท็กซัส ประเทศสหรัฐอเมริกา จะวาดรูปบ้านซึ่งมองดูคล้ายกันคือ วาดกำแพงเป็นสี่เหลี่ยมใหญ่มีสี่เหลี่ยมเล็กแสดงเป็นหน้าต่าง มีสี่เหลี่ยมยาวแสดงเป็นปล่องไฟและมีเส้นแสดงให้เห็นว่าเป็นคาน แนวความคิดดังกล่าวนี้มาจากการศึกษาภาพวาด 30 ภาพ โดยเด็ก 30 คน จาก 30 ประเทศ (ประภัสร นิยมธรรม. 2522 : 1)

การศึกษาภาพวาดของเด็กดังกล่าวเบื้องต้นนี้ มีการพิจารณาว่าศิลปะคือภาษาภาพที่เป็นสากล โดยพบว่า เด็กในวัยเดียวกัน 30 คน จาก 30 ประเทศ มีการวาดวัตถุชนิดเดียวกัน ปรากฏออกมาในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่เมื่อพิจารณาจากการศึกษาศิลปะเด็กในงานวิจัยต่าง ๆ ที่ทำการศึกษเปรียบเทียบภาพวาดของเด็กซึ่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติ พบว่าลักษณะการรับรู้และการเขียนภาพของเด็กมีความแตกต่างกัน ตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่ การศึกษาภาพวาดของเด็กอายุระหว่าง 6 – 12 ปี โดยการเก็บรวบรวมภาพที่เด็กวาดจาก 31 ประเทศ พบว่าเด็กในแต่ละประเทศมีการวาดภาพที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ในภาพวาดยังแสดงให้เห็นถึงอาชีพสำคัญอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติ รวมทั้งเนื้อหาของภาพวาดยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางศาสนา ที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาตินั้น ๆ อีกด้วย (Anastasi. 1958 : 40)

6. ผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า เด็กที่มีภูมิหลังแตกต่างกันมีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายนีแตกต่างกัน ประเด็นดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าอิทธิพลของการศึกษา การอบรมเลี้ยงดูเด็กในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันส่งผลให้พัฒนาการดังกล่าวมีความแตกต่างกันซึ่งมีความเกี่ยวข้องไปถึงวิธีการประเมินผลภาพวาดของเด็กว่า การศึกษา วิเคราะห์ควรคำนึงถึงความแตกต่างดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายนีของโลเวนเฟลด์มาใช้ในการศึกษา วิเคราะห์ ดัดลีนว่าเด็กในบริบทสังคมไทยมีพัฒนาการดังกล่าวเป็นไปตามเกณฑ์ที่โลเวนเฟลด์กำหนดไว้ วิธีการเช่นนี้เป็นสิ่งที่พึงระวังอย่างยิ่งต่อผลกระทบจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการอบรมเลี้ยงดู โดยพบว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน มีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกัน (อุทัยวรรณ บัวผัน. 2531 : 47 – 49) กระนั้นก็ตามเมื่อพิจารณาถึงการเจริญวัยตามธรรมชาติของเด็กพบว่า วุฒิภาวะทางการรับรู้ในแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกัน ด้วยสาเหตุของพื้นฐานทางความคิดที่มาจากความแตกต่างวัฒนธรรม (สปริงเกอร์ และดัตช์. แปลโดยสันต์ สิงห์ภักดี. 2540 : 316) อีกทั้งยังพบว่าเด็กในวัยตั้งแต่ 9 ปีขึ้นไป จะได้รับอิทธิพลจากสิ่งต่าง ๆ รอบข้าง ซึ่งส่งผลให้การแสดงออกทางศิลปะมีความแตกต่างกัน (Lowenfeld. 1987 : 9)

ประเด็นดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของโลเวนเฟลด์มีการคำนึงถึงอิทธิพลความแตกต่างทางสังคมและสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการวาดภาพของเด็กในวัยตั้งแต่ 9 ปีขึ้นไป นอกจากนี้แล้วการรับรู้และความสามารถในการวาดภาพระบายสีของเด็กไทยและเด็กอเมริกันยังพบว่า เด็กไทยมีความรู้ ความเข้าใจ การวิเคราะห์ และการรับรู้มากกว่าเด็กอเมริกันในทุกด้าน (Tungcharoen. 1987 : 1383 – A) นั่นจึงหมายความว่าเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของโลเวนเฟลด์ซึ่งมีต้นกำเนิดในบริบทสังคมอเมริกันย่อมส่งผลต่อการมาศึกษา วิเคราะห์ภาพวาดเด็กในประเทศไทย ซึ่งควรมีการตระหนักและกลับมาทบทวนต่อการค้นหาศักยภาพในการวาดภาพของเด็กไทยจากเกณฑ์ที่ทำการพัฒนาให้สอดคล้องกับความเป็นจริง ตามสภาพของสังคมไทยในศตวรรษใหม่ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันนี้

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า อิทธิพลทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ และการดูแลอบรมเด็ก ส่งผลให้พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีมีความแตกต่างกัน โดยเด็กอายุระหว่าง 9 – 12 ปี เป็นวัยที่ยอมรับอิทธิพลดังกล่าวจากสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่มากที่สุด ดังนั้นการพัฒนาเพื่อให้เด็กเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคตด้วยกระบวนการทางศิลปศึกษา ควรมีการคำนึงถึงทิศทางของการศึกษาที่จัดขึ้นดังนี้

1. โรงเรียนในระดับประถมศึกษาควรปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีคุณภาพอยู่ในระดับมาตรฐานใกล้เคียงกัน
2. โรงเรียนควรเผยแพร่และทำความเข้าใจกับบิดา มารดา และผู้ปกครอง ถึงความสำคัญของพัฒนาการทางศิลปะ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการแสดงออกทางศิลปะที่สอดคล้องและเป็นไปตามวุฒิภาวะของเด็กในช่วงวัยต่าง ๆ
3. ครูต้องเป็นผู้มีความสามารถในการบูรณาการองค์ความรู้สากลให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย เพื่อถ่ายทอด อบรม ปลูกฝัง ระบบทางความคิดให้แก่เด็กได้เป็นอย่างดี
4. สถาบันและองค์กรทางการศึกษาในภาครัฐบาลและเอกชน ควรมีการประสานงานในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้อง ต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของปรัชญาการศึกษาใหม่ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการแสดงออกทางศิลปะ จากการวาดภาพระบายสีของเด็กในวัยต่าง ๆ กัน
2. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กในประเทศไทย
3. ควรมีการวิจัยศักยภาพทางศิลปะของเด็กในประเทศไทย จากการรับรู้โดยใช้สายตา (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ)

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กำจร สุนพงษ์ศรี. (2532). ศิลปะสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- จิรศักดิ์ ส่งแสงขจร. (2531). การเปรียบเทียบภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน และเด็กปกติ ในชั้นสาธิตพิเศษ อนุบาลละอออุทิศ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ สวนดุสิต. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2537). วัฒนธรรมกับการสร้างสังคมการเมืองประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายการศึกษา.
- ซอลลี, พี สปริงเกอร์ และจอร์จ ดัตช์. (2540). สื่ออัจฉริยะด้วยสมองสองซีก. แปลโดย สันต์ สิงห์ภักดี. กรุงเทพฯ : โอเอสดีค. ๒๕๕. ๕๖๐ หน้า ๗๖๑ หน้า
- ✓ ฐิติรัตน์ อัดตะนันท์. (2530). การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- โหมส, อาร์ เมอเร. (2535). การเปรียบเทียบทฤษฎีพัฒนาการเด็ก. แปลโดย ดวงเดือน ศาสตราภกร. กรุงเทพฯ : ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2538). วิกฤตมนุษยยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : วไลยา.
- ✓ นัยนา คณานุรักษ์. (2530). การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในโรงเรียนสาธิตทบวงมหาวิทยาลัย เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร. ๒๕๓. ๖๖ หน้า ๑๒๕
- นิตยา กัทสิทธิ์พันธ์. (2535). การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อย โอกาส : เด็กเร่ร่อน. กรุงเทพฯ : โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บงกชพันธุ์ ทองงาม. (2539). ศิลปะสำหรับครูประถม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. (2533). สถิติวิจัย 1. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ฟิสิกส์เซ็นเตอร์.
- ประภัสร์ นิยมธรรม. (2523). ศิลปะของเด็กเชิงจิตวิทยา. กรุงเทพฯ : อรุณ.
- ✓ ปราณี ศรีโชค. (2530). การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร. ๒๕๓. ๕๖ หน้า ๑๒๕ หน้า

- พรชูลี อาชาวำรุง. (2541). รูปแบบการศึกษาไทยที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. งานวิจัย. กรุงเทพฯ : ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พรพิมล ศิริวัฒน์. (2538). การวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กญี่ปุ่นอายุ 9 ถึง 12 ปี ตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พรรณี ข. เจนจิต. (2528). จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- พีระพงษ์ กุลพิศาล. (2538). สมอกลูกพัฒนาได้ด้วยศิลปะ. กรุงเทพฯ : แปลน.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). ธรรมกับการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์. (2536). พัฒนาการทางพุทธิปัญญา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญสิริ จีระเดชากุล. (ม.ป.ป.). ปรัชญาการศึกษาประสบการณ์นิยม. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2531). “โรงเรียนสาธิต จุดมุ่งหมาย บทบาท และทิศทาง,” ใน *สาธิตศึกษา*. หน้า 1 – 38. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. (2530). “ศิลปะศึกษา,” นิทรรศการทัศนศิลป์วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. 45 – 49.
- มานพ ถนอมศรี. (2538). ศิลปะในหัวใจเด็ก การเลี้ยงลูกให้เป็นอัจฉริยะ. กรุงเทพฯ : มิติใหม่.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2528). หลักการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : ศึกษาพร.
- วรนาถ วัชรธร และคณะ. (2531). “โรงเรียนสาธิตกับหลักสูตร,” ใน *สาธิตศึกษา*. หน้า 40 – 102. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์. (2540). คิดเพื่อเด็ก. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก.
- วิณี ชิตเชิดวงศ์. (2537). การศึกษาเด็ก. กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ.
- วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์. (2536, กรกฎาคม – กันยายน). “ศิลปะเป็นมูลฐานสำคัญ,” *ครุศาสตร์*. 22 (1) : 9.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2526). ศิลปะศึกษา. กรุงเทพฯ : วิมลวรรณ.
- , (2535). ศิลปะและความงาม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- , (2540). ศิลปะพินิจ. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ แกรมมี.
- , (2541, มกราคม - มิถุนายน). “ศิลปะศึกษาในสหรัฐอเมริกา,” *ศิลปกรรมศาสตร์*. 6(11) : 44 – 45.
- ส. ศิวลักษณ์. (2538). วัฒนธรรมและอิทธิพลความคิดแบบฝรั่งต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ส่องสยาม.

- สมพงษ์ จิตระดับ. (2540). *วัฒนธรรมเด็กเร่ร่อนในท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : ด้านสุธา.
- สมพงษ์ จิตระดับ และธีระพันธ์ ศุภกระกาญจนะ. (2537). *เด็กเร่ร่อน การกลับสู่สังคมอย่างประณีต*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก.
- สมสมร ภูประกร. (2531). *การศึกษาขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ่ายเอกสาร.
- สมร พึ่งจิ่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, จารุณี เนตรบุตร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อ 20 กรกฎาคม 2542.
- สายสุรี จุติกุล, ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ และวัลลภ ดังคนานุรักษ์. *เด็กเร่ร่อนในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2540). *คลื่นเสรีภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- สุภลักษณ์ ธนเกษพิศาล. (2534). *การวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าอายุ 9 ถึง 12 ปี ในสถานสงเคราะห์ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อมรวิชัย นาคธรรมพ. (2539). *ความฝันของแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ : ตะวันออก.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2540). "การศึกษาสังคมมนุษย์," *สังคมและวัฒนธรรม*. 17.
- อารี สุทธิพันธุ์. (2533). *ประสบการณ์สุนทรีย์*. กรุงเทพฯ : แสงศิลป์.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2542). *อ่านและสอนที่จอห์นฮอปกินส์*. กรุงเทพฯ : สถาบันการเรียนรู้ และพัฒนาประชาสังคม.
- อุบล เล่นวารี. (2541). *เพชรยอดมงกุฎ*. กรุงเทพฯ : P.A ลิฟวิ่ง.
- อุทัยวรรณ บัวผัน. (2531). *การศึกษาเปรียบเทียบความสามารถทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลย*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- Anastasi, A. (1958). *Differential Psychology*. New York : The Macmillan.
- Bleiker, C. and Marra, K. (1993). *Development of Spatial Understanding in Japanese and American Children's Drawing*. Annual Meeting of the American Educational Research Association.
- Burton, J (1981). *Line, Space and the Organization of Meaning in human Figure Drawing Made by children Eight to Fifteen years*. Dissertation Abstracts International : 2561 B.

- De Francesco & Italo, L. (1958). *Art Education : It Means and Mental Growth*. 5th ed.
London. : Collier Macmillan.
- Horovitz. B. and others. (1976). *Understanding Children's Art for Better Teaching*.
Columbus, Ohio : Charles E. Merrill Book.
- Lowenfeld, Viktor. (1957). *Creative and Mental Growth*. 3th ed. London : Collier Macmillan.
- Lowenfeld, Viktor. & Lambert, Brittain W. (1970). *Creative and Mental Growth*. 5th ed.
London : Collier Macmillan.
- _____. (1982). *Creative and Mental Growth*. 7th ed. London : Collier Macmillan.
- _____. (1987). *Creative and Mental Growth*. 8th ed. London : Collier Macmillan.
- McFee, June King. (1970). *Preparation for Art*. 2nd ed. California : Wadsworth.
- Read, Herbert. (1972). *The Meaning of Art*. New York : Prager.
- Rudoulph, N. (1973). "Drawing : A Universal Language," *Art Experience for Young Children*. New York : The Macmillan Company.
- Troger, George Elmer. (1981) "*Children Drawing of Houses on the Side of Hill*," Ed.
Dissertation, Education Art, Columbus University Teachers Colege.
- Wiroon Tangcharoen. (1987). " A Cross – Cultural Study : Relationship between
Perception and Drawing Ability among Children from the United States and
Thailand," *Dissertation Abstracts International*. 1383 A.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

จดหมายเรียนเชิญผู้เชี่ยวชาญและขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ที่ ทม 1007/ ๖๖๔๕

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๕ ตุลาคม 2541

เรื่อง ขออนุญาตให้เด็กเร่ร่อนเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อการวิจัย

เรียน เลขาธิการมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย

ด้วย นางสาวจารุณี เนตรบุตร นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กอายุระหว่าง 9 - 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยชาติพันธุ์ของวิคเตอร์ ร็อลเวนแพลต์" โดยมีคณะกรรมการควบคุมการทำวิทยานิพนธ์ คือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พทุทธิ สุภเสรษฐศิริ

ประธาน

อาจารย์สุภาพร ธนะชานันท์

กรรมการ

บัณฑิตวิทยาลัยเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้เด็กเร่ร่อนที่มีอายุระหว่าง 9 - 12 ปี ในพื้นที่สถานีรถไฟหัวลำโพง สนามหลวง บ้านสร้างสรรค์เด็ก และมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวาดภาพระบายสีในระหว่างเดือนตุลาคม 2541 เพื่อเป็นข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทรสาร/โทร. 258-4119

ที่ ทม 1007/ ๕๓๕๐

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๒๕ ธันวาคม 2541

เรื่อง ขอความร่วมมือในการวิจัย

เรียน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เนื่องด้วย นางสาวจรรุณี เนตรบุตร นิสิตปริญญาโท วิชาเอกศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 - 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โรเลนเฟลด์" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์พทธี ศุภเศรษฐศิริ และ อาจารย์สุภาพร ณะชานันท์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ นิสิตจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากนักเรียน โดยขออนุญาตให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 60 คน ที่อยู่ภายใต้การดูแลของ อาจารย์สมร พึ่งถิ่ง เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวาดภาพระบายสีตามคำสั่ง ในระหว่างเดือนมกราคม 2542

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดพิจารณาให้ นางสาวจรรุณี เนตรบุตร ได้เก็บข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทร/โทรสาร 258-4119

ที่ ทม 1007/ 00๑๐

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๔ มกราคม 2542

เรื่อง ขอใช้สถานที่เพื่อการวิจัย

เรียน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดรวก (สายราษฎร์สงเคราะห์)

ด้วย นางสาวจารุณี เนตรบุตร นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 - 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โรเลนเฟลด์" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์พทุทธิ์ สุกเศรษฐศิริ และ อาจารย์สุภาพร ณะชานันท์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ นิสิตจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากนักเรียน โดยขออนุญาตให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 60 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวาดภาพระบายสีตามคำสั่งที่กำหนดให้ ในระหว่างเดือนมกราคม 2542

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดพิจารณาให้ นางสาวจารุณี เนตรบุตร ได้เก็บข้อมูลเพื่อหาคุณภาพดังกล่าว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทรสาร/โทร. 258-4119

ที่ ทบ 1007/ ๒๖๖4

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๑1 มกราคม 2542

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน เลขาธิการมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก

เนื่องด้วย นางสาวจรรณี เนตรบุตร นิสิตปริญญาโท วิชาเอกศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 - 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันวัดโดยใช้เกณฑ์ของวัดเตอร์โกลวนเพลต์" วิทยานิพนธ์นี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พดด้วง ศุภะเศรษฐศิริ และ อาจารย์สุภาพร ณะชานันท์ รับผิดชอบกรรมการควบคุมการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเชิญ อาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ เป็นผู้ช่วยควบคุมการตรวจเครื่องมือการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ด้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวจรรณี เนตรบุตร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทร/โทรสาร 258-4119

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ.....บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โทร. 5644
ที่.....ทม 1007/ ๑๖๖๔.....วันที่.....๗ มกราคม 2542
เรื่อง.....ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

เนื่องด้วย นางสาวจรรณี เนตรบุตร นิสิตปริญญาโท วิชาเอกศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 - 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โรเลนเฟลด์" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ และ อาจารย์สุภาพร ชนะชานนท์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ และ อาจารย์वलลลอ ทินานนท์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวจรรณี เนตรบุตร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ.....บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โทร. 5644
ที่.....ทม 1007/ ๑๖๖.....วันที่.....๒ มกราคม 2542
เรื่อง.....ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ.....

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ฝ่ายประถม)

เนื่องด้วย นางสาวจรรณี เนตรบุตร นิสิตปริญญาโท วิชาเอกศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 - 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โรเลนเฟลด์" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์พฤทธิ์ สุกเศรษฐศิริ และ อาจารย์สุภาพร ธนะชานันท์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ รองศาสตราจารย์ ลลิตพรรณ ทองงาม เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวจรรณี เนตรบุตร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ ทม 1007/ 0440

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๙ มกราคม 2542

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางปะกอก

เนื่องด้วย นางสาวจรรณี เนตรบุตร นิสิตปริญญาโท วิชาเอกศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 - 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โรเลนเฟลด์" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ และ อาจารย์สุภาพร ธนะชานันท์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ อาจารย์สุชาติ กุยรัตน์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวจรรณี เนตรบุตร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร. 258-4119

ที่ ทม 1007/1658

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

/8 มีนาคม 2542

เรื่อง ขอความร่วมมือเพื่อการวิจัย

เรียน เลขาธิการมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก

เนื่องด้วย นางสาวจรรณี เนตรบุตร นิสิตปริญญาโท วิชาเอกศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 - 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โรเวนเฟลด์" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัฒนดี ศุภเศรษฐศิริ และ อาจารย์สุภาพร ธนะชานันท์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขออนุญาตให้เด็กเร่ร่อนที่มีอายุระหว่าง 9 - 12 ปี จำนวน 30 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวาดภาพระบายสี ในระหว่างเดือนมีนาคม - เมษายน 2542

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดพิจารณาให้ นางสาวจรรณี เนตรบุตร ได้เก็บข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร. 258-4119

ที่ ทม 1007/ 3474

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

14 กรกฎาคม 2542

เรื่อง ขอความร่วมมือเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางปะกอก

สิ่งที่ส่งมาด้วย คําอธิบายพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กอายุระหว่าง 9-12 ปี
ตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โรเลนเฟลด์

เนื่องด้วย นางสาวจรรณี เนตรบุตร นิสิตปริญญาโท วิชาเอกศิลปศึกษา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ กำลังดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้าน
การวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 - 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน โดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์
โรเลนเฟลด์" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์พทุทธิ ศุภเศรษฐศิริ และ อาจารย์สุภาพร ณะชานันท์
เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
โดยขออนุญาตให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 30 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างวาดรูประบายสีตามคำสั่ง
ในระหว่างเดือนกรกฎาคม 2542

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดพิจารณาให้ นางสาวจรรณี เนตรบุตร
ได้ใช้สถานที่เพื่อการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็น
อย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร. 258-4119

ที่ ทม 1007/ 3460

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

14 กรกฎาคม 2542

เรื่อง ขอความร่วมมือเพื่อการวิจัย

เรียน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย คําอธิบายพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กอายุระหว่าง 9-12 ปี
ตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โรเลนเฟลด์

เนื่องด้วย นางสาวจารุณี เนตรบุตร นิสิตปริญญาโท วิชาเอกศิลปศึกษา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้าน
การวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 - 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน โดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์
โรเลนเฟลด์" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์พทุทธิ สุภเศรษฐศิริ และ อาจารย์สุภาพร ณะชานันท์
เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
โดยขออนุญาตให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 30 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างวาดรูประบายสีตามคำสั่ง
ในระหว่างเดือนกรกฎาคม 2542

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดพิจารณาให้ นางสาวจารุณี เนตรบุตร
ได้ใช้สถานที่เพื่อการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็น
อย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร. 258-4119

ภาคผนวก ข

รายชื่อกรรมการวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี
ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

รายชื่อกรรมการ วิเคราะห์ภาพวาดระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน โดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พฤษพล สันติธรรมเมธี
ภาควิชาการศึกษา (โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. อาจารย์จินดารัตน์ รัตนโกเศศ
โรงเรียนบางปะกอกวิทยาคม สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
3. อาจารย์ยุทธนา ไร่หลักपाल
โรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร
4. อาจารย์ปราโมทย์ บุญเต็ม
โรงเรียนวัดศาลาแดง สังกัดกรุงเทพมหานคร
5. อาจารย์ศิริอำพร หัวใจ
โรงเรียนช่างตาครูส์คอนแวนต์

ภาคผนวก ค

คำสั่งในการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน
โดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

หัวข้อสำหรับเป็นคำสั่งให้เด็กอายุ 9 – 12 ปี วาดภาพระบายสีควรมีการเน้นเนื้อหาให้สัมพันธ์กับประสบการณ์ของเด็กที่มีต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งจะสร้างความน่าสนใจและยังเป็นการกระตุ้นพฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะแก่เด็ก ตัวอย่างเช่น การช่วยเหลือหลังน้ำท่วม, สภาพของสิ่งต่าง ๆ หลังจากเกิดพายุ, การเก็บพื้نهاแคมป์ไฟ หรือช่วยกันสร้างอาคารของสโมสรกับเพื่อน ๆ เป็นต้น

นอกเหนือจากหัวข้อดังกล่าวนี้ สภาพทางสังคมยังมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็กด้วยเช่นกัน และเพื่อเป็นการกระตุ้นความรู้สึกเกี่ยวกับการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือสังคม ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญของวัยนี้ อาจใช้หัวข้อที่แสดงถึงพลังหรือภาวะที่กำลังอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ ตัวอย่างเช่น เป็นพนักงานซ่อมโทรศัพท์ เป็นตำรวจจราจรในชั่วโมงเร่งด่วน, เป็นพนักงานซ่อมท่อน้ำ หรือเป็นพยาบาลเวรกลางคืนในโรงพยาบาล (Lowenfeld. 1987 : 333 – 336)

สาระสำคัญทั้งหมดนี้คือหลักการที่โลเวนเฟลด์ได้สร้างสถานการณ์ขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในกำหนดหัวข้อ ซึ่งมีเนื้อหาเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เด็กแสดงพฤติกรรมจากความรู้สึกออกมาโดยผ่านวิธีการทางศิลปะด้วยการวาดภาพระบายสี จากหลักการดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นแนวทางเพื่อสร้างคำสั่งให้เด็กวาดภาพระบายสี ด้วยการคำนึงถึงความเหมาะสมของระดับพัฒนาการและสภาพแวดล้อมของประชากรที่ทำการวิจัยเป็นเกณฑ์สำคัญ โดยมีขั้นตอนดังนี้

คำสั่งที่ 1 เนื้อหาเกี่ยวข้องกับประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมของเด็กอายุ 9 – 12 ปี

คำชี้แจง ให้วาดภาพระบายสีหัวข้อเรื่อง การจราจรในเมืองหลวง จำนวนคนละ 1 ภาพ ภายในเวลา 50 นาที โดยใช้อุปกรณ์ที่จัดเตรียมให้

คำสั่งที่ 2 เนื้อหาเกี่ยวข้องกับอิทธิพลทางสังคมที่เด็กอายุ 9 – 12 ปี มีความเข้าใจต่อภาระหน้าที่ของบุคคลต่าง ๆ จากการสมมุติบทบาทนั้น

คำชี้แจง ให้วาดภาพระบายสีหัวข้อเรื่อง เมื่อฉันเป็นคุณครู จำนวนคนละ 1 ภาพ ภายในเวลา 50 นาที โดยใช้อุปกรณ์ที่จัดเตรียมให้

ภาคผนวก ง

แบบวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี
ที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน ซึ่งมีคำอธิบายละเอียดพัฒนาการดังกล่าว โดยใช้ทฤษฎีของ
วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

แบบวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ซึ่งมีคำอธิบายรายละเอียดพัฒนาการดังกล่าว โดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ (Viktor Lowenfeld)

เด็กในช่วงวัยดังกล่าวนี้อยู่ในระดับพัฒนาการขั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพเหมือนจริง (Dawning Realism) พวกเขาเริ่มมีความสงสัยเกี่ยวกับการทำงานของสิ่งต่าง ๆ รวมไปถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ในระยะนี้จึงอาจมีการตั้งคำถามในเรื่องที่เขาเคยรู้สึกว่ามีปัญหามาก่อน นอกจากนี้ยังเริ่มรู้จักทำการวิเคราะห์คนอื่น ๆ เปรียบเทียบกับตนเอง เช่น ความแตกต่างระหว่างเพศ บทบาทของบุคคล และอาชีพต่าง ๆ ในสังคม

ข้อมูลจากประสบการณ์ของชีวิตในช่วงนี้เด็กจะเรียนรู้ทั้งในแง่ของธรรมชาติและสังคม แต่มักจะเป็นการเรียนรู้ที่แบ่งแยกออกจากกัน และท้ายที่สุดจะถูกพัฒนาให้กลายเป็นความคิดรวบยอดต่อไปจนถึงชีวิตในวัยผู้ใหญ่

ความเจริญเติบโตดังกล่าวนี้จะปรากฏเด่นชัดอยู่ในภาพวาดระบายสีที่เด็กแสดงออกมาทั้งในรูปแบบ การนำเสนอเชิงโครงสร้าง และความรู้สึกที่ตนเองกำหนดขึ้นจากวิธีการวาดภาพที่สื่อความหมายได้ชัดเจนกว่าวัยที่ผ่านมา เช่น อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายแม้เด็กจะวาดไม่ได้เหมือนจริง แต่เมื่อแยกส่วนต่าง ๆ ออกจากกันก็ยังสื่อได้ว่าเป็นอวัยวะส่วนใดของร่างกาย

นอกจากนี้แล้วในวัยนี้ยังเป็นช่วงเวลาที่เต็มไปด้วยการค้นหาข้อสงสัยต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากภาพวาดระบายสีของเด็กที่แสดงลักษณะความแตกต่างระหว่างเพศ และบทบาทหน้าที่ของบุคคลต่าง ๆ อย่างไรก็ตามภาพวาดยังคงมีลักษณะที่แสดงถึงการมองแบบโครงร่างโดยรวม ส่วนความเหมือนจริงและรายละเอียดต่าง ๆ ยังไม่ปรากฏเด่นชัด

สำหรับความต้องการในช่วงวัยนี้ เด็กจะแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเองอย่างชัดเจน และยังต้องการให้เป็นที่ยอมรับจากสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมโรงเรียน นอกจากนี้แล้วยังมีการรับรู้และถ่ายทอดออกมาในลักษณะการเริ่มต้นที่เป็นจินตนาการ การแสดงออกทางศิลปะจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงจากเดิมคือ การใช้สัญลักษณ์เปลี่ยนมาเป็นการพยายามใช้เส้นเลียนแบบวัตถุที่เป็นจริงรวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองมองเห็นซึ่งจะมีลักษณะสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้แล้วยังมีเด็กจำนวนไม่น้อยที่เริ่มมีความรู้สึกต่อต้านผู้ใหญ่ จึงปรากฏลักษณะการวาดภาพแสดงถึงเส้นที่แข็งกระด้าง และไม่สามารถกำหนดระยะของวัตถุให้เกิดความสัมพันธ์ในภาพขึ้นได้

พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีในขั้นนี้ โลเวนเฟลด์ได้กำหนดลักษณะสำคัญของการวาดภาพดังนี้

1. การวาดภาพคน

แม้ว่าในวัยนี้เด็กยังคงวาดภาพคนที่มีขนาดเกินจริง แต่จะมีแนวโน้มใกล้เคียงความเป็นจริงขึ้น อย่างไรก็ตามเด็กสามารถแสดงรายละเอียดส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้ชัดเจนกว่าวัยที่ผ่านมา จากความสามารถดังกล่าวนี้เป็นผลให้เด็กเกิดความมุ่งมั่นในการแสดงรายละเอียดมากขึ้นไป จนทำให้ภาพโดยรวมดูผิดสัดส่วนและมีลักษณะแข็งกระด้าง นอกจากนี้แล้วยังปรากฏการเน้นเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ทรงผม รองเท้า ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตามเพศนั้น ๆ และยังมีการเพิ่มเติมนำเส้นหยักเส้นโค้ง ฯลฯ มาใช้เป็นส่วนประกอบในภาพ อย่างไรก็ตามในขั้นนี้เด็กยังไม่มีความคิดรวบยอดจากการเห็นวัตถุต่าง ๆ ตามความเป็นจริงได้ เช่น ไม่สามารถวาดเสื้อผ้าที่มีรอยยับย่น หรือลักษณะอาการเคลื่อนไหวของร่างกาย ดังนั้นภาพที่เด็กถ่ายทอดออกมาจากการมองเห็นจึงเป็นเพียงลักษณะเค้าโครงของสิ่งนั้น ๆ

2. การใช้สี

เด็กเริ่มตระหนักถึงคุณสมบัติของสีและมีความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างสีต่าง ๆ เพิ่มขึ้นในวัยนี้เด็กเริ่มพบว่าสีเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการวาดภาพ ดังนั้นจึงให้ความสนใจเป็นพิเศษโดยการใช้สีในลักษณะที่มาจากความรู้สึกตามอารมณ์ของตนเองที่ต้องการจะถ่ายทอดออกมา อย่างไรก็ตามยังคงปรากฏลักษณะของสีที่ตรงกับความเป็นจริงบ้าง โดยมีการแสดงบรรยากาศในช่วงเวลาต่าง ๆ เช่น ท้องฟ้าในยามเย็น นอกจากนี้แล้วยังมีการระบายสีตามน้ำหนักอ่อนแก่ปรากฏเพิ่มเติมขึ้นมาอีกด้วย

3. การจัดพื้นที่ในภาพ

เด็กเริ่มต้นใช้ความคิดรวบยอดจากการจัดพื้นที่ในหน้าที่กระต่ายด้วยการวาดสิ่งต่าง ๆ ให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ด้วยการนำเสนอในลักษณะรูปทรงที่ใกล้เคียงธรรมชาติ นอกจากนี้แล้วยังเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากการวาดภาพบนเส้นฐาน (Base Line) มาแสดงบนพื้นราบ (Plane) ซึ่งเป็นลักษณะการมองจากด้านบนลงมาสู่พื้น สำหรับเส้นขอบฟ้าที่เคยวาดมาแต่เดิมจะหายไป แต่ในขณะเดียวกันในวัยนี้เด็กยังไม่เข้าใจเรื่องเส้นระดับสายตา เพียงแต่รู้ว่าต้นไม้จะต้องขึ้นมาจากพื้นดิน หรือท้องฟ้าจะต้องปกคลุมลงมาถึงพื้นด้านล่าง การจัดวางสิ่งต่าง ๆ ในภาพจึงไม่ปรากฏลักษณะการวางวัตถุต่าง ๆ ให้อยู่ชิดติดเฉพาะเพียงด้านบนของกระต่ายอย่างที่เคยกระทำมา นอกจากนี้แล้วยังมีการแสดงมิติด้วยการจัดให้สิ่งต่าง ๆ ในภาพวางซ้อนกัน เช่น ต้นไม้จะบังท้องฟ้าในบางส่วน และยังมีการแสดงขนาดของวัตถุที่อยู่ในภาพได้เหมาะสมกับขนาดของกระต่าย

4. การออกแบบ

ในวัยนี้เด็กได้ค้นพบความหมายของสภาพแวดล้อม และเริ่มต้นดิ้นเข้าไปสัมพันธ์กับตนเองได้แล้ว จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นให้เด็กมีโอกาสด้านหาความงามงามจากธรรมชาติที่แวดล้อมพวกเขา เพื่อสร้างความเข้าใจในสิ่งนั้น ๆ อันเป็นผลต่อการสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้น นอกจากนี้ภาพวาดของเด็กยังแสดงถึงลักษณะการประดิษฐ์ส่วนต่าง ๆ ในภาพเพิ่มขึ้น รวมถึงมีการใช้เส้นและรูปทรงเพื่อแสดงรายละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กจะสนใจเรื่องเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับที่แสดงความแตกต่างระหว่างเพศ นอกจากนี้เด็กยังมีความเข้าใจหน้าที่ หรือคุณสมบัติของวัตถุต่าง ๆ ในวัยนี้หากเด็กมีประสบการณ์จากชีวิตประจำวันที่หลากหลาย เด็กจะแสดงพัฒนาการด้านการออกแบบได้ดี รวมถึงมีการออกแบบที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่เป็นเอกลักษณ์

คำชี้แจง โปรดอ่านคำอธิบายพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กวัยนี้ เพื่อใช้ประกอบเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ภาพวาด โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

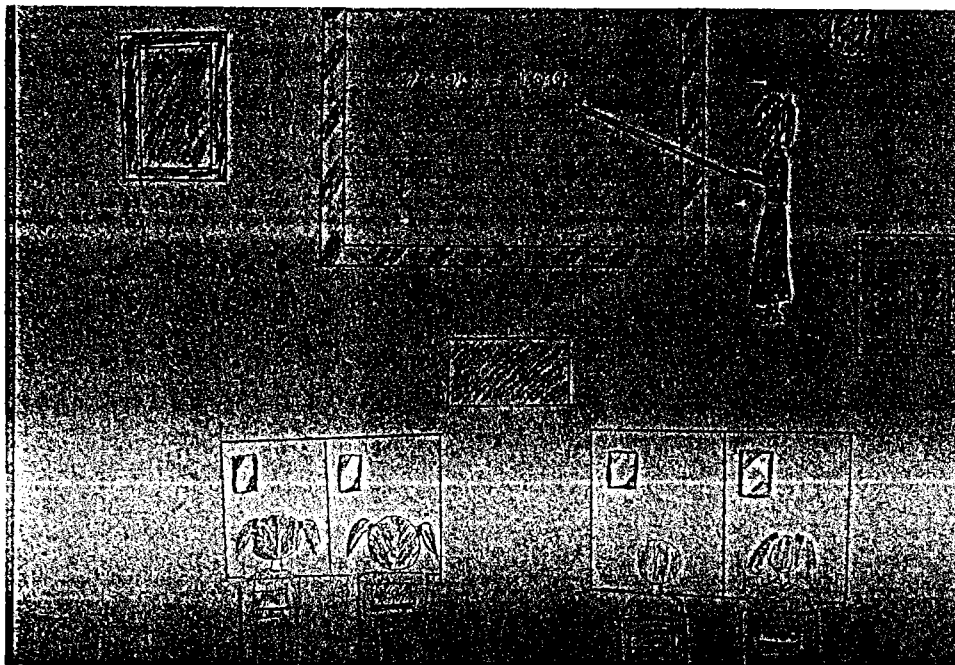
คะแนน 5 หมายถึง	ภาพวาดตรงตามเกณฑ์ของพัฒนาการมากที่สุด
คะแนน 4 หมายถึง	ภาพวาดตรงตามเกณฑ์ของพัฒนาการมาก
คะแนน 3 หมายถึง	ภาพวาดตรงตามเกณฑ์ของพัฒนาการปานกลาง
คะแนน 2 หมายถึง	ภาพวาดตรงตามเกณฑ์ของพัฒนาการน้อย
คะแนน 1 หมายถึง	ภาพวาดตรงตามเกณฑ์ของพัฒนาการน้อยที่สุด
คะแนน 0 หมายถึง	ภาพวาดไม่ปรากฏลักษณะตรงตามเกณฑ์ของพัฒนาการที่ระบุไว้ในคำอธิบาย

ข้อที่	ลักษณะพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีขั้นที่ 4 (เริ่มต้นวาดภาพเหมือนจริง)	คะแนนของภาพวาด					
		5	4	3	2	1	0
1.	<u>การวาดภาพคน</u> ขนาดส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมีสัดส่วนใกล้เคียงความเป็นจริง						
2.	อวัยวะต่าง ๆ เมื่อแยกส่วนออกจากกันยังสื่อความหมายว่าเป็นส่วนใดของร่างกาย						
3.	แสดงลักษณะเค้าโครงและมีการใช้เส้นที่นอกเหนือไปจากเส้นตรง						
4.	แสดงการเคลื่อนไหวของร่างกายที่แข็งแรงต่าง						
5.	แสดงความแตกต่างระหว่างเพศจากเครื่องแต่งกายรวมถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่ระบุถึงความแตกต่างทางเพศ						
6.	ภาพคนมีความสัมพันธ์กับเรื่องราวในภาพ						
7.	<u>การใช้สี</u> แสดงความแตกต่างของวัตถุด้วยสีต่าง ๆ						
8.	แสดงบรรยากาศของช่วงเวลาด้วยสีใกล้เคียงความเป็นจริง						
9.	ระบายสีตามน้ำหนักอ่อนแก่						
10.	ใช้สีถ่ายทอดจากอารมณ์ความรู้สึก						
11.	<u>การจัดพื้นที่ในภาพ</u> วาดสิ่งต่าง ๆ ในภาพให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง						
12.	ขนาดและสัดส่วนของสิ่งต่าง ๆ ในภาพเหมาะสมกับขนาดกระดาษ						
13.	จัดวางภาพในลักษณะการมองจากที่สูงลงสู่พื้นราบ						
14.	ไม่มีการใช้เส้นฐาน (Base Line)						
15.	แสดงมิติโดยการวาดวัตถุอยู่ซ้อนกันโดยไม่แสดงรายละเอียดส่วนที่บัง						
16.	ระยะของวัตถุในภาพไม่มีความสัมพันธ์กัน						

ข้อที่	ลักษณะพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีขั้นที่ 4 (เริ่มต้นวาดภาพเหมือนจริง)	คะแนนของภาพวาด					
		5	4	3	2	1	0
17	<u>การออกแบบ</u> แสดงความแตกต่างของเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับที่เป็นไปตามเพศ						
18.	แสดงลักษณะการประดิษฐ์ส่วนต่าง ๆ ในภาพให้สัมพันธ์กัน						
19.	แสดงลักษณะเฉพาะของวัตถุต่าง ๆ						
20.	แสดงลักษณะแบบซ้ำ ๆ ในการวาดภาพ						

ภาคผนวก จ

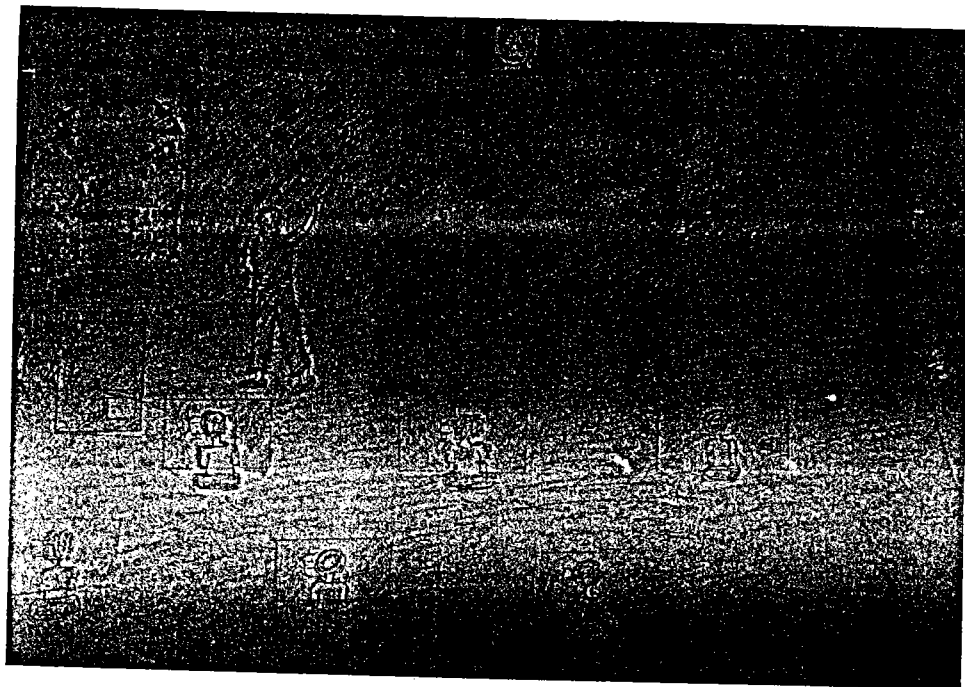
ภาพวาดระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9 – 12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของ
วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

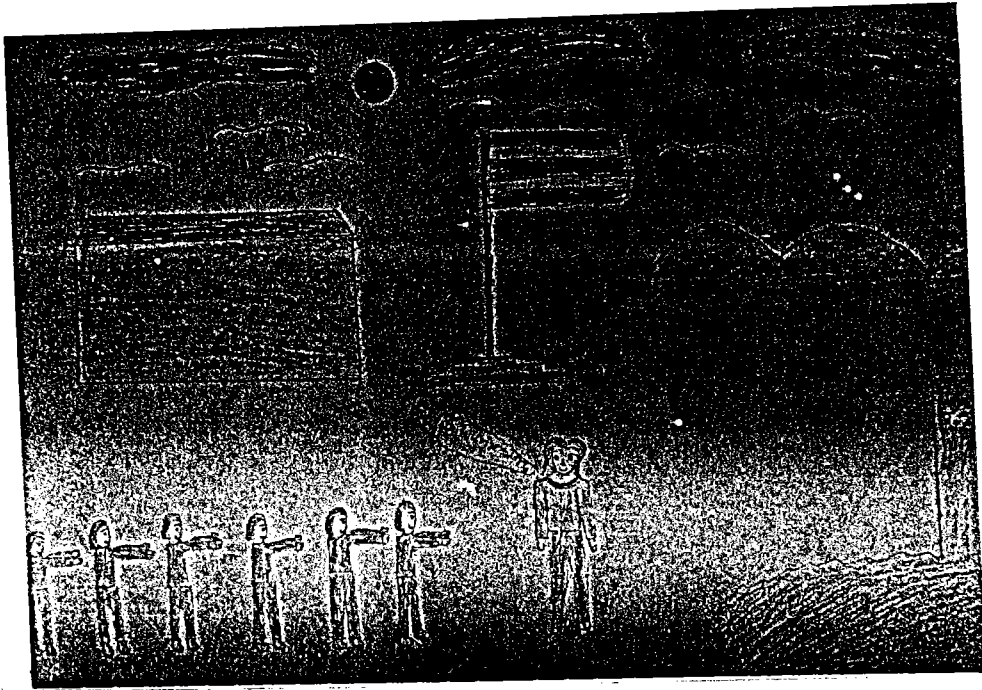
ภาพประกอบ 1 ภาพวาดของเด็กเร่ร่อนอายุ 9 – 12 ปี แสดงการใช้เส้นที่นอกเหนือไปจากเส้นตรง
ในการวาดรูปคน รวมไปถึงแสดงความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้าที่สวมใส่

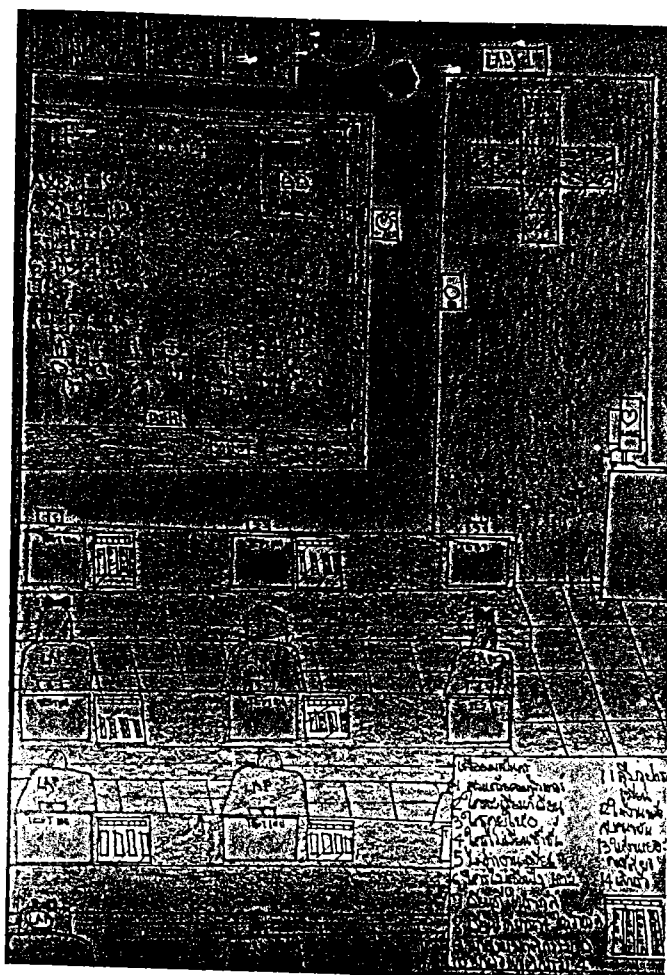
ภาพประกอบ 2 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาริตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
แสดงการไม่นำเส้นฐาน (Base Line) มาใช้ในการวาดภาพ

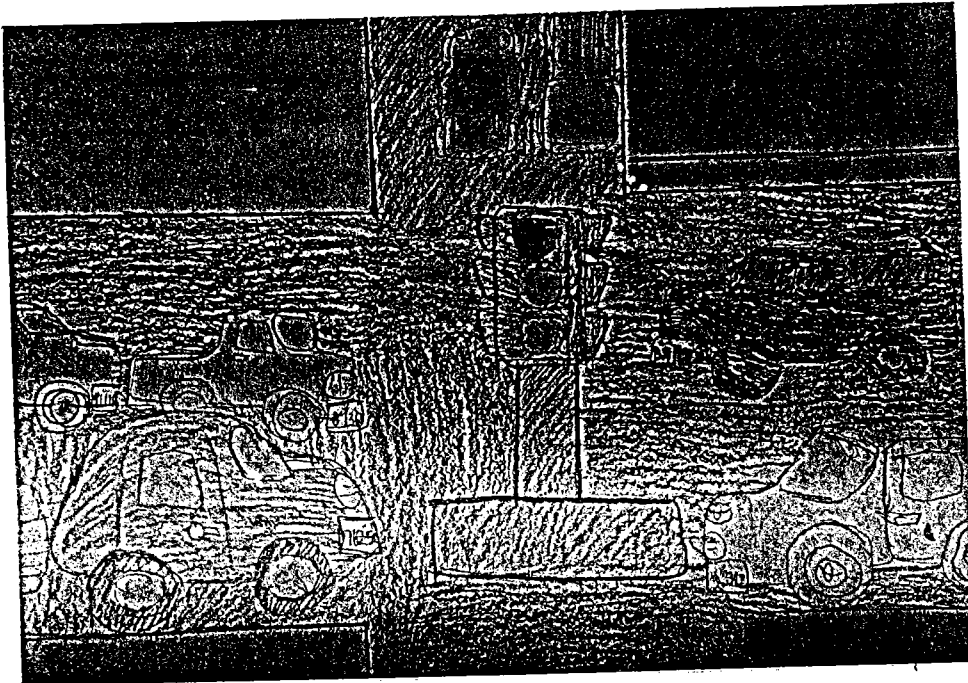
ภาพประกอบ 3 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนวัดบางปะกอกแสดงการไม่นำเส้นฐาน
(Base Line) มาใช้ในการวาดภาพ

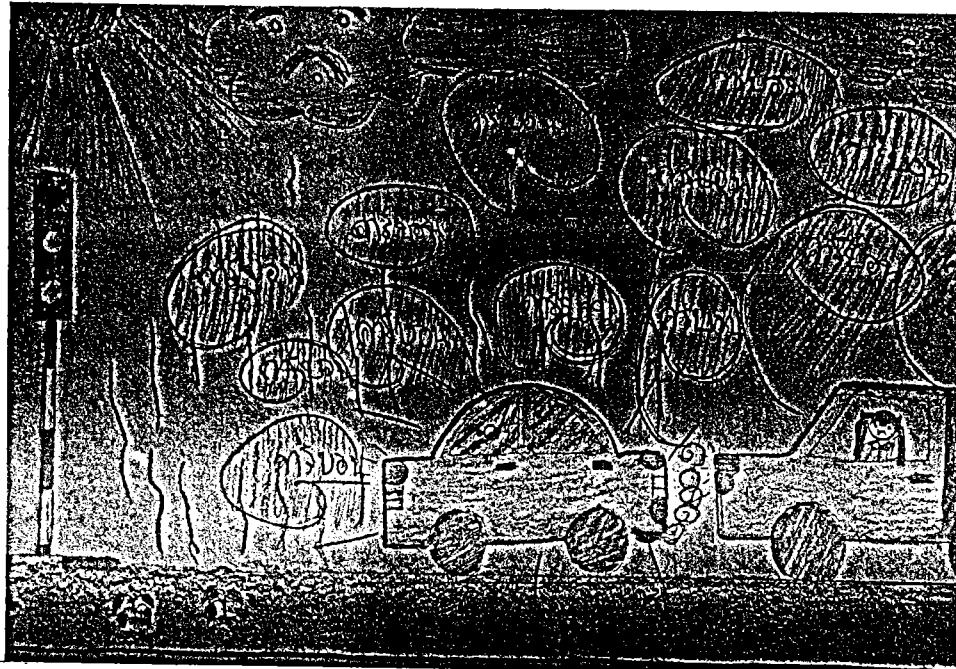
ภาพประกอบ 4 ภาพวาดของเด็กเร่ร่อนอายุ 9 – 12 ปี แสดงการไม่นำเส้นฐาน (Base Line) มาใช้ในการวาดภาพ

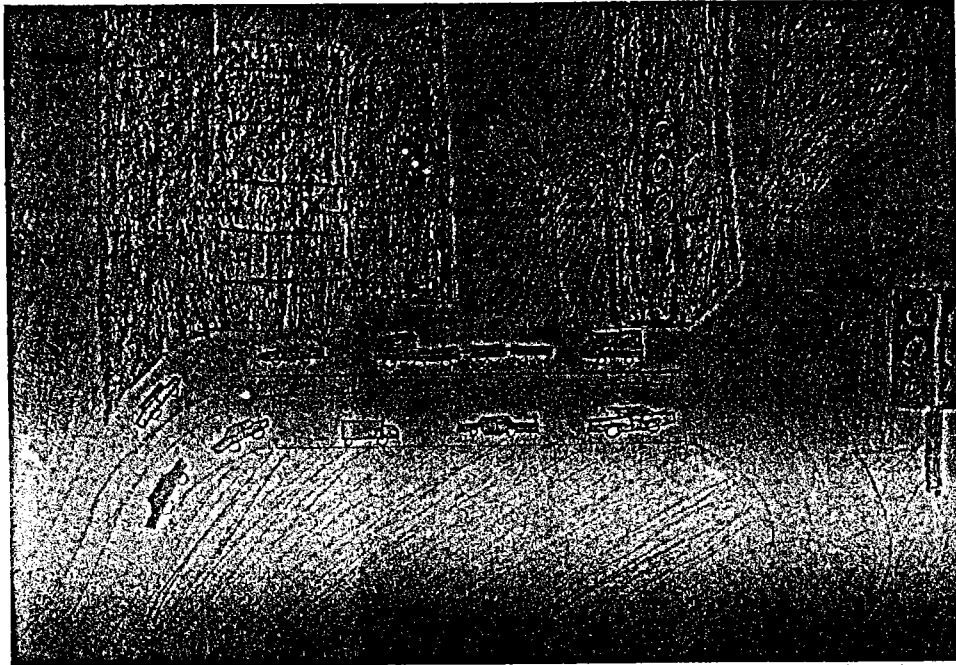
ภาพประกอบ 5 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แสดงการจัดวางตำแหน่งของวัตถุต่าง ๆ ในภาพได้สอดคล้องและมีความสัมพันธ์ตามคุณสมบัติของวัตถุนั้น ๆ เป็นผลให้ภาพสื่อความหมายได้ชัดเจน

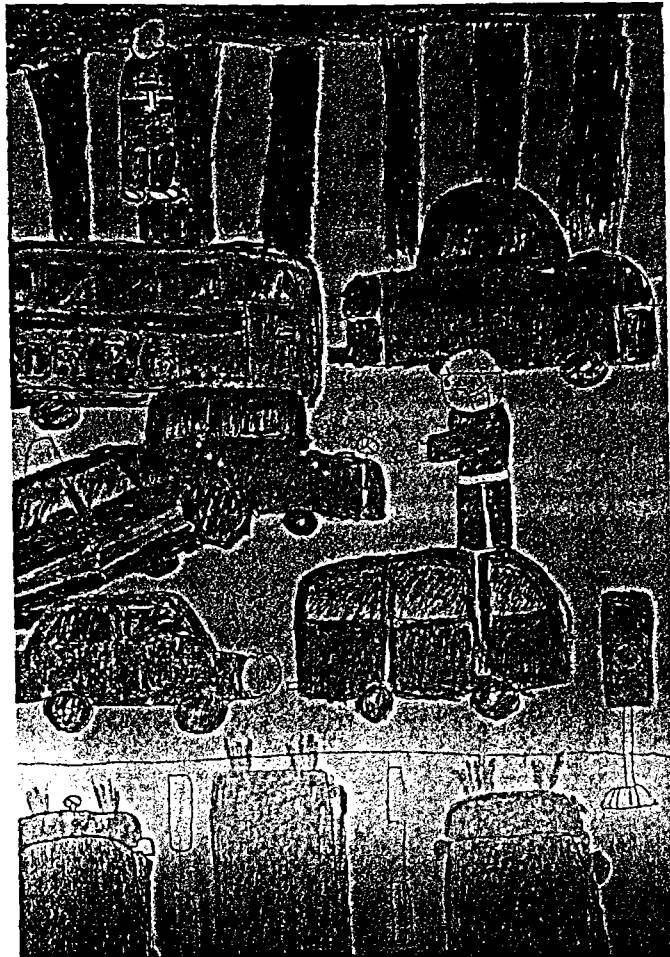
ภาพประกอบ 6 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
แสดงการถ่ายทอดสภาพความเป็นจริงด้วยการแสดงรายละเอียดจากสีที่ใช้

ภาพประกอบ 7 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แสดง
รายละเอียดของการวาดรูปพระอาทิตย์ ก้อนเมฆ กลุ่มควัน ต้นไม้ และคน ที่สื่อความหมาย
ได้อย่างชัดเจนจากสภาพความเป็นจริงของการจราจรในเมืองหลวงปัจจุบันที่คนบนท้องถนน
ต้องประสบกับภาวะดังกล่าว

ภาพประกอบ 8 ภาพวาดของนักเรียนจากโรงเรียนวัดบางปะกอกมีการแสดงส่วนประกอบต่าง ๆ
ภายในภาพที่สื่อถึงบรรยากาศบนท้องถนนโดยทั่วไป

ภาพประกอบ 9 ภาพวาดของเด็กเร่ร่อนอายุ 9 – 12 ปี มีการแสดงบรรยากาศบนท้องถนนด้วย
สีเส้นต่าง ๆ โดยเฉพาะส่วนด้านบนสุดของภาพที่มีการระบายสีแดงส้มเป็นการสื่อถึงบรรยากาศ
ในช่วงกลางวันที่มีสภาพการจราจรคับคั่ง

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	จารุณี เนตรบุตร
วันเดือนปีเกิด	28 ธันวาคม 2507
ที่อยู่ปัจจุบัน	539/1745 ถ.สุขสวัสดิ์ พระประแดง สมุทรปราการ 10130
ประวัติการศึกษา	
ประถมศึกษา	โรงเรียนศิริเพ็ญ
มัธยมศึกษา	โรงเรียนแม่พระฟาติมา
อุดมศึกษา	วิทยาลัยครูพระนคร (ค.บ.) สถาปัตยกรรม